

Rodna gruda

Slovenija

Od kod smo doma	1
Vaša pisma	2
Mladi mostovi	3
Dogodki	4
Jugoslavija in svet	6
Stanovanje niso samo sanje	8
Intervju – Danilov rod se razcveta v Ameriki	11
Slovenske legende	14
Najlepši in najbolj vesel kraj Pomurja	16
Na platnu ohranjen svet, ki izginja	17
Po Sloveniji	18
Turistični vodnik	20
Naravni zakladi Slovenije	21
Slovenija v mojem objektivu	22
Črtice iz zgodovine Slovencev	24
Korenine – Delček ljubljanske preteklosti	26
Umetniška beseda – Vitomil Zupan	28
Vaše zgodbe	30
Pesmi Pavle Gruden in Cilke Žagar	31
Mladim po srcu	32
Naši po svetu	34
Od Porabja do Čedad	38
Nove knjige	39
Materinščina	40
Mislimo na glas	41
Filatelija	42
Slovenski lonec, Vaš kotiček	43

Revija za Slovence po svetu Magazine for Slovenes abroad Revista para los Eslovenos por el mundo

Izdaja

Slovenska izseljenska matica
Ljubljana, telefon 061/210-732

Naslov

61000 Ljubljana, Cankarjeva 1/II, p. p. 169, Slovenija, Jugoslavija
Telefon uredništva 061/210-716
Telefon uprave 061/210-757

Glavni in odgovorni urednik

Jože Prešeren

Urednica

Jagoda Vigele

Oblikovanje

Janez Reher, Franc Valetič

Oblikovanje naslovne strani

Irena Majcen

Uredniški odbor

Zvone Kržišnik, Tadej Labernik, Marko Pogačnik, Jože Prešeren, Meta Vajgl, Matjaž Vizjak

Izdajateljski svet

Mitja Vošnjak (predsednik), Rado Genorio, Andreja Kmecl, Anna Krasna, Ernest Petrin, Milan Pogačnik, Drago Seliger, Mila Šenk

Prevajalci

Alberto Gregorič (španščina), Milena Milojevič-Sheppard (angleščina)

Revija izhaja vsak mesec, 8. in 9. številka izideta skupno.

Letna naročnina

Jugoslavija 330 din, Avstrija 170 Asch, Avstralija 10 aus. \$, Anglija 6 Lstg., Belgija 420 Bfr, Danska 80 Dkr, Finska 48 FM, Francija 60 FF, Nizozemska 27 Hfl, Italija 13.000 Lit, Kanada 13 can \$, ZR Nemčija 25 DM, Norveška 65 Nkr, Švedska 60 Skr, Švica 20 Sfr, ZDA – U.S.A. 11 US \$, Južnoameriške države 11 US \$

Avionska naročnina

Severna Amerika 20 US \$ ali 24 can \$, Južna Amerika 22 US \$, Avstralija 20 aus \$

Plačilo naročnine

Dinarski tekoči račun: 50100-678-45356

Devizni račun: 50100-620-107-257300-2818/5

pri Ljubljanski banki – Plačilo je možno tudi po mednarodni poštni nakaznici ali s čekom, naslovljenim na »Slovenska izseljenska matica« v priporočenem pismu.

Poštnina plačana pri pošti 61102 Ljubljana

Tisk

ČGP Delo, Ljubljana

Oproščeno prometnega davka po pristojnem sklepu št. 421-1/173 z dne 24. VII. 1973

od kod
smo doma

where are
we from

de donde
somos

O narodu, družbi ...

Vse družbe današnjega sveta, ne glede na velikanske razlike med njimi, upoštevajo narod kot svojo temeljno prvino. Če so večnarodne, zadevajo ob nepremagljive težave, ko tega ne upoštevajo ali pa upoštevajo premalo. Najbrž ni naključje, da se celo edina svetovna skupnost imenuje Organizacija združenih **narodov**, ne pa morda držav, čeprav so njene članice države, ne pa narodi neposredno. Gre samo za naključje ali za programsko usmeritev? Mar se niso **tudi** po drugi svetovni vojni (in ne le v dobi klasičnega meščanstva) oblikovale države predvsem prek osvobajanja narodov in ljudstev? Zato najbrž ni samo stvar naivnosti, ampak že tudi politična slepota, če v dolgi vrsti različnih in tudi različno pomembnih členov, ki povezujejo posameznika v širšo skupnost, skušamo oslabiti – v želji po drugih povezavah, ki se nam ne zdijo dovolj trdne – prav povezanost v narodno skupnost, ki je med vsemi danes znanimi (delovna skupnost, stroka, politična organizacija, vas, mesto, krajevna skupnost, republika, država itd. vse do mednarodnih in svetovne organizacije) še najbolj naravna, z najdaljšim zgodovinskim spominom, z najmanj pasti v naših predvidevanjih prihodnosti, skratka: intimno človeška in socialno-družbena kategorija, ki je lahko odločilna prvina v našem vsakdanjem in zgodovinskem počutju varnosti in dostojanstva, sprevrže pa se lahko, ko jo kdorkoli ali karkoli skuša omajati, spremeniti ali preusmeriti, ko z njo torej manipulira, v negativno čustvo: v agresivnost ali ogroženost, v nadutost ali ponižanje, zaradi česar smo dolžni ravnati s to zavestjo z vso tenkočutnostjo in odgovorno. Tudi v naši samoupravni socialistični družbi.

Ko to zapisujem, se nehote polaščam misli, ki jo je ob svoji osemdesetletnici izrekel v intervjuju Našim razgledom France Klopčič: »V sedanjem družbenem in političnem trenutku je nastala potreba, da se dopolni in razvije slovenski nacionalni program v socializmu. To zahteva slovenska nacija, to terja socialistični razvoj, to bo v prid jugoslovanske federacije.« Brez pridržka pritrjujem Klopčičevi misli.

Družba, narod, socializem, federacija. Še smo, kot kaže, ujeti v dogmatski oklep, ki naj bi v naših »ranljivih prsah« branil »za večnost« zadnjo resnico o njih. Prav naša sedanja stiska, ki ni, o čemer več ne dvomimo, samo gospodarska, nas vsak dan sproti prepričuje, da tudi resnice živijo svojo minljivost, rojevajo se, dozorevajo in dosežejo svojo čisto zenitsko luč, svoj visoki poldan, potem se tudi zanje začena usoda onkraj previsa, počasno drsenje ali strma pot navzdol. Zato je treba ne le ponovno opredeliti, ampak kar sproti, nenehno opredeljevati to našo družbo, naš slovenski narod, naše mednacionalne odnose (tudi in predvsem v konfliktnih legah), naš samoupravni socializem, to našo jugoslovansko federacijo. To niso več samo zgodovinski ali politični pojmi, opredelitve, zakoni, sporazumi, ustava; v iskanju sedanje, **dejanske** resnice o njih urejamo svoj temeljni človeški habitus v tem nemirnem času, ki je naš edini prostor. Nič o tem ni več dovolj, če je samo vednost, poučenost, prevzeta misel. So te oblike in vsebine danega in dogovorjenega življenja še stalnice? Zagotovo še, vendar – v naši zavesti morda zdaj prvič, vsekakor pa najbolj opazno doslej – stalnice, ki se spreminjajo, zato smo jim dolžni vsak dan posvečati svojo najbolj odgovorno misel. Tudi intimno. Ciril Zlobec

Drobec iz »poskusa političnega esej«, ki je bil s tem naslovom objavljen v Sodobnosti, 2, 1984

urednik vam

O kulturnih izmenjavah sem na tem mestu pisal že večkrat, ob tej priložnosti pa moram nadaljevati s tistimi podrobnostmi iz letnega programa Slovenske izseljenske matice, ki so najtesneje povezane s Slovenci po svetu – z gostovanji na obeh straneh, v domovini in na tujem. V letu 1984 bo teh gostovanj kar dovolj, čeprav tarejo gospodarske težave tako našo domovino kakor tudi številne države, kjer žive naši ljudje. Vendar pa, kot smo doslej že večkrat ugotovili, nobena gospodarska kriza ne more zavreti pretoka kulturnih dobrin, kar oplaja dejavnost številnih slovenskih izseljenskih društev po vsem svetu. Slovenska izseljenska matica se po svojih skromnih močeh trudi, da bi kar najbolj poudarila tako pogosto razglašano »enotnost slovenskega kulturnega prostora«, da bi tudi kulturno dejavnost slovenskih izseljencev kar najbolj enakopravno vključila tudi v celotna slovenska kulturna dogajanja.

Tako bodo letos bogato kulturno dejavnost Slovencev na tujem pred slovensko javnostjo doma zastopali pevci slovenskega pevskega zbora USPEH iz Milwaukeeja pod vodstvom prof. Lea Muskatevca, poleg pevcev pa prideta iz Kanade kar dve folklorni skupini – iz St. Catharinesa in Nagelja iz Toronta in skoraj hkrati z njimi tudi slovenski športniki iz Kanade. Naša Matica je vsem skupinam pripravila vrsto nastopov, seveda v sodelovanju z organizatorji kulturnih in športnih dejavnosti v posameznih slovenskih krajih, zato smo prepričani, da se bodo naši gostje med nami dobro počutili in morda tudi spoznali marsikaj novega.

Na drugi strani, med izseljenci, moramo tudi letos na prvem mestu omeniti tradicionalno turnejo po zahodnoevropskih državah v počastitev dneva republike, preko luže pa bo šel na eno stran, v Kanado in ZDA. Ljubljanski oktet in predvidoma tudi godba na pihala iz Trbovelj, ki bo s tem vrnila obisk slovenskim godbenikom iz Clevelanda, avstralske Slovence pa bo, kot kaže, letos obiskal pester izbor slovenskih celovečernih filmov. Morda pa bo tudi letos, predvsem na njihovo pobudo, rojake na peti celini obiskal tudi kak domači zabavni ansambel.

Stikov, takih in drugačnih, bo očitno tudi letos kar precej. In tako homo morda lahko tudi tokrat rekli:

Kako je ta svet majhen!

Jože Prešeren

vaša pisma

Olimpiada v čast vseh Jugoslovanov

Hvala za redno pošiljanje Rodne grude in Slovenskega koledarja. Oboje nam je všeč, posebno še Rodna gruda. Marsikaj iz nje izvem novega, prinaša nam tudi novice od doma z lepimi slikami. Tudi otroka rada posežeta po njej, če ne drugega vsaj zaradi angleških strani.

Zdaj pa še nekaj novic od tukaj: naše društvo počasi napreduje, kakor tudi pouk slovenščine. Otrok je nekaj manj kot prejšnja leta, vendar večina redno prihaja. Pouk imamo ob sobotah. Otroci so razdeljeni v dve skupini. Starejšo si delita g. Pajtler in g. Bremšak, vsako drugo soboto jih uči druga učiteljica. Mlajšo skupino pa je prevzela gospa Čuden. Za konec, za eno uro telovadbe, pa jih prevzame Stane Kerševan. Starost se giblje med 7 in 18 let.

Doslej smo imeli kar živahen program. V začetku oktobra smo imeli slovenski ples, glasba je bila iz Montreala, udeležba pa je bila tudi dobra. Ob koncu oktobra lani je gostovala baletna skupina »Diogen« iz Beograda. Imeli smo odličen program. Večer nam bo ostal v trajnem spominu. Škoda le, da je bila slaba udeležba. Konec novembra so gostovali tukaj »Štirje kovači« s slavnim Jakom Šraufcigerjem. Koncert s plesom je bil zelo lepo obiskan, program pa je bil enkrat.

Prvega februarja so nas obiskali Dubrovački trubadurji. Koncert je bil zelo lep, s pesmijo so nas popeljali po vsej Jugoslaviji, tako da ni bil nihče prikrajšan.

Olimpijske igre so konča-

ne, vsak dan smo gledali prenose, bilo je lepo. Vsi skupaj smo lahko ponosni, da je vse tako lepo uspelo, vi doma in mi tukaj, saj je bilo to tudi v čast in ponos nas tukaj, kakor tudi za vse Jugoslovane po svetu. Tukajšnjim ljudem smo predstavili košček naše domovine, kot so si jo predstavljali, ali pa brali o njej v tukajšnjih časopisih.

Ivan, Marija, Sonja in Marko
Bračko, Ottawa, Ont. Kanada

Zanimivi članki

Prilagam denar za naročnino Rodne grude in za prejeti Slovenski koledar. Najlepša hvala.

Zelo rad berem Rodno grudo. Lani se mi je vtisnilo v spomin več zelo lepih člankov, zelo draga so mi urednikova pisma (Jože Prešeren), posebno pa moram omeniti zanimivosti o naši umetnosti in kulturi, ki jih tako lepo obdeluje Darinka Kladnik. Vaš zvesti bralec

Anton Mrakic, Montreal, P. Q.,
Kanada

Rojstni Knežak

Z veseljem prebiram Rodno grudo, ker se mi zdi, da na ta način vzdržujem stike s svojim rojstnim krajem, ki mi je še vedno pri srcu, čeprav sem že dosti let proč od tam in živim v Avstraliji. Kakor sem brala, imate zdaj poletno šolo za otroke izseljencev. Zelo rada bi vedela malo več o tem, ker bi želela poslati tja hčerko.

Koliko stane, datumi idr.?

Prosila bi vas, če je mogoče, da bi malo popisali moj rojstni kraj Knežak blizu Pivke na Krasu. Dosti knjig sem že prebrala, nikjer pa nisem našla ničesar zgodovinskega o tem kraju, čeprav je ta vas zelo stara.

Matilda Ilešič, Sydney, NSW,
Avstralija

Želje in pozdravi

Pošiljamo vam tople pozdrave in vam želimo še veliko uspehov pri nadaljnjem delu naročniki Rodne grude iz Rosaria v Argentini. Pozdravi in iskrene želje naj veljajo tudi vsem bralcem te

prelepe revije po širnem svetu. Spodaj podpisani naročniki Rodne grude in Slovenskega koledarja težko pričakujemo vsako številko, ki nam opisuje življenje naših rojakov po svetu kakor tudi napredek naše drage domovine. Treba je poudariti, da je revija vedno bolj zanimiva in pestra ter odlično urejena, zato smo zelo hvaležni vsem urednikom in dopisnikom za njihovo delo in skrb.

Štefanija Šauli, Marija Moškat, Miguel Moškat, Alejandro Gorjan, Valentina Sivek, José Sigulín, Anton Brišar, Eduardo Toplikar, Dario Erzetič, Estela Brišar, Alejandro Klinec, Irene Novak (in drugi nečitljivi podpisi)

Pri Koprolovih

Moram priznati, da je v reviji veliko zanimivega in lepega branja ter prekrasnih slik domačih krajev. Spomini me vedno radi popeljejo domov, posebno v Ribnico in prelepo Sodražico, kjer sva z možem, ko sva bila na obisku, pogosto stanovala v gostilni pri Kopro-

lovih. Še enkrat srčna hvala za vse in tople pozdrave vsem, ki se trudite s to lepo revijo. Mož mi je umrl pred dvema leti.

Viktorija Pianeki, Mayfield Hts., OH., ZDA

Brez rodbine

Iz srca se vam zahvaljujem za vse pošiljke. Rada berem novosti iz mojega rojstnega kraja, čeravno je poredko kaj objavljeno. To je vas Bučkovci pri Ljutomeru. Na žalost nimam nobene rodbine, vse je že pomrlo. Zdaj mislim, da prihaja vrsta name. Tukaj v Franciji tudi ni preveč dobro, saj je vsega dovolj, samo denarja manjka, vse je strašno drago, tako moram dobro gledati, da pridem skozi. Mi tukaj dobimo penzijo vsake tri mesece, pa še ta ni visoka, ker imam samo 18 let delovne dobe. Delala sem v Lurdu 4 leta, pa še v drugih hotelih, tako da sem precej izmučena. Toliko sem varčevala, da sem zdaj v svoji hišici.

Rozali Brenkovič, Grosilles, Francija

MLADI MOSTOVI

Zavedna Slovenka sem

Ob koncu šolskega leta, s 1. julijem, mi je obljubljena služba.

Če bom imela srečo, da jo bom sploh dobila, ker je zelo težko dobiti delo. In tudi če ne bom šla v službo, bom morala za en mesec na prakso in to ravno v času, ko bo poletna šola. Mogoče pridem spet prihodnje leto. Vsaj enkrat bi se je še rada udeležila, ker mi je res veliko koristila. Moram reči, da sem se naučila zelo veliko in če imam le malo časa, berem slovensko. Čeprav sem rojena v Franciji, sem zavedna Slovenka in rada govorim slovensko. Najlepša domovina na svetu je naša Slovenija, zame prav gotovo. Govorila sem že z nekaj dekleti tukaj iz okolice Merlebacha, ki se zelo zanimajo za poletno šolo. Če se bodo odločile za prijavo, bom posredovala pravočasno.

Tukaj imamo zdaj spet slovensko šolo, enkrat na teden. Imamo dve skupini, za večje in manjše. Tudi jaz jo obiskujem.

Moja želja je bila tudi, da bi nadaljevala študij v Ljubljani. Zaenkrat pa sem se odločila za delo, seveda če bom dobila delovno mesto. Če pa ne bo iz tega nič, mislim pa še dve leti študirati tukaj v Franciji. Potem pa, če se ne bo kaj spremenilo, pridem študirat v Ljubljano!

Naše društvo Jadran, katerega članica sem in pevka, dela zelo pridno in čivahno. Vsako nedeljo žrtvujemo dve uri za pevske vaje. Tako pa se tudi zbiramo in se malo poveseimo. Tudi letos imamo v

načrtu več koncertov, tudi skupaj s francoskimi zbori, saj prihajajo vabila z vseh strani. Vsako drugo soboto imamo tudi slovensko radijsko oddajo, ki jo vodi prizadevna učiteljica Nevenka Bura. Mi mladinci pa ji pri tem pomagamo, kolikor je v naši moči. Upam, da boste zadovoljni z mojo slovenščino. Prisrčne pozdrave!

Lidija Sajovec, Merlebach, Francija

Ponovno v slovenski poletni šoli

Rada bi povedala nekaj besed o mojem stiku s slovensko kulturo na Nizozemskem. Ker v naši okolici ni nobenega slovenskega društva, se z možem odpraviva vsako leto nekajkrat v provinco Limburg, kjer prisostvujeva raznim slovenskim proslavam in nastopom. V tej provinci imava tudi prijateljske stike z nekaj družinami. Žal pa mi je, ker z njimi ne morem aktivneje sodelovati, saj je zemljepisna razdalja le prevelika (preko 200 km).

Pred nekaj leti sem tu v Holandiji sodelovala na dveletnem tečaju za učitelje narodnih plesov in ga uspešno končala. Tako zdaj sama v prostem času poučujem tuje narodne plesse, med katerimi je večji del jugoslovanskih. Pri vsem tem delu pa so mi v veliko pomoč tudi izkušnje, ki sem si jih pridobila pred leti, ko sem eno leto sodelovala pri folklorni skupini France Marolt v Ljubljani.

Inez Zupan, Usselo, Nizozemska

Lepi izleti po Sloveniji

Zelo sem zadovoljna, ker sem se udeležila poletne šole slovenskega jezika v Kranju. Pouk smo imeli štiri ure zjutraj in popoldne. Posebno so mi bile všeč ekskurzije po Sloveniji.

Zvečer smo šli po večerji ven, vendar smo se morali vrniti v dom ob določenem času. Ves čas je bilo zelo lepo vreme in zelo vroče. Učitelji so bili zelo prijazni. Spali smo v lepih sobah po trije v eni sobi. Pridobili smo si veliko prijateljev in prijateljic, ki so bili zelo prijazni z nami. Tudi hrana nam je bila všeč. Bila sem zelo zadovoljna in rada bi šla še kdaj v to šolo.

Majda Kink, 18 let, Freyming-Merlebach, Francija

Učiteljica Dragica in Majda Kink na izletu, 1983

dogodki

Umrli je Mile Klopčič

V Ljubljani je 19. marca 1984. umrl slovenski pesnik in prevajalec, redni član Slovenske akademije znanosti in umetnosti Mile Klopčič, ki je bil polnih šest desetletij ustvarjalec in oblikovalec slovenske umetniške besede.

Mile Klopčič je bil rojen 16. novembra 1905 v L'Hôpitalu v Lotaringiji rudarju, vendar je mladost preživel v Zagorju ob Savi, kamor se je družina vrnila leta 1909. Tam je spoznaval trdo življenje rudarjev, njihove stiske in boje, ki jih je pozneje upodabljal v svojih socialnih pesmih. Zaradi sodelovanja z naprednimi delavskimi gibanji je bil večkrat v zaporu, tako da ni mogel dokončati šolanja za učiteljski poklic, ki si ga je izbral; tako sta bila njegova glavna učitelja želja po izobrazbi in življenje samo.

Pri osemnajstih letih je napisal mladostno vzneseno pesniško zbirko Plamteči okovi (izšla 1924), s katero je pozival na revolucionarni boj proti zatiralcem. Leta 1934 je izdal zbirko pesmi z naslovom Preproste pesmi, ki odsevajo podobe tedanjega časa in družbenih razmer. Med pesmimi v tej zbirki so najlepše Mary se predstavi, Dete ne mara spati, Drečnik Andrej govori in druge. Med narodnoosvobodilno vojno je Klopčič napisal enodejanko Mati, ki je bila prevedena tudi v nekaj tujih jezikov in so jo veliko izvajali zlasti po slovenskih amaterskih odrih.

Pred drugo svetovno vojno je bil Mile Klopčič tudi stalni dopisnik ameriških slovenskih listov, zlasti Prosvete, rad pa se je oglašal tudi v povojnih letih. Ves čas je vneto spremljal problematiko slovenskih izseljencev in je nekaj let sodeloval tudi v uredniškem odboru naše revije.

Klopčičeve socialne pesmi, njegove lirične podobe socialne stvarnosti in še številna druga dela bodo za vedno ostala v zakladnici slovenske književnosti.

Izpolnitev mednarodnih obveznosti

Upanja, da bo letošnje leto prineslo izboljšanje položaja slovenske narodne skupnosti v Italiji in Avstriji, se, kot vse kaže, ne bodo uresničila. Še več: zdi se, da bodo prihodnji meseci tako za Slovence v Italiji kot Avstriji eni najbolj odločilnih.

Šestintrideset let po vzpostavitvi italijanske republike položaj slovenske narodne skupnosti v Italiji še vedno ni pravno urejen. S celovito zaščito oziroma sprejemom ustreznega zakona, ki predstavlja mednarodno obvezo Italije tudi po t. i. osimskih sporazumih, podpisanih z Jugoslavijo 1975. leta, se nadalje zavlačuje. V uradnih italijanskih krogih so vse pogostejše izjave, da pri bodoči zaščiti Slovencev v Benečiji vsekakor ne gre izenačevati

s Slovenci v Trstu in Gorici, ker da je njihov položaj drugačen in da jih velika večina zaščite niti ne želi (Kanalska dolina, Režija in Nadiška dolina so prišle pod Italijo že leta 1866). Zopet se pojavljajo razni nacionalistični in šovinistični izpadi italijanskih desnih sil.

V Avstriji se nadaljuje z zavlačevanjem uresničitve 7. člena avstrijske državne pogodbe iz leta 1955 (sopodpisnica je tudi Jugoslavija), ki se nanaša na položaj slovenske manjšine. Desničarji na Koroškem, si na vse kriplice prizadevajo, da se ukine dvojezično šolstvo, oziroma tisto, kar je od njega ostalo. Po njihovih načrtih bi se slovensko in nemško govoreči otroci strogo ločili. Slovenski učenci bi se vsak dan vozili z avtobusi iz domačih vasi, kjer bi ostale le nemške šole, v nekaj nekajstih centralnih (geto) slovenskih šol.

V Sloveniji oziroma Jugoslaviji na tak razvoj dogodkov gledamo z zaskrbljenostjo in vztrajamo pri zahtevi, da obe sosednji državi dosledno izpolnita svoje mednarodne obveze do delov slovenskega naroda, živečih na njihovem ozemlju. Odločno se bomo tudi v bodoče zavzemali za vsestransko sodelovanje med matičnim narodom in Slovenci v zamejstvu ter za njihovo resnično politično, gospodarsko in kulturno enakopravnost z večinskim narodom. O tem sta nedavno spregovorila tudi skupščina SR Slovenije in predsedstvo republiške konference Socialistične zveze in s tem tudi zavrnila pisanje dela tujega tiska, češ, da težak ekonomski položaj v Jugoslaviji oziroma domnevne razlike med Ljubljano in Beogradom preprečujejo, da bi nadalje vztrajali pri svojih načelnih stališčih glede položaja dela slovenskega naroda, ki živi zunaj jugoslovenskih meja.

Božo Cerar

Dnevi sodelovanja z zamejsko mladino

V Ljubljani so bili v aprilu »Dnevi sodelovanja z zamejsko mladino«, prireditve, ki je želela približati našim ljudem zamejsko problematiko zlasti prek mladih ljudi. Ti bodo namreč v prihodnje vzdrževali stike med slovenskimi narodnostnimi skupnostmi zunaj državnih meja in matičnim narodom. V teh dneh so gostovali pri nas številni pevski zbori z avstrijske Koroške in Tržaške ter Goriškega, ob njih pa so nastopale tudi domače kulturne skupine, ki vključujejo pretežno mlade ljudi. V Ljubljani je bila odprta tudi razstava likovnih del naših mlajših likovnih umetnikov iz Avstrije in Italije.

»Strici so mi povedali« na televiziji

Ljubljanska televizija je hkrati z drugimi jugoslovanskimi televizijskimi studii 29. aprila začela predvajati nadaljevanko »Strici so mi povedali« po scenariju in režiji Franceta Štiglica. Nadaljevanka je ekranizacija istoimenskega romana Miška Kranjca in obsega sedem delov po 70 minut. Iz šeste epizode z naslovom »Veselo gostivanje« je nastal tudi samostojen celovečerni film. Nadaljevanka v bolj ali manj zaokroženih podobah obravnava obsežno obdobje od konca 19. stoletja pa do srede 20. stoletja in se tako najavlja kot prava »prekmurska

Na Gospodarskem razstavišču je izredno uspela velika mednarodna prireditev »Alpe Adria«, ki je potekala tudi v znamenju gesla – vse za prosti čas. (Foto: Janez Zrnc)

epopeja«. V nadaljevanju nastopa nad sto igralcev, snemali pa so jo v glavnem v Prekmurju, zlasti v Filovcih, ki so jim morali nekoliko spremeniti podobo.

Izjemen uspeh Pogoreliča v Kanadi

Svetovno znani pianist Ivo Pogorelič je doživel izjemen uspeh na aprilskem gostovanju v Ottawi in Montrealu v Kanadi. Lepo so ga sprejeli tako poslušalci kot kritika. Posebno priznanje pa so mu izkazali s tem, da so dohodek z montrealskega koncerta, ki ga je poslušalo več kot 4 tisoč ljudi, namenili predvsem za organiziranje mednarodnega tekmovanja glasbenih talentov v tem mestu. Pred štirimi leti je na takšnem tekmovanju Ivo Pogorelič dobil prvo nagrado.

Kegljaško prvenstvo jugoslovanskih klubov v Ljubljani

V času velikonočnih praznikov je bilo v Ljubljani 3. evropsko prvenstvo jugoslovanskih klubov v zahodno-evropskih državah v kegljanju. V finalu sta med posamezniki zmagala zakonca Jožica in Martin Kmetec, naslove ekipnih prvakov pa so dosegli: zastopstvi Metalca iz Stuttgarta v moški konkurenci in Hajduka iz Stuttgarta med ženskami, medtem ko so bili kegljači in kegljačice slovenskega kluba Planinka iz Ravensburga obakrat na drugem mestu.

Na tem prvenstvu je tekmovalo okrog 600 aktivnih udeležencev, skoraj prav toliko pa je bilo z njimi tudi spremljevalcev iz ZR Nemčije, Avstrije in Švice. Največji del tekmovanj je

bilo na novem kegljišču v dvorani Tivoli v Ljubljani, ter še na desetih drugih kegljiščih v Ljubljani in Medvodah.

Ob tej priložnosti je bila v Ljubljani še vrsta drugih kulturnih in družabnih prireditev. Jugoslovanska kegljaška zveza pa je na sklepni slovesnosti podelila najvišja svoja priznanja, zlati kegelj, najzaslužnejšim organizatorjem in mentorjem za športno dejavnost v jugoslovanskih klubih na tujem.

Ljubljana je bila v dneh prvenstva vsa praznična, po mnenju številnih opazovalcev pa je bila to ena najlepših športnih prireditev, ki so bile kdajkoli v našem mestu.

jugoslavija in svet

gospodarske novice

Velikan iz steklenice

Po štirih letih iraško-iranske vojne in neštetihi člankih o njej bi se zdelo, da komentatorju ne ostane več besed, s katerimi bi lahko dodal tej temi karkoli novega.

Potem pa je nekega dne prišla novica, da so Iranci opazili pri svojih ranjencih znamenja bojnih strupov in ta nesrečna vojna je znova opozorila nase, opazovalcu pa dala možnost, da na spopad pogleda še z enega zornega kota.

Na zahtevo Irana je generalni sekretar Združenih narodov poslal na iransko stran bojišča posebno preiskovalno komisijo (v njej so bili strokovnjaki Avstralije, Španije, Švice in Švedske), ki naj bi ugotovila, če so tam res uporabljali bojne strupe.

Komisija je nalogo opravila, njeno poročilo pa je (podprto s strokovno analizo) nedvomno potrdilo, da so bojne strupe res uporabili.

Varnostni svet Združenih narodov je potem konec marca »ostro obso- dil« uporabo kemičnega orožja v iraško-iraški vojni.

Obsodba je bila anonimna in v njej ni naravnost rečeno, kdo je uporabil bojne strupe proti komu, kdo je torej krivec in stran, ki jo je treba obsoditi. V Teheranu so bili zaradi jezni, kajti po njihovem mnenju bi moral Varnostni svet Združenih narodov obsoditi Irak.

Toda strokovnjaki so se, kar je naposled tudi mogoče razumeti, omejili samo na tisto, kar sodi v njihovo pristojnost: to pa je ugotoviti, če so bili strupi res uporabljeni. Kdo jih je uporabil, to pa je druga stvar, v katero se strokovnjaki niso hoteli mešati. Če bi se, bi to lahko na sedežu svetovne organizacije izzvalo dodatne zaplete, kajti Irak je ne samo zanikal, da bi uporabil bojne strupe, marveč neuradno dal celo vedeti, da so jih Iranci uporabili sami nad svojimi silami zato, da bi očrnili nasprotnika! To je seveda nekaj, v kar lahko verjamete ali pa ne in nepristransko je treba povedati, da malokdo res verjame, čeprav kot eno izmed (skrajnih) možnosti tudi tega ni mogoče povsem izključiti.

Kasneje so nekatere obveščevalne službe (predvsem ameriška) posredno in neuradno potrdile, da je Irak bojne strupe res uporabil, kar pa so v Bagdadu še naprej zanikali.

Toda za tisto, kar hočemo v zvezi s tem povedati, je to naposled manj pomembno. Dejstvo je, da so v iraško-iranski vojni res uporabili bojne strupe in zelo verjetno so jih Iranci, kar pa, ponovimo, v tem trenutku ni toliko pomembno kot dejstvo, da so bili strupi pač uporabljeni.

Zakaj je to tako pomembno? Zato, ker posredno opozarja na povsem otipljivo nevarnost, da se lahko vojaški spopadi nenadzorovano širijo v nove razsežnosti. Tokrat so se s »konvencionalnega« (recimo temu tudi: dovoljenega ali sprejemljivega) orožja razširili na bojne strupe, ki sodijo v tisto zvrst orožja, za katerega se je večina človeštva odločila (z mednarodnimi pogodbami), da ga ne bo uporabljala.

V iraško-iranski vojni so to orožje uporabili. Bojni strupi (pod pogojem, da jih uporabijo v zelo skromnem obsegu, kot se je to zgodilo) so sicer zlo, ampak vendarle manjše od jedrskega. Toda problem je zdaj v naslednjem: če bi Irak ali Iran (ali pa kdorkoli drug v podobnih okoliščinah) imel jedrsko orožje in bi mu šlo res za nohte... bi ga utegnil tudi uporabiti, kot so to storili (resda na »nižji kakovostni ravni« orožja in v omejenem obsegu) med iransko-iraško vojno.

Ali, kot je to posrečeno zapisal neki ameriški novinar: duh velikana, ki je bil varno spravljen v steklenici, je ušel na prosto!

Janez Čuček

Izboljšanje trgovinske bilance Jugoslavije z razvitim Zahodom

V dveh mesecih in pol tega leta so jugoslovanski gospodarstveniki v razvite države Zahoda izvozili blaga v vrednosti okoli 697 milijonov dolarjev. To je za četrtno več kot v istem obdobju lani. Hkrati se je uvoz povečal samo za odstotek – za izdelke iz teh držav so plačali 948 milijonov dolarjev. S tem se je jugoslovanski zunanjetrgovinski primanjkljaj z razvitim Zahodom glede na lansko enako obdobje zmanjšal za 35 odstotkov, so poudarili na nedavnem sestanku območnega odbora za razvite zahodne države in prekomorske države v gospodarski zbornici Jugoslavije.

Dve novi pogodbi s Kitajci

Iskrina delovna organizacija Avtomatika je te dni podpisala s kitajsko tovarno varilnih naprav in razvojnim inštitutom iz Chengduja dve pogodbi, in sicer o menjavi v tem letu in o skupnih razvojnih nalogah. Letna pogodba o delitvi dela med Iskreno tovarno avtomatskih varilnih naprav in tovarno iz Chengduja sodi v okvir dolgoročne kooperacijske pogodbe, ki sta jo partnerja podpisala pred enim letom. Sodelovanje obsega za sedaj izdelavo podsestav za MIG/MAG in TIG varilne naprave. Iskra izdeluje za kitajsko tovarno elektroniko in avtomatske podsestave, ki jih ta vgrajuje v svoje varilne naprave. V kitajski tovarni pa izdelujejo napetostne pa tudi že nekatere druge podsestave za potrebe Avtomatike. Letošnja menjava bo predvidoma znašala poldrugi milijon dolarjev. Inštitut iz Chengduja in razvojni inštitut Avtomatike pa bosta po dogovoru sodelovala pri razvoju skupnih naprav, kar naj bi v prihodnje omogočilo proizvodnjo novih naprav na podlagi najsodobnejših tehnologij. Kitajci so ob tej priložnosti obiskali poleg Avtomatike še Kibernetiko, Široko potrošnjo, Delfo in Elektrooptiko in se pogovarjali o možnem sodelovanju na področju stikalne in merilne tehnike, električnih števec, električ-

nih mini motorjev in sesalnikov, računalnikov in laserjev. Iskra ima s Kitajci sklenjeni že dve pogodbi, in sicer na področju elektro in elektronske opreme za obdelavo strojev, drugo pa na področju elektronskih komponent. Obojestranska menjava med Iskro in kitajskimi partnerji v okviru vseh treh pogodb bo letos dosegla predvidoma 5 milijonov dolarjev, celotna menjava pa 6 milijonov dolarjev.

Bančniki z vsega sveta v Beogradu

Okoli 2000 bančnih izvedencev se je 31. maja do 4. junija zbralo v Beogradu na 26. svetovnem kongresu. Izvedenci iz 50 držav, ki se ukvarjajo s prometom, obrestovanjem in posojanjem deviz, so razpravljali o spremembah cenah energije in njihovem vplivu na devizno likvidnost gospodarstev, o razmerah na tržišču in tehničnem vplivu krize dolžnikov na gibanja vrednosti nekaterih valut. Na plenarni seji so podrobneje razložili aktualne razmere na mednarodnem deviznem tržišču.

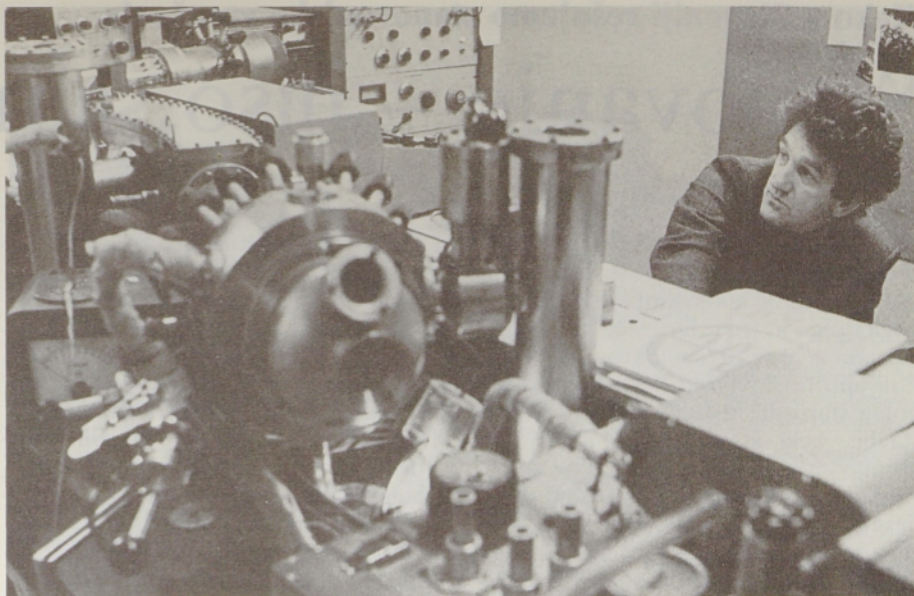
Delo tako imenovanih »dealerjev« je izredno zapleteno zaradi uporabe vrhunske tehnike in skoraj vedno temelji na medbančniškem zaupanju. To je bila tudi priložnost, da so se ljudje, katerih poklic je odgovoren do skrajnih meja, seznanili z razmerami v Jugoslaviji glede na količino deviz, ki gredo v tem sodelovanju prek jugoslovanskih »dealer« centrov. Obsežen navtični program

Zaživelo iskanje urana

V zadnjem času so v naši državi oživele jedrske geološke raziskave. Poleg Slovenije, kjer se s tem uspešno ukvarjamo že dalj časa – rudnik uranovega oksida Žirovski vrh naj bi začeli izkoriščati letos – uran intenzivneje iščejo še v Srbiji, Bosni in Hercegovini in Hrvaški. Tudi v Makedoniji in Črni Gori potekajo priprave na iskanje virov jedrske energije.

Geološke ustanove in organizacije, ki se ukvarjajo z jedrskim raziskovanjem in financiranjem, so se dogovorile, da bodo temeljne geološke raziskave urana potekale po enotnem jugoslovanskem programu in zasnovi. Vse to odpira možnost za večjo izrabo jedrskih virov pri nas.

Žirovski vrh bo lahko, ko bo začel obratovati, sam kril potrebe JE Krško, vendar pa bi glede na zaloge lahko zagotovil dovolj goriva še za eno ali dve jedrski elektrarni. Kot so ugotovili raziskovalci Geoinstituta, se večje rezerve uranovega oksida skrivajo tudi na območja Bukulje in Stare planine v Srbiji, Zletovske reke v Makedoniji, Papuka na Hrvaškem in še drugje.

V raziskovalnem inštitutu Jožef Štefan v Ljubljani (foto: Janez Zrnec)

Letos 1,5 milijona kopalk

V Beti, enem največjih proizvajalcev kopalk v Evropi, dela kar polovico delavcev od 560 zaposlenih v metiškem in črnomaljskem tozdu samo kopanke. Letos jih bodo sešili milijon in pol in jih 70 odstotkov izvozili. Večji del kopalk prodajo na konvertibilno tržišče in tako je Beti tudi največji jugoslovanski izvoznik, saj jih vsi drugi proizvajalci skupaj ne izvozijo toliko. V kolekciji za domači in tuji trg ima Beti letos kakih 300 različnih modelov kopalk.

JAT bo zamenjal letala

Delavski svet JAT se je odločil za postopno zamenjavo letal tipov DC-9 in boeing 727. Na delavskem svetu so bili mnenja, da je treba zamenjavo opraviti čimprej. Končno odločitev o tipu letal pa tudi o tem, kako hitro bodo zamenjali letala, bo delavski svet sprejel, ko bo dobil v oceno investicijski elaborat. V JAT razmišljajo o treh možnostih, in sicer o letalih boeing 737, MD-83 in air-bus 320.

Prav tako so menili, da bi kazalo kupiti še eno letalo DC-10, s katerim bi se širše vključili v medcelinski promet. Če bodo to letalo kupili, bo verjetno letelo na progi v Kanado.

Radenci na morju

Na letošnjem sejmu Alpe-Adria je Radenska predstavila svojo prvo kovinsko jadnico »STIL 900«. To plovilo je novost, ker so se odločili za kovino, namesto plastike. Rešili so vprašanje antikorozivne zaščite, ki je pri plovilih iz kovin eden največjih problemov. Po zunanji in notranji plati so jo obdelali z abrazivi in prekrili z večplastno kombinacijo epoksidnih in poliuretanskih barv.

Jadnica, STIL 900, je dolga 8,98 m in 3,14 metra široka, njen ugrez s spuščeno kobilico je 2,13 metra, z dvignjeno kobilico pa le 0,70 metra. Zato jo je mogoče krmariti tudi v plitvih vodah. Značilnost je tudi ravna paluba, ki poveča bivalno površino na jadnici.

STIL 900 je robustna jadnica, ki nudi veliko varnost in je manj občutljiva za nevšečnosti, kot so udarci pri pristajanju, nasedanje in podobno. Tudi v primeru, če pride do poškodbe, je zaradi zasnove popravilo cenejše kot pri drugih izvedbah jadrnic. V Radenski načrtujejo, da bodo do leta 1986 razvili svojo lastno floto jadrnic, ki jih bodo dajali turistom v najem.

Jadnico so že preizkusili na jezerih, spomladi pa je doživela svoj prvi morski krst v Jadranu. Njeni konstruktorji in izdelovalci so prepričani, da bo preizkušnjo dobro prestala.

Obsežen navtični program

V Izoli so začeli graditi obrtno delavnico za izdelovanje plovil. Nosilec naložbe za razvoj verjetno najširšega navtičnega programa pri nas v Jugoslaviji je Galeb, nosilec dejavnosti pa zasebnik Miran Amon. Naložbo, veljala bo 13 milijonov dinarjev, bo financirala tudi Metalka, ki bo kasneje prevzela prodajo ter skupaj z nosilci razvijala proizvodni program navtike tudi v prihodnje. Že sedaj delajo za dubrovniški inštitut zahtevno raziskovalno ladjo, 13 metrov dolgo »pilotino« bodo naredili za koprsko luko, Adriatic klub, je naročil deset čarter-skih ladij, zadarski Saturnus pa osem plovil, delali bodo tudi kanuje, čolne, jadrnice, tekmovalna plovila in drugo. Letos načrtujejo 300 milijonov dinarjev skupnega prihodka, tako da se bo naložba kmalu izplačala.

Stanovanje – niso samo sanje

Lepo urejeno stanovanje, to so sanje mnogih ljudi, ki se uresničijo ali pa tudi ne. Pot do stanovanja je za marsikoga dolga in trda. Drugače pa bi človek sodil, če se ozre naokrog, ko pride v ta ali oni slovenski kraj. Povsod so poleg starih hiš zrasle nove, moderne stavbe, cela stanovanjska naselja z vsem, kar sodi zraven. Gradnja stanovanj se je razmahnila, zlasti v zadnjem desetletju, dveh. Da je temu tako, kažejo tudi številke.

V srednjeročni načrt stanovanjskega gospodarstva Slovenije smo načrtali najprej gradnjo 65000 stanovanj. Kaj kmalu pa smo ugotovili, da toliko stanovanj v obdobju 1981–1985 le ne bomo mogli zgraditi, zato smo številko nekoliko znižali, na 58.000 stanovanj. Smo pa zato v preteklem srednjeročnem obdobju zgradili v Sloveniji več kot 67.000 novih stanovanj.

Od omenjenih 58000 stanovanj nam je uspelo v prvih treh letih tega srednjeročnega obdobja zgraditi približno 34.000 stanovanj. Največ stanovanj je bilo zgrajenih v Ljubljani 7722, v Mariboru 3407, v Kranju 1621, v Titovem Velenju 1493, v Škofji Loki 1384 itd. Vse skupaj kaže, da bo načrt, ki smo si ga zastavili, realiziran in nemara še celo presežen.

Tudi v Ljubljani so to srednjeročno obdobje predvideli najprej 14.346 stanovanj, glede na finančne možnosti

in gospodarsko situacijo, pa številko oklestili na 10.521 stanovanj. Od tega je planiranih 9785 stanovanj v blokovi gradnji in 736 v individualni gradnji. Individualni graditelji so srednjeročni plan že uresničili. Že v prvih treh letih tega srednjeročnega obdobja so namreč sezidali 987 hiš. Sila aktivni so tudi mariborski graditelji individualnih hiš. Mariborčani so v svoje srednjeročne načrte načrtali 4095 stanovanj v blokovi gradnji in 1155 v individualni gradnji, do konca lanskega leta pa zgradili 2280 stanovanj v blokovi in 1127 individualnih hiš.

Razmerje med blokovo gradnjo in individualno gradnjo je precej različno po občinah, ponekod pa individualna gradnja celo presega blokovo. Tako je na primer v Žalcu načrtovanih v obdobju 1981–1985 skupno 953 stanovanj, od tega 524 v individualni gradnji. Tod so v prvih treh letih tega srednjeročnega obdobja zgradili že 300 individualnih hiš, trikrat toliko pa v Škofji Loki, kjer računajo v tem petletnem obdobju na 1700 novih stanovanj, od tega 680 v individualni zidavi. Pa povsod plani še niso doseženi oziroma preseženi, na Ptuj, na primer, po treh letih še niso dosegli 50-odstotne realizacije, podobno v Radovljici in še nekaterih slovenskih mestih. Res pa je, da je več takih mest, kjer bo plan v celoti dosežen.

INVESTITORSTVO

Nič manj kot številke niso zanimive tudi določene značilnosti stanovanjske gradnje v Sloveniji. Pečat le-tej daje januarja 1981 leta sprejeti zakon o stanovanjskem gospodarstvu, ta je odpravil gradnjo za trg, namesto te pa ustoličil gradnjo po investitorskem načelu. To je pomembna novost, ki – močno poenostavljeno rečeno – postavlja kupce stanovanj za sofinanserje gradnje. Pravočasno združeni in povezani naj bi imeli ti v prihodnje znatno več možnosti za odločanje in vplivanje na gradnjo stanovanj kot doslej.

Ker je bilo ob uveljavljanju investitorstva v praksi tudi nekaj zatikanj, je v posameznih stanovanjskih krogih, zlasti v Ljubljani prevladalo mnenje, da se gradnji za trg le ne bi smeli povsem odpovedati. Zato naj bi ji znova priprli vrata, oziroma se poleg gradnje po investitorskem načelu v prihodnje v posameznih primerih odločali tudi za gradnjo po proizvodnem načelu.

VELIKA STANOVANJA

Donedavna je potekala prodaja stanovanj v Sloveniji na klasičen način – tisti, ki je potreboval stanovanje in imel zato denar, se je oglašil pri prodajalcu. Po novem ne gre več za prodajalce in kupce, pač pa za soinvestitorje. Temu primerno je bil naravnani tudi zadnji natečaj za nakup stanovanj v Ljubljani, ali bolje rečeno, zadnji natečaj za vključevanje soinvestitorjev v družbeno usmerjeno stanovanjsko gradnjo. Ponujena so bila stanovanja, ki naj bi v Ljubljani zrasla tja do 1985. leta in še čez. Zgodilo se je, da je bilo prijav za majhna stanovanja sila veliko, precej več kot stanovanj, za večja pa manj kandidatov. Ko je bil natečaj zaključen, je ostalo brez soinvestitorjev kar 506 predvsem velikih stanovanj. Mnoga od teh so kasneje našla »kupce« oziroma soinvestitorje, vsa pa ne. Zato je moč v Ljubljani še vedno kupiti veliko stanovanje brez težav, tako v soseski Fužine kot kje drugje, kar se ni primerilo že desetletje pred tem.

Razlog, da ostajajo velika stanovanja brez soinvestitorjev, je na dlani: cene stanovanj presegajo finančne možnosti kupcev. Cene stanovanj so namreč v zadnjih nekaj letih vrtoglavo zrasle. Za kvadratni meter stanovanja je zdaj treba odriniti že več kot dva slovenska povprečna osebna dohodka,

Titovo Velenje – eno od slovenskih mest, ki so v minulih desetletjih rasla najhitreje (foto: Janez Zrnec)

medtem ko je v letih 1979, 1980 zadoščal približno mesečni dohodek in pol.

Po podatkih Zavoda za statistiko SR Slovenije so se cene kvadratnega metra stanovanjske površine leta 1976 še vrtele okrog 6744 dinarjev, leto zatem so poskočile na 7425 dinarjev, leta 1978 je veljal v Sloveniji kvadratni meter stanovanja 8 767 dinarjev, leta 1979 pa 11099 dinarjev, leto zatem že 13995 dinarjev. Leta 1981 je cena kvadratnega metra stanovanja znašala v poprečju za Slovenijo 19437 dinarjev, leta 1982 pa 25522 dinarjev.

V Ljubljani je bila poprečna cena kvadratnega metra stanovanja v letu 1982 – 26120 dinarjev, medtem ko je lani konec septembra znesla 32857 dinarjev. Številka je v primerjavi s cenami stanovanj v nekaterih drugih večjih jugoslovanskih središčih še sorazmerno nizka. Ne bo pa več dolgo, saj so napovedi za letošnje in prihodnje leto manj ugodne za kupce oziroma soinvesticije stanovanj. Sodeč po še nepotrjenih investicijskih programih naj bi znašala poprečna cena kvadratnega metra stanovanja letos 41862 dinarjev, prihodnje leto pa že 62297 dinarjev.

ZADRUŽNA GRADNJA IN PRENOVA

Marsikomu se zdi, da bo prišel hitreje do stanovanja, če bo gradil sam. Pri »samo gradnji« je tudi lažje zbrati sredstva oziroma razpotegniti zbiranje na daljše obdobje ter računati nekoliko na pomoč znancev in prijateljev, ko je treba opraviti kaj v lastni režiji. Kot rečeno, se je gradnja individualnih hiš v Sloveniji sila razrasla, vse priljubljena pa postaja v zadnjem času združna gradnja. V novem zakonu o stanovanjskem gospodarstvu je združna gradnja posebej obravnavana. Dobila je sicer večji poudarek, se pa v

Novo stanovanjsko naselje v Žalcu

Stanovanjski bloki v Škofji Loki, zadaj Lubnik

Stanovanjska soseska za Bežigradom v Ljubljani (foto: Marjan Ciglič)

Postojna (foto: Janez Zrnec)

praksi še otepa določenih problemov. Zatika se predvsem pri pridobivanju in komunalnem urejanju zemljišč.

V obdobju 1970 do 1980 je bilo v Sloveniji v okviru združne gradnje zgrajenih 937 hiš, od tega 521 v Ljubljani, 344 v Kranju, 51 v Mariboru. V tem srednjeročnem obdobju pa je predvidena v združni gradnji zidava 5187 hiš (enodružinskih, vrstnih, dvojčkov), od tega največ v Kranju, kar 1900. Koliko je vseh zadrug, ki delujejo v Sloveniji, pa je težko reči, saj se število menjava, kot tudi število članov v teh. Po posameznih podatkih pa obstaja več kot 70 zadrug, z več kot 3350 zadržniki.

Stanovanjske hiše v gorenjskem slogu v Radovljici (foto: Marjan Ciglič)

SOLIDARNOSTNA STANOVANJA

Ko govorimo o stanovanjski gradnji in širše o stanovanjih v Sloveniji, ne smemo pozabiti še na področje solidarnosti, kjer beležimo v zadnjem času lepe rezultate. V Sloveniji namreč namenjamo določen del stanovanjskih sredstev za nakup solidarnostnih stanovanj. Za ta lahko kandidirajo tisti z najnižjimi osebnimi dohodki, upokojenci, invalidi, udeleženci NOV in mlade družine. V Ljubljani računamo v tem srednjeročnem obdobju na novih 2050 solidarnostnih stanovanj, medtem ko je v Sloveniji številka precej višja – 8522 stanovanj. V letih 1973 do 1982 je prejelo v Sloveniji solidarnostno stanovanje kar 18.758 upravičencev.

Darinka Kladnik

PREGOVORI IN REKI NA SLOVENSKEM

Tat v hiši se ustraši še miši.

Težko je živi kači zmeraj na glavi stati.

Tudi močnemu volu rog poč.

Tudi pijana kokoš ve, kaj je jastreb.

Tudi stare koze rade sol ližejo.

Velike ribe male žro.

Včasih teče pes, včasih zajec.

Vol je vol, če mu tudi roge odbiješ.

Volk ne požre zime.

Volk volka ne ujé.

Vsaka krava po svojem teletu veka.

Vsaka lisica hvali svoj rep.

Vsak pastir naj svoje ovce vrača.

Vse mačke so ponoči črne.

Zadnja krava ne gre iz hleva rada.

intervju

Danilov rod se razcveta v Ameriki

BEŽNO SKOZI SPOMINE
SILVE CERAR-DANILOVE,
NAJMLAJŠE IN ZADNJE IZ
ZNANE SLOVENSKE
IGRALSKÉ DRUŽINE
DANILOVIH

V letošnjem februarju je bila med udeleženci olimpijskih iger v Sarajevu, v skupini tistih dva tisoč in ne vem koliko novinarjev z vseh koncev sveta, tudi mlada Patty, rojena Danilova iz New Yorka. Prišla je kot poročevalka znane ameriške televizijske družbe ABC. Patty je mlad brstič z drevesa Danilovega rodu, s tiste veje, ki je predavnimi enainšedemdesetimi leti posegla daleč čez Ocean.

Kako nemirna je bila tiste dni njena pratetka, osemdesetletna Silva Danilova v Ljubljani. Kar ni mogla razumeti, da Patricia ni najprej pohitela k njej, da bi se spoznali in prvičrat objeli. To je razumljivo, saj se z družino njenega pokojnega brata, ki živi v New Yorku, poznajo le po fotografijah in pismih. Končno pa jo je vendarle dočakala. Patty se je pripeljala z letalom in že na pragu povedala, da mora brž nazaj... Objeli sta se brez besed, saj sta si imeli preveč povedati, časa pa je bilo malo. Zatem je Silva odvedla svojo pranečakinjo v gledališki muzej, kjer hranijo umetniško zapuščino družine Danilovih, ki čaka obdelave skrbnih rok, saj ni le zgodovina znane slovenske igralske družine, temveč tudi tehten košček zgodovine slovenskega gledališča. Patty si je z velikim zanimanjem vse ogledovala, fotografirala priznanja in odlikovanja njenih slavnih sorodnikov in že se je morala posloviti, se vrniti v Sarajevo. Teti je obljubila, da še pride. Morda oba z

možem, morda tudi očka z mamo, ko bo upokojen, pa še kdo od družine. Tetka Silva je prepričana, da ne bo ostalo samo pri morda...

KDO SO DANILOVI?

Ljubljčan Anton Cerar-Danilo in njegova kasnejša soproga Avgusta, rojena Gostičeva, sta kot gledališka igralca začela svojo uspešno umetniško pot v prvih letih slovenskega gledališča. To za slovenske igralce niso bila lahka leta. Veliko težav je bilo treba premagati, marsičemu se je bilo treba odreči. Kljub temu pa so se od šestih Danilovih otrok vse tri hčerke Vera, Mira in Silva posvetile gledališki umetnosti. Želja po umetniškem ustvarjanju v gledališču je bila močnejša od vsega drugega.

Najstarejša hčerka Vera, poročena Balatka, je nastopala v operetah in dramskih vlogah v Ljubljani do leta 1930. Kasneje je šla z možem na Češko. Oba sta pokopana v Brnu na pokopališču za zaslužne umetnike.

Mira je bila dolga leta prvakinja ljubljanske Drame in zadnja leta predavateljica na akademiji za gledališko umetnost. Za svoje umetniške stvaritve je prejela najvišja priznanja, med drugim tudi Borštnikov prstan. Silva, najmlajša in edina, ki od šestih Avgustinih otrok danes še živi, je 28. novembra lani praznovala osemdeseti rojstni dan.

O tem, kaj vse je delala, bi lahko pisali še in še, a bodimo kratki. Kot zunanja članica je igrala otroške in mladinske vloge v ljubljanski Drami, zatem je dve leti sodelovala pri Šentjakobskem gledališču, vodila je otroški oder TKD Atene, ki so ga ustanovile skupaj z materjo Avgusto in igralko Polonco Juvanovo, sodelovala je pri Radiu Ljubljana, ki je bilo pred vojno še skromno podjetje. Po vojni pa je sodelovala pri RTV Ljubljana kot igralka, inspicientka, režiserka.

Igralčeva družina leta 1930: z leve proti desni Anton Cerar-Danilo, hči Mira, hči Vera s sinom Acijem, žena Avgusta in hči Silva. Manjkajo sinovi.

Zrežirala je nad petdeset radijskih iger za otroke in nad 450 šolskih ur, kjer je tudi veliko besedil sama napisala.

V tistem času je odigrala tudi vrsto epizodnih vlog v domačih in tujih filmih, ki so jih snemali pri nas. Iskren in dobrodušen človek, kakršna je, ni nikoli imela zvezdniških ambicij. Veselilo jo je, če se ji je, na primer, posrečila epizodna vloga vaške klepetulje in da so se gledalci z njo zabavali. Pa se je potem še sama smejala.

BRAT RAFI, KI JE POSTAL RALPH

Zaradi stiske in brezposelnosti je bila gledališka igralka Avgusta Danilova, mati šestih otrok leta 1913 prisiljena, da si začasno poišče zaslužek v Ameriki. Z njo je odpotoval že odrasli sin Rafi. Nameravala je ostati kakšno leto, a ji je povratek zavlekla vojna, ki je medtem zajela Evropo. K družini se je vrnila šele po vojni. Več o Avgusti Danilovi in njenih ameriških izkušnjah in dejavnosti, ki je bila tudi zgodovinsko pomembna za kulturno življenje naših ameriških priseljencev, smo podrobno opisali v decembrski Rodni grudi leta 1978.

Mati se je po vojni vrnila k družini, nato pa se je na povabilo slovenskega dramskega društva Ivan Cankar za nekaj let spet vrnila med ameriške Slovence, kjer je ustanovila šolo za dramsko umetnost, režirala in igrala.

Njen sin Rafi pa je ostal v Ameriki. Postal je Ralph. Privzel si je očetov umetniški priimek Danilo, se stalno zaposlil in oženil. Tako se je Danilov rod preselil v Ameriko.

Danes se je ta Danilov ameriški rod pretočil že v tretjo generacijo in se bo prav kmalu tudi v četrto. Ralphov sin, ki ima ime svojega pokojnega očeta, elektroinženir po poklicu, je že sivolas in se bo letos upokojil. Njegovi štirje otroci so se izšolali in zaposlili. Ena

izmed teh je Patty, novinarka pri TV ABC, ki je letos obiskala olimpijske igre v Sarajevu.

OD KOD IME DANILO?

Odkar je upokojena, Silva Danilova rada piše. Seveda je pisala tudi prej, a zdaj ima za to še več časa. Piše verze, prigodnice, rekla, drobne šale in spomine na pretekli čas. Nekaj drobcev od teh sem odbrala. Naj spregovori sama:

»Da spadam k starejši generaciji, največkrat kar pozabim. Gre mimo mene. O sebi pa imam predstavo. Ugotovila sem, da imam prastare navade, prastaro govorjenje. Všeč so mi stare gledališke predstave. Spomin nanje je še ohranjen. Včasih težko diham, vendar sem se naučila dihati s časom. Oče mi je veliko pripovedoval. Marsikaj je doživel, saj je živel svojih devetdeset let. Kar mi je povedal, sem zapisala. Naj posežem malo nazaj.

Ob poroki leta 1890 je bil mojim staršem za moža pisatelj in advokat dr. Ivan Tavčar iz Poljan, kasnejši ljubljanski župan. Dobila sta lepa darila. Med drugim tudi starinsko uro na štiri stebriče. Njegova žena Franja Tavčarjeva pa je bila krstna botra moji sestri Veri. Včasih sta se z mamico srečali in enkrat, ko je mene gledala, je rekla mamici: Kajne, veliko otrok sva nacimprali? Jaz sem dolgo tuhtala, kaj ta beseda pomeni, jezilo me je, ker nisem uganila.

Prvi očetovi igralski nastopi so bili v Rokodelskem domu (obrtniško gledališče), pa v Čitalnici in zatem v novem deželnem gledališču. Leta 1867 je bilo v Ljubljani ustanovljeno Dramatično društvo, ki je dalo pobudo za zgraditev prvega slovenskega gledališča. Takrat so bila zelo znana imena igralcev: Nolli, Inemann, Deyl, Verovšek pa Anton in Avgusta Cerar. Igrali so le lažje komedije in ljudske igre. Med temi tudi komedijo Zmešnjava nad zmešnjavo. Oče je v njej igral nekega Danila, ki se je izdajal za kneza. Le

dvakrat so igrali to igro, vendar je bila ljudem všeč, ker so potem očeta klicali samo še – knez Danilo.

Pisatelj Fran Govekar, ki je bil predsednik Dramatičnega društva, je očetu predlagal, da naj si privzame to ime kot svoj umetniški priimek. Oče je bil zato. In tako so na plakatih odslej zapisali: igra gospod Danilo. Pozneje pa je nastala iz nas – dinastija Danilovih.

Igralska pot mojega očeta se beleži kot poklic od leta 1876 do 1936. Za njegov prvi uradni nastop je zapisan nastop v Čitalnici kjer je sodeloval od l. 1876 do 1892, v deželnem gledališču od 1892 do 1913. v Malem gledališču, katerega je sam ustanovil, in so bili poleg njega člani še moja sestra Mira in igralca Peček in Železnik, pa od 1915 do 1917. Po vojni je igral v Drami od 1918 do upokojitve. Oče in mamica sta na gledališkem odru mojstrsko oblikovala dolgo vrsto glavnih vlog v zahtevnih dramskih delih, med drugim tudi Shakespeara. Oče je bil naš prvi Julij Cezar, mamica pa je že na začetku svoje umetniške poti v sezoni 1895–96 igrala Emilijo v Othelu. Oče je igral tudi v prvem slovenskem (nemem) filmu Triglavске strmine.

MOJI »PRVI NASTOPI«

Stanovali smo v Beethovnovi ulici blizu deželnega gledališča (današnje opere). Mi otroci smo radi sodelovali, če so nas potrebovali pri predstavah. Včasih so prišli pome kar med predstavo, če se je režiserju zdelo, da bi bil prizor efektnejši, če bi bil poleg otrok. Pome je prišel gledališki faktotum Habibič, ki so mu rekli Habakuk. Kar iz postelje me je dvignil, me zavil v odejo in odnesel v gledališče. Za odrom me je čakal režiser Ignacij Borštnik, ki mi je povedal, kaj naj počnem. Nekoč mi je rekel: Jokati boš morala, zelo jokati, ker je tragično. Saj boš videla mamo. Prikimala sem: Kar očke bom stisnila, tako... in sem zamižala. Ko me je pocuknil za rokav, sem kar v

srajčki stekla na oder k mamici, ki pa je tako pretresljivo tarnala, da sem čisto zares na glas zajokala. Seveda je sledil velik aplavz. Morala sem pred zastor. Tam sem se pa – smejala. Režiserja Borštnika sem pa potem vprašala: Pa bom dobila kaj denarčka? Zadovoljen je prikimal: Seveda in piškotke tudi.

V TRSTU

Pri ljubljanskem gledališču so se razmere zaostrele. Slovenski igralci so se čutili zapostavljene za češkimi. Mamica se je odločila, da gremo v Trst, kjer je podpisala pogodbo s tržaškim slovenskim gledališčem, da ga bo vodila kot ravnateljica, režiserka in voditeljica dramske šole. S seboj v Trst je vzela mene, sestro Miro in brata Iceta. Oče in ostali trije otroci so ostali v Ljubljani.

V Trstu smo bili dve leti od 1908 do 1910. Jaz sem obiskovala zasebni otroški vrtec, ki ga je vodila gospa Germekova. Kadar je pihala burja, sploh po tri dni nisem mogla priti domov na Via Belvedere. Ob lepih večerih pa smo radi hodili na molo, kjer smo na stojnicah kupovali pečene ribice v papirnatih vrečkah. Bile so okusne in poceni. Igralec Anton Verovšek mi je kupil lepo porcelanasto punčko, ki pa sem jo kar kmalu razbila. Vse pač mine tako ali drugače.

Ko smo se po dveh letih vračali domov v Ljubljano, smo na ljubljanskem kolodvoru pogrešili Miro. Iskali smo jo, ni je bilo nikjer. Mama je klicala v Postojno. Res jo je tam našel železničar v kupeju in jo pripeljal v Ljubljano.

K IVANU NA ROŽNIK

Spet smo bili v Ljubljani vsa družina skupaj. Mamica je spet nastopala na odru deželnega gledališča in obenem vodila igralsko šolo. Poleti, ko je bilo konec gledališke sezone, pa smo vsak dan ob devetih dopoldne hodili na Rožnik k Ivanu Cankarju, ki je stanoval v rožniški gostilni. Otroci smo mu rekli gospod Ivan.

Slonela sem mu na kolenih, pa mi je rekel: Ti meni poljubček, jaz tebi smetanco. Ne dam, – sem ugovarjala, vi imate muštake, tak ste kot policaj. Pa sva imela oba profit. Pozneje me je sestra Mira okregala: Bodi no vljudnejša, on je vendar pisatelj, je poudarila.

OBA ANTONA

Nekdanja Ljubljana je bila majhna, a prijazna in domača. Imela je veliko gostiln, pa malo pijancev in razgrajčev. V kavarnah je dišalo po kavi, kuhani čokoladi in dobrih cigarah, kakršne je kadal tudi naš papa. V sredi so

Danilov tretji rod v Ameriki – na Long Islandu, New York

kavarne imele velike mize prevlečene z zelenim suknom, na katerih so gostje vneto igrali biljard. Moja starša sta bila zelo poznana. Čisto tuji ljudje so se jima na cesti nasmihali in ju prijazno pozdravljali. Oče je bil od sile ponosen, ko je bil izvoljen za častnega meščana Ljubljane. Po cestah so vozile kočije. Župan je imel svojo službeno kočijo in škof tudi. Nekoč je za očetom počasi privozila škofova kočija in se ustavila. Škof Anton Bonaventura Jeglič ga je prijazno povabil: Prisedite, gospod Danilo, saj sva oba Antona. Oče je prisedel in se zahvalil: Pa hvala, gospod škof!

MAMA IN BRAT V AMERIKO – JAZ PA V INTERNAT

Leta 1913 so bile v deželni gledališču ukinjene gledališke predstave. Tja se je priselil kino, ki je postal zelo privlačen za gledalce. Igralci so bili brezposelni. Naša mamica, pogumna in praktična kakršna je bila, se je takoj odločila za pot v Ameriko, da zasluži za družino. O vsem se je podrobno pogovorila s papanom. Prodala sta nekaj reči in dodala denar od zadnje beneficirane predstave, da je imela za voznino zase in za Rafija, pa še malo za prvo silo je ostalo. Brat Danijel se je zaposlil v Schwentnerjevi knjigarni, Mavricij je bil pri vojaki, jaz pa sem morala v internat v Lichtenturnov zavod na Poljanski cesti. Seveda mi to ni bilo niti malo všeč, a kaj sem mogla. Oče je ustanavljal Malo gledališče v upanju, da bo zaslužil. Tudi drugače nam je poskušal pomagati. Preprodal je preproge in razne starinske predmete.

Mama in Rafi sta odpotovala. Kaj vse sta v Ameriki doživela, ne bom ponavljala ker je bilo to v Rodni grudi opisano že pred nekaj leti. Jaz sem samevala med nunami v kloštru in se jezila na ves svet. Le počasi sem se malo udomačila. Marsikakšno sem nuna zasolila, da je čas hitreje mineval. Kaznovana pa nisem bila prehudo. To pa zaradi očeta, ki me je od časa do časa obiskoval in se je vselej pripeljal s kočijo. Ko je avstrijska cesarica Cita obiskala naš zavod, so me nune celo izbrale, da sem jo pozdravila, seveda v nemščini. Bila je vojna in vedela sem, da se mama zdaj ne more vrniti. Skrbelo me je, ali jo bomo sploh še kdaj videli. Oče me je tolažil.

KONEC VOJNE – MAMA SE JE VRNILA

Vojna je bila končana. Mamica se je končno vrnila, brat Rafi pa je za vselej ostal v Ameriki. Prav nič nisem jokala, ko sem se poslavljala od sošolk in nun v Lichtenturnu. Mamica je bila ponov-

Silva Danilova ko je nastopala kot plesalka v Kazini

Silva Danilova

no angažirana v prenovljenem gledališču. Spet je doživljala uspehe in aplavze, a v srcu je še vedno nosila Ameriko in ameriške Slovence. Veliko je pripovedovala o svojih doživljajih. Med drugim tudi to, da je dobila povabilo, naj bi nastopila v prvem ameriškem zvočnem filmu *The Jazz Singer* s pevcem Al Jolsonom. Igrala naj bi črnsko mater. Žal je morala ponudbo zavrniti, ker je bil rok prekratek, da bi besedilo naštudirala ter opilila svojo angleško izgovorjavo. Osmešiti se pa ni hotela.

POVABILO DRAMSKEGA DRUŠTVA IVAN CANKAR

Ko je prispelo povabilo od slovenskega dramskega društva Ivan Cankar iz Clevelanda, da naj bi mama prevzela umetniško vodstvo, se je pa takoj odzvala, se poslovila in odpotovala. Kmalu je tudi meni poslala vozovnico in tako se je začelo moje ameriško leto, ki je žal, ostalo eno edino.

Videla sem New York in Cleveland in srečala veliko, veliko pomembnih, prisrčnih in dobrih ljudi, predvsem pa mojega velikega brata Rafija, ki je bil zdaj Ralph in se mi je zdel čisto nov človek, kakor da sva se prvokrat srečala. Saj sem bila še majhna, ko je odšel in leta, ki so bila vmes, so ga tudi

spremenila. Imel je že triletnega sinka Ralpa in ta je zdaj osivel mož in kakor piše, se bo letos upokojil. Res, čas hiti...

V Clevelandu sva stanovali prav nasproti Slovenskega narodnega doma. Mamica je pri Dramskem društvu Ivan Cankar ustanovila dramsko šolo, ki jo je obiskovalo trideset do štirideset bodočih igrancev in režiserjev. Posebej je vodila tudi novoustanovljeni mladinski oddelek, ki je imel okrog osemdeset pozornih učencev. Prvo dramsko delo, s katerim se je uveljavila kot odlična režiserka in igralka glavne vloge, je bila drama *Elga*, ki je z igralci društva Ivan Cankar doživela lep uspeh. Nekaj pozneje je enako navdušila gledalce z glavno vlogo Jele v *Ekvinokciju*. Neki ameriški kritik je bil tako navdušen, da jo je ocenil kot »Jugoslav Sarah Bernhard«. Pozneje so pod njenim umetniškim vodstvom igrali še vrsto za amaterje zelo zahtevnih del z velikim uspehom.

BOGATA UMETNIŠKA BILANCA

Ker sem bila sama »obiskovalka«, sem morala po enem letu in dveh mesecih nazaj v Ljubljano.

Tudi mamica se je vrnila leta 1926 in spet smo bili družina. Po kratkem ponovnem angažmaju v ljubljanski Drami, je bila mamica 1. junija 1928 upokojena. Potem pa je še večkrat nastopila. Sodelovala je tudi pri RTV in v prvem slovenskem umetniškem filmu *Na svoji zemlji*. Bila je ena prvih slovenskih poklicnih igralk.

Končna umetniška bilanca naše družine je bogata: za očeta nad dvajset režij in nad šeststo gledaliških vlog. Za mamico nad petdeset režij doma in na tujem in nad petsto gledaliških vlog. Sestra Vera se je uveljavila kot igralka v drami in opereti. Bila je tudi ena prvih slovenskih operetnih režiserk. Sestra Mira je odigrala nad štiri-sto dramskih vlog. Bila je vrsto let vodilna slovenska igralka. Osem visokih odlikovanj in priznanj dokazuje, da umetniško delo Danilovih ni bilo nepriznано. Pa zrela leta – očka je doživel devetdeset, mamica devetinsedemdeset, jaz imam zdaj osemdeset let. Danilov rod je trden rod...»

To je nekaj drobtin iz bogatega niza spominov Silve Danilove, najmlajše in zadnje hčerke iz znane slovenske igralske družine Danilovih.

Slovenski gledališki in filmski muzej v Ljubljani je po dveletnih skrbnih pripravah letos aprila v prostorih Cankarjevega doma odprl javnosti izredno bogato in skrbno urejeno razstavo o gledališki družini Danilovih.

Slovenske legende

Cerkev nad praznino

Pot pri iskanju resnice v slovenskem legendarnem izročilu, ki je stoletja prehajalo iz roda v rod, nas bo povedla globoko v Polhograjsko dolino. Sledili bomo ozkemu asfaltnemu traku, ki si je vtrl pot ob šumni hudourniški Gradaščici, mimo ponosne bokavške graščine, naprej pod dobrovsko cerkvijo proti Polhovemu Gradcu. Blizu Žerovnikovega grabna, kjer nas cesta popelje na sv. Katarino, pa bomo prek ozkega mostička prečkali Gradaščico ter se znašli v vasi Hruševo. Vaško jedro si je našlo prostor na široki terasi pod južnim pobočjem 413 metrov visokega hriba Oprtice, po gorskih žlebovih, pobočjih Brezarjevega hriba in nad 500 metrov visokega Vrha, pa so raztreseni zaselki in samotne domačije.

RIMSKA TRDNJAVA NA OPRTICI

In prav na vrhu stožčaste Oprtice so v drugi polovici 18. stoletja pozidali cerkvico sv. Jurija. Gradnja torej ni posebno stara, četudi bi jo lahko zavoljo njenega patrocinija prištevali med najstarejše. Dolga stoletja se je namreč moralo krščanstvo bojevati s poganstvom, dokler ni krščanstvo popolnoma zmagalo. To zmago pa nam lepo predočuje krščanski junak sv. Jurij, ki zasaja sulico peklenskemu zmaju v žrelo. Boj svetlobe nad temo – zmaga krščanstva nad poganstvom. Ob tem bi lahko potrdili razlago Rudolfa Badjura, ko pravi, da je sv. Marjeta pravzaprav le sv. Jurij v ženski podobi. Oba svetnika se namreč v liturgični legendi bojujeta z zmajem – prisposodbo poganškega zla.

In prav ob teh splošnih ugotovitvah patrocinija sv. Jurija in sv. Marjete, bi lahko iskali izvor posvetitve hruševske podružnične cerkve svetniku Juriju. Ne smemo namreč prezreti dejstva, da so vsaj v Sloveniji tovrstne cerkve navadno nastajale v bližini ostankov antičnih ali celo predzgodovinskih gradenj – keltskih ali staroslovanskih gradišč in ponekod celo nekdanjih pogan-

Avgustin Žerovnik iz Hruševega nam je v spominu ohranil zanimivo pripoved, kako svetnik ni dovolil Turkom, da vdre v cerkev.

skih templjev. Zanimivo je namreč, da vrhuncu hriba Oprtice še danes pravijo na »Partici«.

Anton Lesjak v Zgodovini Dobrovske fare iz leta 1893 piše, da je ime nastalo iz italijanske besede »fortezza«, ki pa jo lahko izvajamo iz latinskega »fortilicium«. Fortilicium – fortrezza – partica pa pomeni toliko, kakor slovenska beseda – trdnjava. Po vsem tem bi torej lahko sklepali, da je morala nekdanj biti vrh Oprtice pozidana rimska trdnjava.

Čeprav zgodovinsko nedokazana, bi bila vendarle Lesjakova razlaga dokaj sprejemljiva. Če se namreč opremo na Valvasorjevo poročilo, kjer navaja, da so po naših krajih dlje časa gospodarili Rimljani in imeli po vsej Sloveniji mnogo trdnjav in utrdb. Leta 16 našega štetja so se okrog Ljubljane zadrževale tri rimske legije z več kot 18 000 vojaki.

Kot navaja Anton Lesjak v Zgodovini Dobrovske fare, že v njegovih časih na Partici vrh Oprtice ni bilo opaziti nikakršnih razvalin, krajevne kronike pa navajajo, da je bil griček, preden so na njem pozidali sedanjo cerkvico, še bolj kipeč in rtast, zob časa pa vse razje in pomete. Lesjak v svojem poročilu meni, da so morda

razvaline nekdanje rimske trdnjave porabili že tedaj, ko so zidali prvotno podružnično cerkvico sv. Jurija spodaj v vasi. O tej zidavi ni namreč skoraj ničesar znanega in tudi ne, kdaj so cerkvico pozidali. Ostali zidovi vrh Oprtice pa naj bi v dolгих stoletjih zdržali po strmini v dolino. Morda je na Oprtici v davnnini res stala rimska utrdba, ali pa tudi ne.

CERKEV NAD BREZNOM

Čeprav je bila današnja cerkvica sv. Jurija na Oprtici pozidana razmeroma kasno, je njen postanek vendarle zavil v skrivnost davnnine. V Slovenskem krajevnem leksikonu najdemo podatek, da je njena prednica, ki je stala precej nižje spodaj v vasi, leta 1476 mnogo trpela zaradi turških napadov.

Zanimiv pa je predvsem podatek, ki ga navaja Anton Lesjak v Zgodovini Dobrovske fare. Piše namreč, da ko so zidali novo cerkvico sv. Jurija na Oprtici, so morali veliko kopati ter razbijati trdo skalo. Le tako so namreč lahko dobili na strmem gričku potreben prostor za novogradnjo. Pri kopanju pa so naleteli na veliko podzemsko votlino. Kot navaja ustno izročilo, ki nam ga je ohranil Lesjak v svoji knjigi, tej neznanski votlini, ni bilo najti tal. In menda, kakor je zapisano v poročilu, so to skrivnostno brezno brez dna premostili in nad jamo pozidali cerkev. Po Lesjakovih podatkih, naj bi se vhod v brezno odpiral nekje pod jugozahodnim vogalom današnje gradnje.

Že sama oblika ter razčlenjenost hriba Oprtice nad Hruševim govori v prid temu poročilu. Na severozahodni strani se namreč vzpetina grozljivo grezi v globino do porečja Gradaščice s povsem navpično in deloma previsno skalno steno. Skoraj pod robom te navpične pečine pa se odpira velikanška votlina, v kateri so se po ustnem izročilu nekdanj skrivali vojaški begunci. Ta kraj je res tako skrit in nepristopen, da so bili lahko skrivači v tej skalni duplini skorajda brez skrbi pred svojimi preganjalci.

Če torej v severozahodni steni Oprtice najdemo kraško votlino, zakaj torej tudi potem pod cerkvijo ne bi zijalo brezno. Brez dna seveda ta jama nikakor ni mogla biti, saj je njena globina lahko segala le do vodne gladine Gradaščice. To pa je morda le štirideset metrov ali komaj kaj več.

Zanimiv je tudi podatek, da so morali vrh Oprtice razbijati živo skalo in kopati v ledino. Le tako so namreč lahko dobili tisti skromni prostor, kjer danes stoji Jurjeva cerkvica. To pa nikakor ne govori v prid misli, da bi na Oprtici kdajkoli stala rimska trdnjava. Nobenih zidin in nobenega izrazitega platoja. Morda pa je bila ta utrdba le neznatna. Kdo ve?

ODKRITI TEMELJI ZIDOV

»Še v osnovni šoli nam je učiteljica pri razlagi krajevine zgodovine pripovedovala, da je vrh Oprtice, ki mu domačini pravimo »partica«, rimskega izvora,« mi je ondan pripovedoval 50-letni Avguštin Žerovnik iz Hruševa. »Kakor mi je znano in to sem slišal še od starejših ljudi v vasi, je sedanja cerkva sv. Jurija na griču stara le kakih 150 ali 160 let. Stari ljudje so tudi pripovedovali, da so pri pripravljanju terena za gradnjo cerkve res našli ozko grlo globokega brezna. Kamen da je menda letel globoko v notranjost gore, če si ga sunil v jamo. In še danes pravijo, da je tista zadelana luknja nekje pod spovednico v notranjosti cerkve.«

Avguštin mi je nato še pripovedoval, da se v severozahodni steni Oprtice res odpira skalna votlina, pa ne kakih posebnih razsežnosti. Komajda, da je toliko prostora, da lahko zravnano stojiš v prostoru. Kakih 2 metra široka, dva metra globoka in prav toliko visoka.

»Veste,« je poudaril Avguštin, »domačini tej luknji pravimo »špampk« in sicer prav tako kakor so včasih po domače v naši vasi pravili – otroški posteljici. In to morda prav zato, ker je tista luknja tako ozka, da bi se človek, ki se zateče vanjo, počutil kot v otroški posteljici. Stari ljudje pa so res včasih pripovedovali, da so se davno tega v Špamku skrivali vojaški beguni, a več kot eden najbrž ni mogel notri. A silno težko je priti do tiste jame. Brez dolge lestve ali vrvi skorajda nemogoče.«

Zanimiva pa je pripoved, ki jo navaja Avguštin o prvotni cerkvi v vasi.

»Da je stara cerkva na blizu moje doma v vasi res obstajala, ni nobene dvoma,« je poudaril Avguštin. »Ta prostor namreč leži na mojem svetu, in ko smo pred kratkim tam kopali, smo v zemlji našli dobro vidne temelje nekdanje gradnje. Cerkev je morala biti široka vsaj sedem metrov in več kot deset metrov dolga. Tudi najstarejši okoličani pa ne pomnijo, kateremu svetniku je bila cerkva posvečena. Morda res sv. Juriju ali pa tudi ne. Tudi, kdaj je cerkev propadla, ne ve nihče. Po vsej verjetnosti so staro cerkvico v vasi čez leta opustili, kamenje pa najbrž porabili za novo gradnjo vrh Oprtice.«

»SVETAC NE PUSTI«

Da so Turki staro cerkvico v Hruševu res večkrat nadlegovali, o tem pričajo tudi mnogi zgodovinski viri. Nikjer pa ni ohranjen podatek, da bi cerkva tudi propadla v obdobju turške nevarnosti.

Anton Lesjak v Zgodovini Dobrovske fare poroča, da je nekdanja cerkva res stala v vasi in sicer na tistem

Avguštin in njegov sin sta mi rada pokazala kraj v vasi, kjer naj bi po izročilu stala prvotna cerkva. Na tem mestu so pri kopanju res odkrili temelje nekdanje gradnje.

mestu, ki mi ga je pokazal Avguštin. Nikjer pa ni zapisano, kakšna je ta gradnja bila.

Lesjak navaja, da so ljudje še v njegovem času pripovedovali, da je do cerkvice prišel kruti Turčin. Napadal jo je in hotel oropati, a ni mogel noter prodreti. Višja moč mu je to zabranila. Na vratih pa so ostala znamenja turškega nasilstva prav do novejšega časa.

»Škoda,« piše Lesjak, »da se vrata niso shranila, ko so podrli staro cerkev.«

O tem dogodku poroča tudi Valvasor in hkrati omenja, da se je prav tu zgoraj že leta 1476 valila kruta turška sila in še prej leta 1416 ogrska.

Anton Lesjak pa tudi poroča, da so staro cerkvico zob časa in neprestani turški in ogrski vpadi tako načeli, da bi jo bilo treba temeljito popraviti ali pa postaviti povsem na novo. Hruševci pa so sklenili, pozidati čisto novo. V zgodovinskih listinah ni sicer ničesar zapisanega, toda po ustnem izročilu so menda med vaščani nastale tri stranke. Eni so hoteli, naj se zida cerkva ravno tam, kjer je do tedaj stala; druga stranka je bila za to, da se zida na Selu; tretja stranka pa je bila za pro-

Novejša cerkva sv. Jurija na Partici vrh hriba Oprtice. Je v davnini res na tem mestu stala rimska trdnjava?

stor, kjer sedaj stoji cerkev sv. Jurija na Oprtici. In vse kaže, da so zmagale želje te zadnje stranke.

»Ja, stari ljudje še danes vedo povedati, da so Turki davno tega večkrat nadlegovali cerkvico v vasi,« je še pripomnil Avguštin. »Toda od tistega časa, ko jim svetnik ni dovolil ropanja, Turkov menda ni bilo nikoli več tod okoli.

Pravili so, da so Turki nekoč spet pridrveli v vas na svojih majhnih a iskrih konjičkih in vaščanom je komajda še uspelo, da so se zatekli za zidove svoje cerkvice. Pa turška moč je bila silna in že je kazalo, da bo krvolok kmalu med kristijani in se bo začelo klanje. Konj turškega poveljnika je že pridrl do vrat in pričel s kopiti tolči po durih, da so iveri v snopih letele okoli. Tedaj pa se je zgodilo. Neka neznana sila je zaustavila drhal. Naprej se Turčini niso mogli premakniti niti za korak, le pot nazaj jim je bila odprta.

In še je ohranjeno v ustnem izročilu starih, da je turški paša nenadoma zakričal: »Svetac ne pusti noter!« In turška vojska se je obrnila in zapustila vas v paničnem begu. Nikoli več jih ni bilo v naše kraje.

»Pa še nekaj,« je pripomnil moj sogovornik. »Pravijo, da so tista vrata, na katerih se še dobro poznajo udarci turškega konja, danes zgoraj v Jurjevi cerkvi na Oprtici. Menda so to prav tiste duri, ki danes zapirajo zakristijo v novi cerkvi. Toda obili so jih s pločevino, da tistih raz turškega nasilja ni več mogoče videti.«

KAKŠNA JE RESNICA?

Zrna resnice v stari pripovedi skorajda ne moremo iskati. Zanimiv je morda podatek, da ljudski spomin ne pomni, kateremu svetniku je bila stara cerkva posvečena. Lahko torej pomislimo, da je patrocinij sv. Jurija zadobila šele novejša cerkev na Oprtici in morda prav zaradi bližine antičnih utrd.

Zanimiva pa je predvsem pripoved kmeta Avguština, ki pravi, da je turški poveljnik pred porazom zaklical: »Svetac ne pusti noter!« Pa ne toliko zaradi izraza »svetac«, kar je srbohrvaška beseda za slovenski naziv »svetnik«. To sicer dokazuje, da so bili Turki na Hruševem po vsej verjetnosti bosanski muslimani in ne pravi Turki. Bolj zanimivo je, da je opisani dogodek vzporednica prigode, ki se je po ustnem izročilu pripetila pred Mihaelovo cerkvico nad Jakovico na Notranjskem. Vzporednica, ki se skoraj v vseh podrobnostih strinja s pravkar opisano. Da, celo Turkov vzklik je v obeh vzporednicah enak. Kako pa je prišlo do takšne zveze v obeh legendah, bi lahko pojasnili le strokovnjaki.

Rado Radešček

Najlepši in najbolj vesel kraj Pomurja

Še danes nihče ne dvomi v to, da so imeli slavni veržejski strelci, imenovani »šicarji«, pomembno vlogo pri obrambi Murskega polja pred vpadi Turkov in Krucov. Zlasti so se proslavili v bojih s hordami Krucov, ki so prihajali iz notranje Ogrske v naše kraje v letih 1685 do 1711. Na njihovih plenilskih pohodih so jih namreč veržejski »šicarji« večkrat pošteno nažgali, v bogati zgodovini Veržeja, v kateri omenjajo slavne štiri strelce že v letu 1550, je dobil posebno mesto Štefan Ropoša, vodja »kompanije šicarjev«. O njem je spletla ljudska domišljija vrsto junaških zgodb, zato je Ropoša še danes zapisan v kroniki znamenitih Veržejcev.

Veržej pa se tudi v poznejšem obdobju postavlja z vrsto znamenitih mož, ki so se proslavili doma in po svetu. Seveda ima med njimi častno mesto tudi glasbeni pedagog in skladatelj Slavko Osterc (1894–1941), ki so mu leta 1963 postavili v lepo urejenem parku sredi Veržeja spomenik, oddolžili pa so se mu tudi s spominsko sobo v veržejskem združenem domu. Sicer pa prirejajo v spomin na tega skladatelja znane »Osterčeve večere«, na katerih sodelujejo vrhunski glasbeni umetniki iz Slovenije. Domačini pravijo, da bodo počastili tudi rojaka Mihaela Šošariča, pobudnika napredne živinoreje, ki je ponesel glas o muropoljskih živinorejcih tudi čez meje države.

OKROGLE IN OGLATE O VERŽEJCIIH

Menda pri nas ni kraja, ki bi bil bolj znan po krajevnih zbadljivkah, kot je Veržej. Za nekatere ljudske domislice, kot je na primer tista o biku, ki so ga Veržejci z vrvmi potegnili na cerkveni stolp, da je tam popasel travo, imajo domačini svojo razlago. Pravijo, da so jim to in druge podobne zgodbe podtaknili malce ne voščljivi prebivalci sosednih krajev, ker jim ne gre v račun njihova podjetnost.

O tem, da gre Veržejcem prav vse v klasje, česar se lotijo, pa je veliko dokazov tudi danes, ko slovi Veržej po lepih uspehih v kmetijstvu, v turizmu, pri reji sloviten Ljutomerski kasačev, da naglega razvoja kraja sploh ne omenjamo.

Zato je takih ljudskih šal o Veržeju vse manj in bi zagotovo šle v pozabo, če pesnik Manko Golar ne bi strnil

vseh še znanih zgodb v knjigi »Okrogle o Veržejcih« in v svojih pesmih o Veržeju. Pisec zajema v teh delih tudi šege in navade v tem obmurskem kraju, zato ga Veržejci zelo cenijo.

Čeprav ima Veržej vsega 860 prebivalcev, skupaj s kraji Banovci, Grlava, Krištanci, Šalinci in Bunčani pa se število ljudi v tej krajevni skupnosti komaj podvoji, se je vpisal tudi na turistični zemljevid Slovenije z zanimivimi prireditvami. Za to gre zasluga predvsem turistično-olepševalnemu društvu in seveda tudi krajevni skupnosti, ki je v sodelovanju s KUD »Slavko Osterc«, s TVD Partizan, z gasilskim društvom in znanim veržejskim vzgojno-izobraževalnim centrom dosegla zavidljive uspehe tudi na drugih področjih.

»Predvsem tradicionalnim prireditvam ob mesecu narcis, ki so vsako leto v počastitev dneva mladosti in jih prepletajo številne kulturne, športne, zabavne in druge prireditve, gre zasluga, da nam je uspelo združiti občane s predstavitev bogate kulturne in zgodovinske dediščine našega kraja,« pravi predsednik turističnega društva v Veržeju Erih Mohorko. Ob tem pa še dodaja: »Za vsestranski razvoj in urejenost kraja je zasluga vseh štiristo članov našega društva, kar pomeni, da

Pomurska pokrajina (foto: Miško Kranjec)

je včlanjen vsak četrti prebivalec naše krajeвне skupnosti. Zato so razumljiva naša prizadevanja, da bi v prihodnje storili še več za čim lepši videz kraja in da bi naše turistične prireditve, predvsem tiste, ki jih prirejamo v mesecu narcis, še obogatili.«

Tako že za prihodnje leto načrtujejo, da bodo iztrgali iz pozabe nekatere šege in običaje, med drugim tudi slovito prleško gostovanje.

SKRB ZA UREJENOST KRAJA

Veržej se postavlja s tremi lepo urejenimi gostilnami, bifejem, z veliko samopostrežno trgovino, z mesarijami in številnimi obrtnimi delavnicami, ki jih je mogoče najti na vsakem vogalu. Vsi krajanje posvečajo veliko pozornost urejenosti ulic. Skraja so uspešno sodelovali v akcijah pomurske turistične zveze »Naš kraj bo lepši«, zdaj pa že tri leta sodelujejo v republiški akciji za naziv turistično najbolj prizadevne ga kraja v Sloveniji.

V ta namen so Veržejci natisnili tudi turistični prospekt s turistično in razvojno karto Veržeja ter vodnikom po okolici. To krajevno skupnost z zanimivim zgodovinskim povzetkom o razvoju in vlogi Veržeja skozi zgodovino je v obsežnem besedilu predstavil novinar in publicist Juš Makovec.

Turistično društvo se zavzema tudi za ohranitev površin, kjer rastejo narcise. Sodobno kmetovanje je namreč terjalo svoj davek, saj je prav zaradi tega narcis iz leta v leto manj.

Kljub naglemu razvoju Veržeja in celotne krajeвне skupnosti, ki dobiva iz leta v leto novo podobo tudi zaradi pomembnih komunalnih pridobitev in zaradi vse večjega obsega zaposlovanja domačinov v industriji in drugod, je tu še veliko ljudi povezanih z zemljo. Za kmetovanje se prav zaradi urejenosti odloča tudi vse več mladih ljudi. To seveda ni brez vpliva na zakoreninjeno ljubezen Muropoljcev do reje konj, saj ima tu sloviti Ljutomerski kasač še vedno veliko privržencev. Ne le med obiskovalci znanih konjskih dirk v Ljutomeru, ampak tudi med rejci na večjih kmetijah, kjer prehaja vzreja kasačev iz roda v rod.

Tako so v Veržeju še danes ponosni na kmeta Ivana Bunderlo, ki je že pred drugo svetovno vojno prejel visoka priznanja za vzorno rejo kasačev in je s svojo kobilo Koketko požel veliko zmag na hipodromih v Sloveniji in drugod. Po nekaterih ocenah naj bi imeli okoliški kmetje danes privezanih še okrog trideset kasačev, ki dosegajo lepe uspehe v republiškem in državnem merilu.

Boro Borovič

Na platnu ohranjen svet, ki izginja

Pred znakom ozke ulice v starem predelu Škofje Loke potrpežljivo stoji okoren kmečki konj, vprežen v lojtrnik, in čaka, da bo cesta prosta. To je zgovorna slika znane akademske slikarke Dore Plestenjak-Miljković, ki ni le odsev resničnih prizorov z naših ulic, marveč diha s platna tudi opozorilo, da gre za srečevanje starega in novega sveta, pri katerem prvi bije poslednjo bitko. Na naših cestah je vse manj konj, v naši krajini vse manj starih kmečkih hiš, pôdov, šup in kozolcev, kajti vse to predstavlja včerajšnji svet, obsojen na odmiranje. Razvoj pač zahteva svoje žrtve. Kar nima izrednega spomeniškega pomena, se mora umakniti sodobnim zgradbam.

Svojstveno bitko s časom pa bije tudi škofjeloška umetnica, ki s slikarskim čopičem v roki že domala četrto stoletja lovi na platno starožitno arhitekturo, posamezne izseke tega stavbarstva, zlasti znani pa so njeni kozolci z rahlo zamegljenimi ozadji cerkva, vasi. A to niso fotografski posnetki, marveč so mnogo več, saj v sebi nosijo neko določeno razpoloženje, imajo vsebino, sporočilo, če hočete.

»Moje slike so velikokrat odsev mo-

jega razpoloženja, saj s slikami izražam tudi samo sebe,« je dejala ob priložnostnem pogovoru, ko je pred kratkim v Ljubljani razstavljala svoje slike.

Njeni motivi zajemajo široko paleto in ne segajo samo po starožitnih motivih, marveč slikarko vznemirja vse okrog nje. Slika raznovrstne šopke, tihožitja, reke, drevesa, pokrajino in portrete, zlasti otroške. Zanimivi so njeni akvareli, ki so nekaj posebnega, saj je iznašla svojevrstno tehniko v kombinaciji risbe, prešanega oglja, akvarela in pastela. Umetnica sodi namreč v sam vrh slovenske likovne ustvarjalnosti.

»Zadnje čase me posebej privlači konji in stari ljudje, ki so del tistega sveta, namenjenega pozabi. Pripravljam vrsto portretov starih Ločanov, od starega žagarja, furmana, babice do kapucinarjev,« je povedala in pokazala sliko starejše ženske s skodelico kave v rokah.

Na vprašanje, ali ji beton hitro odžira motive v njeni okolici, je odgovorila: »Hitreje kot si mislite. Najdeš kompozicijo kozolcev pred neko vasjo in ko se čez tri mesece vrneš, da bi jo naslikal, se osupljen znajdeš samo še pred golimi stebri. Tudi Škofja Loka, ki je skorajda neizčrpen vir mojih navdihov, počasi propada. Ob tisočletnici njenega obstoja, so se zagnanci spravili na obnavljanje, a je ta vnema kmalu popustila, kajti obnavljanje starih stavb je zamudno in sila drago. To še nekako razumem, jezijo pa me drobne reči, ki bi se jih dalo ohraniti z malo več volje in smisla za stare, tipične slovenske stvari, ki so nam lahko v okras in tudi v ponos.«

Tu je merila na stare portale, vodnjake pa tudi okna, ki jih razjeda čas, a bi se jim z malo truda dalo vdihniti novo življenje. Ljudje so še vse premalo

osveščeni, čeprav se najdejo posamezniki, ki obnavljajo svoje stare hiše in negujejo drobne, tipično naše starine.

Tudi njena velika hiša na obrežju Sore je polna starin, od prelepih gorenjskih poslikanih skrinj, do pravih rezljanih sani, starih kmečkih miz z intarzijo, svetilk, komatov, železnih loncev. Celo kmečke peči se ne manjka, najbolj zanimiv pa je dvesto let star lesen strop v njeni dnevni sobi. Vse to žlahtni njen, sicer namoč sodoben dom.

Dora Plestenjak-Miljković slika v domačem ateljeju, da je tako lahko pri svoji družini: dveh sinovih in možu. Nekdaj je delala v stolpu škofjeloškega gradu, kjer si je imenitno uredila atelje. Zdaj dela doma, s terena pa nosi skice in tudi fotografije. Veliko dela, kajti njene slike ljudje radi kupujejo.

»Veseli me to, da imajo moje slike radi tako preprosti ljudje od delavcev, kmetov pa do izobražencev in ljubiteljev umetniških slik,« je rekla zadovoljna.

Tudi v tujini, kjer je že večkrat razstavljala, je vzbujala pozornost s svojimi, na svojstveni način podanimi motivi slovenskega sveta. Na prošnjo naših izseljencev se zdaj podaja na pot čez lužo, kamor se je dolgo pripravljala, saj ne potuje rada. Kakor kaže, bo razstavljala v Washingtonu.

Albina Podbevšek

Dora Plestenjak-Miljković

Slikarka s sinom pri izdelovanju enega od značilnih otroških portretov

po sloveniji

Društvo naturistov Pomurja je botrovalo naturističnemu kampu v **BA-NOVCIH**, edinemu naturističnemu termalnemu kopališču v Evropi. V pičem letu obstoja naturističnega kampa Sončni gaj je postalo to ime dodobra znano v številnih zahodnoevropskih državah. O tem pričajo tudi publikacije posameznih naturističnih društev, pa tudi zajeten kup pisem, ki so jih zahodnonemški naturisti naslovili na gostince Jeruzalema.

Kulturni dejavnosti v **BOGOJINI** posvečajo že vrsto let precej pozornosti. Kulturna dvorana je vzorno urejena, člani pa so zelo aktivni. V letošnji program so uvrstili izmenjave kulturnih programov, razne likovne in druge razstave, uredili bodo garderobe in okolico kulturne dvorane, nakupili reflektorje in obleke za folklorno skupino.

Prebivalci **BISTRICE** v Pomurju so pričeli zbirati denar za napeljavo telefonskega omrežja in ureditev vaških cest. Računajo, da bo oboje urejeno v naslednjih petih letih.

V **CELJU** bodo z novim šolskim letom uvedli kulturološki oddelek na srednjih šolah. Dijaki tega oddelka se bodo pripravljali na študij raznih smeri na filozofski fakulteti, lahko pa bodo tudi po maturi delali kot kulturni organizatorji v tovarnah in podjetjih.

Na Tolminskem je precej starih stavb, ki bi se jih dalo preurediti v turistične namene. Tako bo domžalska občina že letos preuredila staro osnovno šolo **ČEZSOČI** v turistični dom, predvsem za otroke; tu je namreč blizu Bovec s številnimi kaninskimi smučišči.

V **DOLIČU** v slovenjegraški občini so pri osnovni šoli odprli 200 kvadratnih metrov velik prizidek, ki ga bodo šolarji uporabljali za telovadnico, prebivalci Doliča pa za prireditve in sestanke. Denar za gradnjo so prispevali sami prebivalci.

Taborniški odred Črni teloh iz Murske Sobote je v **DOMANJŠEVCIH** organiziral zimsko orientacijsko tekmovanje, na katerem je sodelovalo devet ekip. Zmagala je prva ekipa taborniškega odreda Ljudska pravica iz Lendave.

Za **DRAGOMLJO VAS** pri Metliki lahko mirno zapišemo, da je gasilska

vas. Šteje 26 hiš, gasilsko društvo pa ima 79 članov, se pravi, da so iz vsake hiše trije gasilci. Društvo so ustanovili leta 1922 in od takrat deluje neprekinjeno. Pred dvema letoma so odprli nov gasilski dom in slovesno proslavili 60-letnico društva.

Ivan Felbar iz **FILOVEC** se z lončarstvom ukvarja več kot dvajset let, pravi pa, da ta stara prekmurska domača obrt iz leta v leto vse bolj izumira. Ivan izdeluje vrsto lončarskih posod kot so lonci, piskri, püjtrice, vrči in drugi okrasni ter uporabni predmeti.

Delavci radovljiške tovarne pletenin Almire so v dveh letih preuredili grad **GRIMŠČE** pri Bledu; v njem so zdaj prostori za ročno obdelavo volne, predvsem pa razstave, seminarji in modne revije, ki privabljajo številne obiskovalce. V gradu so ustanovili tudi Center za razvoj umetno obrtnih izdelkov.

V slabem letu dni je na **GAČAH** nad Čremošnjicami na obrobju Kočevskega Roga zrasel prvi zimski rekreacijski center v Beli krajini. Okrog 1.300 metrov dolgemu smučišču in 1.100 metrov dolgi vlečnici se bo prihodnjo zimo pridružilo še eno smučišče, dve novi vlečnici, razširili pa bodo tudi cesto, ki pelje do tja.

V **GORNJI RADGONI** že več kot dvajset let deluje planinsko društvo, v katerega se vključuje vedno več članov. Društvo je v minulem letu organiziralo več izletov v planine, štirje člani pa so opravili izpit za planinskega vodiča.

Prosvetno društvo v **GORNJEM GRADU** deluje že 104 leta, njegova dramska skupina pa sodi med najbolj delavne in kakovostne v mozirski občini. Osnovna usmeritev gornjegrajske dramske skupine so dela iz kmečkega življenja. Tako so zadnja leta uprizorili Razvalino življenja, Vdovo Rošlino, prvi del trilogije o Kreflih, Zdravnika po sili, Lacka in Krefle, Zadrecke zdrahe, letos pa bodo zaigrali še tretji del Kreflov.

Gasilsko društvo v **HOTIZI** je bilo v minulem letu dokaj aktivno, saj se je dobro odrezalo pri sektorskem ocenjevanju, pridobilo je novo kombinirano gasilsko vozilo, gasilci pa so izkopal tudi požarnovarnostni vodnjak. Letos nameravajo popraviti gasilski

dom, sodelovati na republiškem gasilskem kongresu in pritegniti v svoje vrste še več mladih.

Sankaški klub na **JESENICAH** bo letos proslavil trideset let obstoja in dela v okviru jeseniškega Športnega društva. Klub šteje 60 članov, ki so se v letošnji zimi udeležili več tekmovanj v sankanju doma in na tujem. Klub je bilo pripravil prvo naravno sankaslo progo v Savskih jamah nad Jesenicami, dolgo 1020 metrov in s povprečnim naklonom 13.8 odstotka.

V novi poslovno-stanovanjski zgradbi na Glavnem trgu v **LJUTOMERU** bo 27 novih stanovanj in pet trgovskih lokalov. Prostor pa bo tudi za manjši bife z zajtrkovalnico, ki jo pogrešajo Ljutomerčani, zlasti pa vsakdanji potniki.

Gasilci na **KOBILJU** so na letnem občnem zboru ugotovili, da so veliko storili v lanskem letu. Nadaljevali so z gradnjo gasilskega doma, kupili svečane uniforme za žensko desetino, organizirali izlet in dvignili število članov na 221. Letos nameravajo kupiti orodno vozilo, dograditi dom in sodelovati na sektorskih in drugih gasilskih vajah.

Turistično društvo v **LUČAH** ima 169 članov, ki so za minulo leto prejeli priznanje Turistične zveze Jugoslavije za sodelovanje v zvezni akciji o gostoljubnosti. Letos nameravajo izdati nov prospekt kraja, nove razglednice, pripravljali pa se bodo tudi na otvoritev Snežne jame, ki bo s svojimi lepimi kapniki v prihodnje pomembna turistična privlačnost v Lučah.

V **LETUŠU**, kjer živi in dela 570 prebivalcev, so lani uredili vodovodne poti na desnem bregu Savinje, nanje pa se je priključilo 34 gospodinjstev. Velika pridobitev za prebivalce zaselka Podgorje je nova trafo postaja, 470 telefonskim naročnikom pa se je letos pridružilo še novih deset.

Weichlsbergerjev dvorec v **LAŠKEM** postaja osrednji hram kulture, saj so v njem začeli lansko leto načrtno urejati muzej in razstavljeni salon. Pred kratkim je bila v njem fotograf-ska razstava z naslovom Laško, ki ga ni več, ki jo je obiskalo izredno mnogo ljudi iz Laškega in drugih krajev Slovenije.

Radio klub v **LENDAVI**, ki šteje 28 članov, sodi med najbolj aktivna tovrstna društva v občini. V zadnjih letih je članom uspelo pritegniti k sodelovanju številne mlade. Člani lendavskega radio kluba imajo tudi svoje prostore, ki so nenehno zasedeni, saj člani od tu vzpostavljajo zveze s celim svetom.

V osrednji kulturni hiši v **LJUBLJANI** – Cankarjevemu domu – so dočakali vesel dogodek: prispel je nov koncertni klavir znamke Steinway, vreden 75.000 mark, ki ga je delovna

organizacija Smelt podarila Cankarjevemu domu in mu tako omogočila bolj kakovosten glasbeni program.

Zadružna enota v **MORAVČAH** je ob pomoči Revirske delavske univerze v Trbovljah organizirala za kmečke žene svojega območja enomesečni začetni tečaj šivanja in krojenja. Udeležilo se ga je 14 deklet in žena, ki so se v osemdesetih urah naučile osnov krojenja in šivanja kril in bluz.

Zadnja tri leta prirejajo v **METLIKI** slikarsko kolonijo, ki so jo poimenovali po svojem rojaku, slovenskem kiparju Alojzu Ganglu. Kolonija traja vsako leto en polni teden, doslej pa se je je udeležilo 28 akademskih slikarjev. Po koncu kolonije pripravijo vsakič razstavo del, vsak udeleženec kolonije pa podari eno delo prireditelju kolonije – metliški kulturni skupnosti.

Dela pri gradnji hidroelektrarne Solkan potekajo brez zastojev, hite pa tudi z deli pri obnovi vodovoda **MRZLEK**. Goriški vodovodi morajo premakniti črpališče ob Soči, ker bo bodoče akumulacijsko jezero hidroelektrarne Solkan zalilo sedanje prostore črpalk. Omeniti velja, da razen Novogoričanov dobiva iz vodovoda Mrzlek vodo tudi del Gorice onstran meje.

V okviru drugega jugoslovanskega trienala Ekologija in umetnost, ki je bil v **MARIBORU**, so odprli tudi razstavo likovnih del, ki jih je prispevalo okrog 60 umetnikov iz vse Jugoslavije. Program trienala je vključeval še projekt prenove starega mariborskega mestnega jedra, okroglo mizo o ekologiji in razstavo priznanega umetniškega fotografa Miša Hochstätterja. Žiri-ja je glavno premijo trienala podelila mestu Maribor, ki je omogočilo prireditve.

Odbor za filmsko dejavnost v **NOVEM MESTU** je pripravil teden slovenskega filma, ki ga je spremljalo več kot tri tisoč ljubiteljev filma. Največ zanimanja med mladimi obiskovalci so vzbudili starejši filmi Metoda in Milke Badjura z naslovi Triglavске strmine, Bloški smučarji, Lipicanci, Fazani in Filmski portreti Božidarja Jakca.

Pred dnevi se je prebivalcem novega naselja na **NORIČKEM VRHU** pri Gornji Radgoni izpolnila vroča želja; vanj so namreč napeljali telefonsko omrežje. Zaenkrat se je na to omrežje priključilo enajst hiš, vse stroške pa so plačali sami prebivalci.

Največja pomurska vas **ODRANCI** dobiva iz dneva v dan lepšo podobo. Lansko leto so prenovili 60 let staro šolsko poslopje, letos pa bodo dogradili prizidek. V njem bodo štiri učilnice, kuhinja in velika telovadnica. Vaščani pa načrtujejo tudi sodobno samopostrežno trgovino, preurejen vodovod, ulični sistem in telefonijo.

Ženski pevski zbor kulturnega društva Miloš Zidanšek iz **RADELJ** na

Koroškem je pripravil večer narodnih pesmi ob kolovratu in krušni peči. Ob tej priložnosti so na koncertu med drugim prikazali burkle z lonci pa nečke in oglarski lonec, gostom pa so ponudili tudi različne vrste kruha in peciva. V omenjenem zboru je 30 pevk, predvsem gospodinj in kmetovalk.

V kulturnem domu v **SLOVENSKIH KONJICAH** je bil tradicionalen nastop ženskih pevskih zborov iz Slovenskih Konjic, Zreč, Slovenske Bistrice, Šentjurja, Griž, Rogaške Slatine in letos prvič tudi iz Devina v Italiji. S koncertom so proslavili dan žena, pokrovitelj pa je bil Dravinjski dom.

Vaščani **STAVESINEC** v Prekmurju so že pred desetimi leti začeli z napeljavo vaškega vodovoda. Ker so imeli težave z nizko napetostjo v električnem omrežju, so morali najprej postaviti transformator. Ker se je v teh letih močno povečala poraba vode, so se lotili širjenja zajetja. Ob odprtju vodovoda je bilo priključenih 34 gospodinjstev, lani že 43, ko bo novo zajetje dokončno zgrajeno, pa se bo nanj priključilo še 21 gospodinjstev.

Ker je bivšo sirarno v **STARIM FURČAM**, kjer je bila knjižnica, poškodoval potres, se je knjižnica preselila v nov družbeni dom. Bralcem je zdaj na voljo bogat knjižni izbor, ki ga pestri potujoča knjižnica z 900 knjigami.

Kulturno društvo Avgust Gašparič v **VUČJI GOMILI** je z borovim gostovanjem in nabiralno akcijo zbralo toliko denarja, da ga bo dovolj za obnovo vaško-gasilskega doma, v katerem so tudi kulturne prireditve. Z obnovitvenimi deli so že pričeli in upajo, da bo dom nared do prvih jesenskih prireditev.

*Radeče pri Zidanem Mostu
(foto: Janez Zrnc)*

osebnosti

Plečnikovo nagrado za življenjsko delo, zlasti pri ohranjanju, razvijanju in uresničevanju mestnih ureditev je za leto 1983 prejel inž. arh. **LJUBO HUMEK**, ki se je rodil v Krškem leta 1913, študiral in diplomiral pa je v Pragi. Bil je učenec Plečnikove, Vurnikove, dunajske, Münchenske in praške arhitekturne šole. Povojna obnova porušenega Maribora je bila za inž. Humekega življenjska priložnost; leta 1949 je napravil vodilni regulacijski načrt mesta, izkazal pa se je tudi kot velik strateg dolgoročnega urbanističnega snovanja. Po njegovi zasnovi so v Mariboru nastale tri stanovanjske sosseke: Gospodsvetska cesta, Greenvich in Ljubljanska ulica, njegova urbanistična študija Pohorja pa je bila osnova za izgradnjo vseh športno-turističnih objektov, počitniških domov in hotelov.

»Zlato liro«, najvišje priznanje Zveze društev glasbenih umetnikov Jugoslavije, ki jo podeljujejo vsaka štiri leta, je tokrat prejela priznana slovenska sopranistka **VILMA BUKOVEC**. Letos mineva 40 let, ko je Vilma Bukovec začela svojo umetniško pot na odru ljubljanske opere kot Siebel v Faustu. Izredno lep glas, prijetna odrska pojava, muzikalnost in dognana ter iskreno občutena igra so ji zagotovili takojšen uspeh in pevsko kariero doma in v tujini. Poleg številnih zmag, zlatih odličij in prvih nagrad na mednarodnih tekmovanjih je prejela tudi Prešernovo nagrado za življenjsko delo.

Žiri-ja uredništva časopisa Borba je vsakoletno nagrado za najboljšo arhitektonsko rešitev v minulem letu v Sloveniji podelila prof. dipl. arh. **EDU RAVNIKARJU** za njegov projekt kulturnokongresnega centra Cankarjev dom v Ljubljani, ki je hkrati najuspešnejša arhitekturna rešitev v Jugoslaviji. Avtor je – po mnenju žiri-je – uresničil obsežen program kulturnega centra, ki je po ocenah najvidnejših umetnikov in poznavalcev danes eden najboljših v svetu.

turistični vodnik

POZNATE SLOVENSKE ALPE?

Center za turistično in ekonomsko propagando pri Gospodarski zbornici Slovenije je v sodelovanju z Alpetourrom izdal prospekt, namenjen prijateljem planin, popotništva, turne smuke, domačnosti in prvinskih lepot slovenske zemlje. Publikacija najprej predstavi bralcu planinarjenje v Sloveniji in mu ponudi nekaj predlogov planinskih tur iz 10 planinskih koč, ki so natančneje opisane. Privlačnost slovenskih gora je tudi Triglavski narodni park, največji narodni park v Jugoslaviji, ki je prav tako vključen v planinske ture in lovske planinske izlete. Turistom, ki bivajo v dolinskih hotelih ali zasebnih turističnih sobah, so na voljo eno in dvodnevni izleti, za katere lahko najamejo planinske vodnike na Bledu, v Bohinju, Bovcu in Kranjski gori. Ti izkušeni vodniki popeljejo goste tudi v svet alpinizma, medtem ko si lahko manj drzni člani družine ogledajo slovenski alpski svet z aerotaksijem letališča v Lescah. Ljubitelji turnega smučanja lahko izbirajo med eno – ali večdnevnimi turnimi smukami, prav tako z vodniki. Iz vsakdanjosti v nedotaknjeno naravo peljejo turiste planinske poti preko visokogorskih planot in nižjih hribov, pa tudi zadnjih 250 km 6. evropske pešpoti E6, ki se po Jugoslaviji vije od Radelj ob Dravi do Kastava nad Opatijo. Pristno domačnost lahko gost okusi na številnih kmetijah, ki se poleg osnovne dejavnosti ukvarjajo tudi s turizmom.

Informacije o vseh teh možnostih daje Alpetour, YU – 61000 Ljubljana, Šubičeva 1. Prospekt obsega 6 črnobelih listov A4, vpetih v 6-stranski barvni ovitek (prvi list ovitka je zapognjen). Izšlo je 40.000 izvodov v nemškem jeziku, do konca meseca pa bodo natisnili še 25.000 izvodov v angleščini, 15.000 v italijanščini, 12.000 v srbohrvaščini in 1000 v slovenščini. 3000 izvodov ovitka bo izšlo v obliki plakata (za aranžiranje na sejmi in razstavah).

Prospekt lahko naročite pri Centru za turistično in ekonomsko propagando Slovenije, 61000 Ljubljana, Miklošičeva 38, tel. 061/318-347, 318-348.

PRIREDITVE V SLOVENIJI

Vsak ponedeljek in četrtek v juniju bo na **BLEDU** piknik za blejske goste, 2. junija pa bo na **BLEDU** Blejska regata, v **ČRNOMLJU** bo 22. Jurjevanje s kresovanjem, v **PORTOROŽU** pa srečanje istrskih pihalnih godb. 3. junija bo na **PTUJU** občinsko srečanje folklornih skupin, na **SLAJKI** pa dan šmarnic. 6. junija bo v **TACNU** pri Ljubljani 4. tek okoli Šmarne gore, 9. junija v **KRANJSKI GORI** 3. poletni tek na Vršič, v **PORTOROŽU** pa Regata prijateljstva, 10. junija bo v **SOLCAVI** pohod v Matkov škaf, v **SELCAH** vabijo 15. junija na košnjo, v **ŠENTVIDU** pri Stični bo 16. in 17. junija Tabor pevskih zborov, 17. junija pa bodo na **URŠLJI GORI** odprli domski prizidek.

23. in 24. junija bodo v **PIRANU** in **STRUNJANU** Solinarski dnevi, 24. junija bo v **POSTOJNI** prireditve ob 20-milijontem obiskovalcu Postojnske jame, istega dne bo v **SAVLJAH** pri Ljubljani Posavsko štehanje, na **BLEDU** se bodo od 25. junija do 27. avgusta zečeli ponedeljkovi koncerti resne glasbe v cerkvi na otoku, 30. junija pa bo v **ŽALCU** ob 90-letnici telovadnega društva Žalska noč.

Opozoriti velja še na Koroško ohcet, ki bo 30. junija v **DRAVOGRADU**, na Valvasorjev dan istega dne v **IZLAKAH**, ljubljansko srečanje jugoslovanskih folklornih skupin, pa na regato jadrnic v **BOHINJU**, lovski praz-

nik v **GRADIŠČU** v Slovenskih goricah in 17. zbor planincev PTT Slovenije, ki bo konec junija na **KURŠČKU**.

PROSPEKT POSOČJE

Goriška je bogatejša za nov, ličen prospekt **POSOČJE**, ki ga je izdala Goriška turistična zveza s sofinansiranjem Medobčinske gospodarske zbornice ter občinami Nova Gorica, Tolmin, Idrija in Ajdovščina. Prospekt je formata 24 cm × 21,5 cm in obsega 6 listov. Na črni podlagi je 66 barvnih fotografij, v sredini prospekta je vpeta čez obe strani panoramska karta. Besedilo opisuje goriške kraje, še prav poseben poudarek pa je namenjen Trenti, Bovcu, Tolminu, Mostu na Soči, Kanalu, Cerknemu, Idriji, Ajdovščini, Vipavi, Novi Gorici, Lokvam in Goriškemu Brdom. Poleg slovenščine je besedilo napisano še v angleščini, italijanščini in nemščini. Prospekt je izšel v nakladi 100.000 izvodov, natisnili pa so ga v Učnih delavnicah v Ljubljani.

Večje količine prospekta lahko naročite pri Goriški turistični zvezi, 65000 Nova Gorica, Delpinova 12.

Naslovna stran novega prospekta »Posočje«, kjer je objavljenih kar 66 barvnih fotografij tega območja.

Tudi ob rastlinah se spletajo zanimive zgodbe. Pri tem tokrat ne mislim na pripovedke o korenih lečenih, temveč na resnična dogajanja iz bližnje preteklosti. Tako je zanimiva tudi drobna rastlina – linejevka (*Linnaea borealis*).

Linejevka se imenuje po znamenitem švedskem naravoslovcu Karlu Linnéju, utemeljitelju sodobnega dvojnega poimenovanja rastlin in živali. V deželah severne Evrope velja rastlina za simbol naravoslovja, podobno kot pri nas človeška ribica. In zakaj je linejevka zanimiva za nas Slovence? Rastlinica je doma daleč na severu, kot ledeniški ostanek uspeva še v Alpah, proti jugovzhodu pa so njena rastišča vedno redkejša, medtem ko je na južni strani alpskega loka niso našli. V nekaterih virih je bilo omenjeno rastišče v Soteski med Bledom in Bohinjem, vendar je bila ta navedba dokaj neverjetna in je kasneje niso upoštevali.

Po drugi strani pa bi bila pomota pri tako znani rastlini težko mogoča. To je spodbudilo botanika dr. Toneta Wraberja, sedanjega docenta na ljubljanski Univerzi, da je leta 1961 preveril prvi vir. Dvorni svetnik K. Keissler z Dunaja je videl linejevko leta 1907 v Soteski pri Bohinju. Navedbo je potrdil Keissler, še zadnje dvome pa so razpršili primerki linejevke iz Soteske, shranjeni v Dunajskem herbariju.

Torej je linejevka leta 1907 v Sloveniji zatotovo rastla! Kaj pa danes? Rastišče so leta 1963 ponovno našli in je danes ohranjeno. Zdaj lahko poiščemo vzroke, zakaj se je linejevka lahko obdržala tako daleč na jugu. Odpravimo se na rastišče. Iz Bleda se peljemo po cesti proti Bohinju, prečkamo za Bohinjsko Belo Savo Bohinjko, nato pa se dolina zoži v Sotesko. Ustavimo se pri železniški postaji z istim imenom. Le nekaj deset metrov naprej bomo nad levo stranjo ceste zagledali sredi bukovega pobočja Jelovice večjo skupino macesnov. Kar počez jo moramo mahiniti tja, saj so steze dokaj zaraščene. Kmalu smo sredi, za to nadmorsko višino nenavadnega prizora: med macesni so grmi ruševja in rododendrona, spoznamo liste alpske velese in brusnice, veliko je mahov. Kakor da bi bili na 1600 metrih, ne pa bore 500 metrov visoko! Vzrok ni prav nič pravljičen in hitro ga bomo spoznali z lastnimi nogami!? Skozi obutev nas bo začel ščipati mraz. Tudi v poletni vročini piha iz številnih odprtih podornega skalovja manj kot 10 °C hladen zrak. Prav to mrazišče je omogočilo uspevanje gorskega rastlinstva na tako majhni nadmorski višini in seveda ohranitev linejevke. V hladnejših obdobjih je bila pogostna tudi v naših krajih, a je ob nastopu toplejšega podnebja propadla, kot ostanek

naravni zakladi slovenije

Linejevka

ali relikv pa se je obdržala v Sloveniji
le na tem rastišču.

Linejevka zacveti v juniju. Zimzelteni okroglo jajčasti listi na plazečih stebelcih niso zelo opazni, ne moremo pa zgrešiti kakih 5 cm visokih cvetnih pogankov, ki nosijo na vrhu po dva nežno rožnata zvonasta cvetova.

To skrajno jugovzhodno rastišče linejevke je bilo dvakrat ogroženo. Razumljivo je, da je najbolj ogrožena posredno. Če kakorkoli preprečimo dotok mrzlega zraka, bo vse gorsko rastlinstvo z linejevko vred propadlo. Zato so večji posegi v rastišče zelo nevarni. Služba za varstvo narave je posredovala pri obnovitvi ceste Bled–Bohinj in pri gradnji električnega daljnovoda, tako da je izredno zanimivo rastišče ohranjeno in se lahko tudi pri nas ob linejevki poklonimo spominu velikega naravoslovca.

Peter Skoberne

Rodna gruda

Slovenija

english section

S. N. P. J. DEBUTANTE BALL

Our Sixth S. N. P. J. Debutante Ball was held this past February 11th, at the Slovenian National Home, Cleveland, Ohio.

The Debutantes looked beautiful in their long white gowns holding their red carnations. It was a sight to behold as they came down the stairs, to the tune of their favorite song, on the arms of their fathers who in turn presented the Debutantes to their waiting escorts, much to the delight of all who were present.

The Debutantes, first row, Dawn Klepek, daughter of Mr. & Mrs. Eugene Klepek, escorted by Joseph Woods, second row, left to right, Cheryl Meglich, daughter of Mr. & Mrs. Albert Meglich, escorted by Joseph Tomsich, Lisa Hopkins, daughter of Mr. & Mrs. Sheldon Hopkins, escorted

by Tony Mihelich, third row, Lynn M. Hopkins, daughter of Mr. & Mrs. Sheldon Hopkins, escorted by Scott Raymond, Paula Zevnik, daughter of Mr. & Mrs. Harold Zevnik, escorted by David Rogant, fourth row, Charlene Zak, daughter of Mr. & Mrs. David Zak, escorted by Anthony Signorelli, Linda Marie Likovich, daughter of Mr. & Mrs. Antony Mihelich, escorted by Dan Surckla, Joan Grabnar, daughter of Mr. & Mrs. John Grabnar, escorted by Michael Morel, and Patricia Tibyash, daughter of Mr. & Mrs. Arthur Tibyash, escorted by John Klancher.

The committee Jennie Gorjanc, Dorothy Gorjup, Theresa Halaburda, Kenneth Kleinhenz, Karen O'Donnell, Charlotte Perdan, Marie Shaver and Agnes Turk did an outstanding job

Debutante Ball guests — left to right: Frank and Jennie Gorjanc, Yugoslav Consul-General Zofka Klemen-Krek and her husband Slavko Krek.

RODNA GRUDA, Magazine
for Slovenes Abroad, Cankarjeva
1/II, 61001 Ljubljana, Slovenija-
Yugoslavia Tel. 061/210-716

Published by Slovenska
izseljenska matica, Ljubljana

Editors: Jože Prešeren
(Editor-in-Chief)
and Jagoda Vigele.

English translations: Milena
Milojević-Sheppard, M. A.

RODNA GRUDA is published
monthly. Numbers 8 and 9 are
published together as a
double issue.

Yearly subscription for overseas
countries is 11.— U. S., 13.—
Canadian or 10.— Australian
dollars. Payment can be made
direc or to our Account No.
50100-620-010-32002-2818/5 at
Ljubljanska banka, or by
international money order, or
by check — payable to
"Slovenska izseljenska matica"
— in a registered letter.

perience. However, I would like to have the opportunity of working in Slovenia one summer in the tourism industry. I feel that the experience I would gain would enable me to return to Slovenia when I finish school here and seek full-time employment. I would like to return to Slovenia, because I know that the tourism industry is growing and I would like to be a part of that successful industry in Slovenia. My parents would like to return there when they retire in a few years. I would like to return there, in fact live there, because all my relatives are in Slovenia and I miss them very much. Your staff informed me that there is a large tourist school located in Slovenia. I would appreciate any information about the school. Perhaps this would be more suitable for me.

Once again I would like to say how pleased I was with the school. I was glad to learn about the great poets of Slovenia and from the excursions I learned a lot of Slovenia's culture, history and the heritage. Now, I can honestly say I know more about Slovenia than just its geographical aspect. My parents were very pleased at how much I enjoyed the school and that I also spoke correctly.

I would like to thank you and your staff for the excellent effort and achievement you have made regarding the school and Rodna gruda. My family and I enjoy reading Rodna Gruda and look forward to receiving it! If at any time you are in Canada for a visit please come by to visit my family and I will be most pleased to try to repay the hospitality you have shown me. I promise to keep in touch and I am looking forward to hearing from you soon! Lep pozdrav od

Rozzi Berkovič,
Oshawa, Ont., Canada

Dear Editor!

First of all, I would like to let you know, that my husband comes from Bovec, Slovenia and he subscribes to "Rodna gruda". I do not speak the Slovenian language and that is the reason I eagerly await the English section of the beautifully illustrated "Rodna gruda" every month. An article from the January 84 issue entitled: "Slovenia-Not a Large Country, but a Great One" from a speech given by Franc Šetinc, caught my special attention. In that article F. Šetinc states, that there are generations of Slovenian emigrants living in Westphalia (West-Germany), who no longer speak their mother-tongue, but

in making this Debutante Ball one of the grandest affairs of the year.

The Debutante Ball was also the start of the 80th Anniversary of the S. N. P. J. Lodge.

If our Slovenian Debutantes are an indication of the growth of our orga-

nization we can look forward to another 80 years.

Our congratulations go to our beautiful Slovenian Debs and to the 80th Anniversary of our S. N. P. J. Lodge.

Jennie M. Gorjanc
S. N. P. J. Debutante Ball Committee

Letters to the Editor

Dear Editor!

After many months, I wish to apologize for not writing sooner! I would like to thank you for your letter and also for the wonderful welcome and hospitality I received last year at school. I am very grateful to you and your staff. I enjoyed the school very much and it made me even prouder of being of Slovenian origin. I am in constant touch with most of my schoolmates and my relatives. I miss

Slovenia and the people very much. My thoughts are often on my true home.

School, here, takes up much of my time. Often I listen to the Slovenian radio programs here and sometimes we go to the dances at the weekends.

I am very sorry that I cannot accept your invitation to continue my education in Ljubljana at the present time. I am currently enrolled in a 4 year program in tourism here. During the summers I must get my work ex-

they are still well aware of their Slovene roots. — How can I find out any details about these old-time Slovenians living in Germany? I would like to know where they live, from what part of Slovenia did they emigrate and when and for what reason. I would be grateful if you could put me in touch with someone who could answer my questions.

Both my parents grew up in Westphalia and I have long been aware of the fact that in the past many

Slavs have found work in the German coal mines, among them some of my Polish relatives.

We are looking forward to travelling to Slovenia again soon and to seeing all the people and places that we enjoyed so much on our previous visits. Thanking you in advance for all the information that you might be able to give me, I remain your faithful reader.

Gudrun Mrakic
Montreal, P. Q., Canada

Slovenes Throughout the World are Proud of the Olympic Games in Sarajevo

My heart warms as I watch the Winter Olympic Games, which are being transmitted from Sarajevo by the ABC TV network. You certainly must have made a lot of self-sacrifices in order to make these Games possible, but you can be proud about everything. We saw Bojan Križaj taking the Olympic Oath on behalf of all participants in the Games, in beautiful clear Slovene. That's what I liked best of all. Tears came into my eyes. Here was a Slovene, who was being watched by the whole world and who was not ashamed to speak in Slovene. Please extend to him my own gratitude, as well as that of all of us. If I had his home address- I'd send him my best wishes personally.

Frank L. Tekautz,
Chisholm, Minn., U. S. A.

In our opinion the ABC TV network, which transmitted the Winter Olympics from Sarajevo, did a marvellous job. Not only were the transmissions of the sports events on an exceptionally high level, but the country and its people were presented in a wonderful way. In the opinion of the majority of Yugoslavs living in America, the highest praise is due to the special ABC TV team, which was led by Jim McCay. If anybody, then he, and maybe the singer John Denver, deserve not only the recognition of the Yugoslav public, but also a decoration from the Yugoslav government. Professional knowledge is not enough if you want to present a vivid picture of a people and its customs, its cultural monuments and its youth, etc. You must also possess human

warmth, an understanding of conditions and a love of people. The work carried out by Jim McCay and John Denver was unforgettable. Many of us were moved to tears, since much of what we saw on the television was new to us, even though we had lived for several decades at home, and not just 14 days.

We can well imagine how Yugoslavia celebrated its silver medal and our first Olympic medal at the Winter Olympic Games. It was probably due to Jim McCay that no other sportsman received so much attention as Jure Franko, maybe not even the Mahre brothers. It appears that, with his openness and knowledge of the language, Jure became exceptionally popular with the American reporters. We were really moved by the articles about this Yugoslav hero which were published in our papers.

Tomaž Spendal
(in a letter to "Delo")

For Slovenes, the Winter Olympics will be a real landmark in national history. For it was at these games that our fellow-countryman and the best Slovene skier Bojan Križaj took the Olympic Oath, on behalf of all participants, in his mother-tongue, in Slovene. His Slovene words travelled to all parts of the globe; at least 3,000 million people heard them over the TV and radio. In this way Križaj proved that Slovene is equal to each and every other language in the world, although it is the mother-tongue of only about two million people.

We know that for the majority of listeners and viewers Bojan Križaj's words at the opening of the 14th Winter Olympic Games were foreign, but to us, Slovenes living abroad, wherever we live in the world, they were not foreign. To us it was a song, a cry of exultation, an expression of happiness, joy and pride.

"Nova doba", Slovene Page,
Sydney, Australia

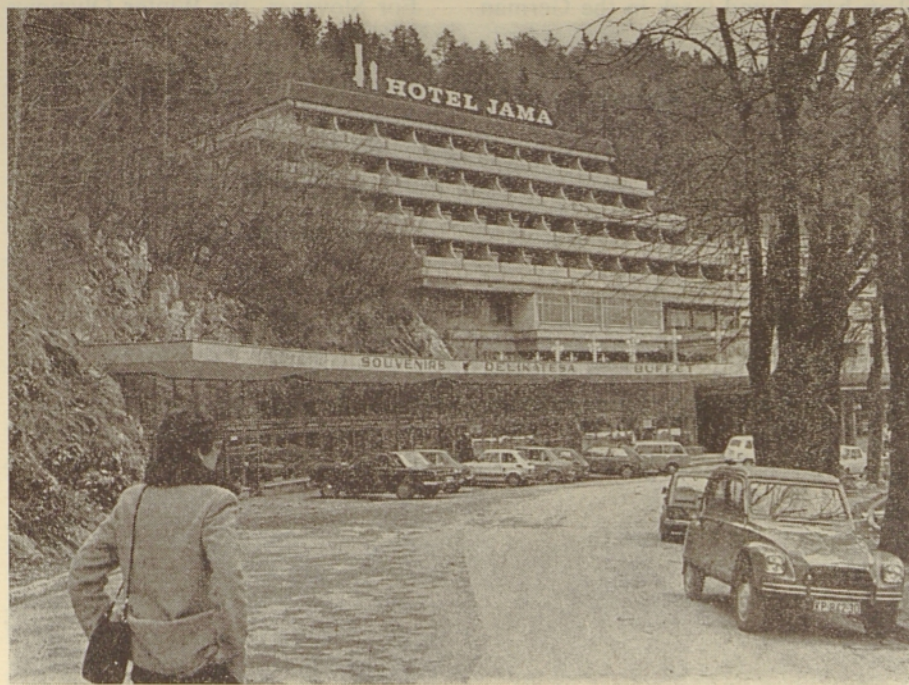
Editor's note: Unfortunately it is not possible to make mention here of all those who wrote to us about their feelings concerning the Winter Olympic Games and their satisfaction at the Slovene successes, as well as at the fact that the Games had been held in Yugoslavia for the first time. On this occasion it should be mentioned that, among the American TV teams, as well as among the reporters and photo-reporters from the other countries, there were many of our people, emigrants and descendants of Slovene emigrants. The latter were able, due to their partial or good knowledge of the language, to win a place among the reporters at the games. Many of them spent a day or two in Ljubljana. Among those who have promised to visit Slovenia soon is Eric Heiden, the five-times winner from Lake Placid, whose grandmother was of Slovene descent, and who was among the reporters at Sarajevo.

Business News

First Contract with the Americans

"Meblo"'s export results for 1983 are already known. Products to a total value of 14.5 million dollars were sold to the convertible-currency markets, which is 5 % more than in 1982, whereas 3.5 millions dollars' worth of products were sold to the clearing markets, which is somewhat less than in 1982. Part of "Meblo"'s exports

consists of the sale of products from the main programme for mass consumption, whereas part consists of the fitting out of buildings. Recently "Meblo" has had less success with the fitting out of buildings in the Middle East, where they used to export most, since this market has become almost inaccessible. "Meblo" now exports most to the developing countries, and in recent years the amount of goods exported to Western Europe has in-

The "Jama Hotel" in Postojna (photo by Janez Zrnec)

creased, too. Last year the first sales successes in Austria and Italy were recorded. Exports to the Soviet Union and East Germany were considerably reduced. Last year "Meblo" tried to make a breakthrough onto the American market, and succeeded in concluding a contract for the export of 5,000 sets of room furniture to a value of one million dollars. In 1984 "Meblo" hopes to increase its exports by 10 %.

Laški Reisling for the Japanese, too

In 1983 a total of 50 waggons of wine were exported from Ptuj. The largest amount of wine was sold to the U.S.A., West Germany, Belgium and Great Britain. Recently exports to Japan, too, have been realized, with more orders expected. It is considered by the vintners of Ptuj that there should be no great difficulty in reaching the planned target of 70 waggons of wine in 1984.

Half "Tomos"'s Production is Exported

In 1984 "Tomos" of Koper has three big orders from abroad. One is for 23,000 motorbicycles, from Hungary, whereas 15,000 mopeds are to be exported to England and 25,000 to Algeria. This is the second year running that "Tomos" has succeeded in Algeria, in spite of strong competi-

tion from other countries. This year it is planned that half of total production be exported. Exports should increase by 13 % in comparison with 1983; total exports should reach a figure of 16.9 million dollars. Imports should be restricted as much as possible, and will amount to 9.6 million dollars.

Cooperation between "Soko" and "Boeing"

The "Soko" working organization from Mostar has been cooperating successfully with the American aircraft-manufacturing firm "Boeing". This year "Soko" is to manufacture more than 500 window frames for auxiliary exits and 200 doors for the entrance to the pilot's cabin of the Boeing 727. A new contract has already been signed concerning the manufacture of parts of doors for Boeing 737 and 757 jet aeroplanes.

100,000 Brake Units Annually

A new production hall with a total surface area of 3,500 m² is to be built at Ptuj, in the direct vicinity of the present buildings of "TAM", TOZD "Karošernica". Brake units for the "B"-program of "TAM"'s vehicles will be manufactured there.

The new production hall is to be ready by September 1984. Together with the manufacturing equipment, the total investment will amount to 50 million dinars. It is planned that in 1985 a total of 100,000 brake units will be manufactured, whereas at present production amounts to 45,000 brake units annually. It is important that the brake units which will be manufactured at Ptuj will replace those which at the present still have to be imported.

Successful Wine Exports

Slovene wine-producers sold a total of 32,000 hectolitres of quality wines to foreign markets last year. This is 4 % more than was planned. The total realization in foreign-currency was 6 million dollars. Two hundred thousand people are involved in the making of wine in Slovenia. A total of 500,000 hectolitres of wine are produced annually. On average, every inhabitant of Slovenia drinks 70 litres of wine per year.

First Tons of Tobacco

During 1983 a total of 12 tons of dried tobacco leaves were picked in Bela krajina. Tobacco, grown in Bela krajina, is of the highest quality. Trial planting was carried out by farmers of the Metlika and Črnomelj collective-farms on an area of 4.3 hectares of fields, at the proposal of the Tobacco Factory of Ljubljana, with the cooperation of the Biotechnical Faculty of the University of Ljubljana.

Slovenes Want to Work in their Free Time, Too

Recently a lot has been said and written about free time in the case of Slovenes, particularly in connection with the way in which working hours are distributed. This is quite a normal phenomenon, and has to do with the

fact that recently attempts have been made to introduce the so-called "European working hours", according to which work should go on from 8 or 9 a.m. in the morning to 4 or 5 p.m. in the afternoon.

Previously most Slovenes always began work at 6 a.m., finishing at 2 p.m. The second shift, if it existed, worked from 2 p.m. until 10 p.m., and the night shift from 10 p.m. until 6 a.m. the next day. At the same time flexible working hours have, in some places, been introduced. According to this system the hours when one must be at work are fixed, whereas the remaining hours are flexible and need equalizing only every week or every month.

In March 1983 the Assembly of S.R. Slovenia passed a resolution according to which it was recommended that working organizations (the production sector) should move the start of working hours to 7 a.m., whereas all other activities (the non-producing sector), as well as state bodies, should move the start of their working hours as near as possible to 8 a.m. Of course, such a shift in working hours meant that work finished later, too. Among the reasons advanced for such a change was the expected saving in electrical energy. It was also stressed that in this way greater productivity, with its maximum between 10 a.m. and noon, would be achieved.

At first the majority of working enterprises responded positively to this recommendation, but later many of them returned to the earlier hour for starting work. Slovenes certainly don't appear to be enthusiastic about such changes, or they wouldn't have resisted them so energetically.

And what do Slovenes do in the free time they value so highly? It's certain that one thing they do in their free time is to **work**. Thus free time does not amount to one third of the day, if one third is used for work and one third for rest. Experts who deal with these questions have made a distinction between free time in the broader sense (the time when we aren't at work) and free time in the narrower sense of the expression. The latter represents the time during which we can actually do what we like.

It has already been mentioned that Slovenes do a lot of work in their free time. Some people have become quite frightened of this so-called "grey" economy. Indeed it is true that the money some people earn outside their regular jobs has become more important than their regular earnings. They have kept their jobs simply because of the social security and in order to obtain the right to as good a pension as possible.

So far one has to agree with those who said that the start of the working day should be shifted to a later hour so that the room left for

moonlighting could be reduced. They have forgotten, however, that in these days, when the real value of our pay has dropped considerably, many people go on working in the afternoon in order to satisfy real needs, not for sheer acquisition.

One can talk about real needs if, for instance, afternoon work is the only way of obtaining one's own flat or house, of maintaining an adequate standard of living, or of cultivating land that one may have willingly or unwillingly inherited. There are certainly a lot of Slovenes who own a bigger or smaller bit of land somewhere. We call them semi-farmers or semi-workers. According to some data, every third Slovene who has a job also has a bit of land somewhere which needs cultivating. Land certainly has to be cultivated for its own sake, so one cannot talk of a purely profit-making motive.

Slovenes are also well-known for their industriousness. They are always ready to try their hand at something new. Many people, for instance, mend their own cars, motor-bicycles, radios and T.V.'s, not to mention their houses in general and the latter's installations.

It should also be mentioned that the help of relations, friends and neighbours is still very much alive among Slovenes, particularly in rural areas. Many a house or farm building would not be standing today without such help. In an investigation into public opinion made in Slovenia in 1981/82 the following findings about what people do in their "free" time were made:

- 21.5 % of employees worked overtime at their working organizations;
- 5.3 % of them worked more than 10 hours overtime per week;
- 8.8 % of all those interviewed (not just those who were employed) worked for private persons (craftsmen, etc.) outside their working organizations;
- 46 % of all respondents worked either for themselves or for friends outside their regular working hours;
- 6.8 % of all respondents did work paid for by fees outside their jobs;
- 40 % of all respondents spent some time outside their jobs farming.

If it is assumed that those doing overtime at work, those working for

Spring in the little village of Vnainjarje (photo by Ančka Tomšič)

private persons, and those working for themselves at home do not overlap, and if we add to the latter at least half of all those who do some farming, then we can conclude that more than 90 % of all Slovenes who responded to the survey did some extra work outside their regular jobs.

Of course it would be a mistake to think that free time means a lot to Slovenes only because they can do some extra work. Quite the contrary, Slovenes use a lot of their free time for watching television or going shopping, whereas the young people find all kinds of different forms of entertainment.

Many experts cannot approve of such a waste of free time. They say it can lead to passivization, etc. The main culprit is supposed to be the television. According to these experts, free time should rather be used for creative work in various technical and cultural fields, as well as for sport and recreation.

Of course free time also means a lot to Slovenes if they can "be toge-

ther". This fact certainly should not be overlooked, as can be seen from the many letters which have been published in newspapers and magazines when dealing with the question of working hours.

Many people began to wonder when they would be together with their families, and what would happen to children if they only rarely saw their parents. Slovene parents certainly feel responsible for bringing up their children properly and capable of doing so.

We also must not forget that the percentage of adults employed in Slovenia is very high: more than 46 % of the total population is employed, including nearly every second woman or mother. This of course means that there is less time to devote to housework and bringing up the children than there would be if one of the parents was at home. That's another reason for the great value that people put on their free time.

Tomo Štefe

People in the News

he has given so far. Ciuha has also

JOŽE CIUHA, the academic painter and graphic designer from Ljubljana, recently held his fifth exhibition at the well-known Hoffman Gallery in Cologne. An attractive catalogue has been issued on this occasion, which introduces the artist, provides reproductions of his works, and a list of the independent exhibitions

held exhibitions at Trieste, Klagenfurt, Basel, Vienna and Tokyo. He has been on study tours to the Far East, to Burma, South America, Mexico and the U.S.A. From these places he has brought home numerous drawings and sketches, and has recorded his impressions and thoughts in two books.

SAŠA MÄCHTIG, the architect

from Ljubljana, is among the hundred chosen designers at the exhibition entitled "From Spoon to Town", which was held in Milan on the occasion of the congress of the International Council of Societies of Industrial Designers. He was the only representative of Yugoslavia at this exhibition. He presented two of his designs: the Beta 1500 dining-table and the Euromodul System for bus shelters.

The conductor Ciril Cvetko and the tenor-singer Mitja Gregorač were awarded the Betetto prizes for work in the field of music and special achievements in the field of the creative arts, as well as for the spreading of musical culture in Slovenia.

CIRIL CVETKO has been an important interpreter of operatic, symphonic, vocal and chamber music for almost forty years. In March 1944 he became the leader of the musical section of the Slovene National Theatre on Liberated Territory. Later Ciril Cvetko became a famous conductor, and is well-known not only in Slovenia but also outside its borders.

The tenor-singer MITJA GREGORAČ started his singing career at the Ljubljana Opera-House, where he made his debut in the role of Lensky in "Evgenij Onegin". He studied solo singing with the famous maestro Betetto, after whom these awards are named. Gregorač became a very fine concert singer and has given many successful performances both in Yugoslavia and in numerous other European countries.

Slovenia's most successful gymnast so far, LEON ŠTUKELJ from Maribor, recently celebrated his 85th Birthday. His physical and mental condition is still such that many "ordinary" people and sportsmen several decades younger would envy him. This year sixty years will have passed since the first Yugoslav sportsman won a gold Olympic medal in gymnastics at Paris. He continued his successes at the Amsterdam and Berlin Olympic Games, as well as at the world championships. He won a total of three gold medals, a silver medal and two bronze medals at the Olympic Games, and would have won at least as many at the world championships if such medals had been awarded at that time.

A motif of Vrhnika (photo by Janez Zrnec)

The Stockholm Conference

»Every one of us and all of us together are responsible not only to our own nations but also to the world's public and all humanity. Nobody can avoid this responsibility, although peace and security do not depend to an equal extent and in an equal way on every one of us. In this sense the great powers must efficiently assume their share of the responsibility. The arms race cannot be stopped by propaganda, but by giving a good example and taking the first steps towards halting the race."

This was part of the speech given by Lazar Mojsov, the Yugoslav Federal Secretary for Foreign Affairs, at the Stockholm Conference on Security, Confidence-Building Measures and Disarmament. This conference, which is a continuation of the Madrid conference on European security and cooperation, required a long period of preparation, and will probably go on for an even longer time. Over the next months, and probably years, too, the representatives of 35 European countries, the U.S.A. and Canada will hold negotiations and try and reach an agreement on how to break down the barrier of distrust between the two blocs, and to take the first, though modest step along the road to disarmament.

No great optimism could be felt at the start of the conference, although everybody agreed that the start of the meeting was a good and encouraging thing. It appears that there is no other solution but that which can be achieved by patient negotiation. International relations are tense; the arms race continues without abate; arms reduction talks have been cancelled or postponed; mutual accusations and distrust between East and West continue to increase.

The Stockholm conference at least provides hope that by means of a patient dialogue it might be possible to overcome or at least ease all these opposing opinions and confrontation from entrenched bloc positions. The conference should indicate how a way out might be found from the present position, which is so full of menace, and in which the policy of force does not permit détente and the establishing of normal international relations.

The meeting, which is being held in the Venice of the North, as Stockholm is sometimes known, is designed to act as a longterm process for the increasing of security and the bringing about of disarmament, but nevertheless at the beginning of the

conference several measures have to be agreed upon. These are measures which are concerned with military questions and political relations, and they should be such that they can be mutually checked. These measures are foreseen on three levels:

— advance notification of bigger military exercises,

— advance notification of all more important military movements,

— measures for the limiting of military activities, e.g. the limiting of military exercises.

Certain agreements on these questions were reached at the Madrid Conference, but these agreements should now be extended and improved with new agreements. As a non-aligned country, Yugoslavia is very concerned about the outcome of the Stockholm Conference. In this connection Lazar Mojsov said at Stockholm:

"We attach particular significance to the combined efforts of the neutral

and non-aligned countries. These countries can, through their joint efforts, make an important contribution to the success of the conference as a whole and to the concluding of as satisfactory as possible a general agreement, which would to the greatest possible extent be favourable towards their special interests in connection with national security".

The non-aligned European countries (Yugoslavia, Malta and Cyprus) have, together with the neutral countries (Sweden, Finland, Liechtenstein, San Marino, Switzerland and Austria) already made significant contributions towards European agreements on security. Now, in Stockholm, these countries are firmly determined to continue with these efforts. They do not wish to be just a go-between between West and East, simply a mediator bearing opposing opinions, but they wish to assume an important role in the endeavours for peace and security, by means of their ideas, proposals and active work.

Janez Čuček

Homesickness is Not Enough

We are all familiar with the moving poem about homesickness, "Beautiful Vida", which was written by France Prešeren on the basis of the Slovene folk poem, as well as with the play "Beautiful Vida", by Ivan Cankar, in which our great playwright provided an even deeper insight into the mysterious, compelling nature of the human, perhaps especially Slovene heart, its restlessness and longing for the unknown.

Homesickness and longing are, no doubt, two of the most universally human emotions. We are always being subjected to one or the other. They take turns, as in a vicious circle, like day and night, like the seasons. Man longs to escape from his present condition, but as soon as he achieves his goal the feeling of longing stirs in him again. Longing for something new, which is the driving force of all development and progress, or longing, homesickness for the old life, familiar places and language.

Many European emigrants of the 19th Century decided to leave their native land because, as Prešeren put it in his poem "Beautiful Vida", "If they are not satisfied at home, cranes fly across the ocean". It is, in many respects, thanks to these European emigrants, these Beautiful Vidas who left their families and homes, who

abandoned their language and their nation and went to toil in a foreign land, that America has made such great progress.

Most of our emigrants longed for better work and life in the New World, but some of them left home only because they longed for greater freedom. Most of these Beautiful Vidas stayed abroad for good. They married and raised families and got used to the new way of life. It is only recently that there have been some Martin Krpans among those leaving their native land. The latter go to work abroad, like Martin Krpan, the famous character from the story by Fran Levstik, who went to Vienna to help the emperor, only for a shorter period of time, and then returned home. Homesickness, however, is characteristic for both Beautiful Vidas and Martin Krpans. "Vida stood at the window every day and wept for her son, her husband and her father..." wrote Prešeren. And Martin Krpan declines the Emperor's invitation to stay in Vienna by saying: "I cannot stay with you, for I feel a strong urge to be at Vrh near Sveta Trojica (Krpans' native village) again".

Homesickness, as the other pole of the human heart, is reversed longing, a strong bond with one's home, with the familiar old life, however

poor it may be, a bond which can never be completely broken. And it is not only Beautiful Vida who is possessed of this feeling, she passes it on to her children and grandchildren. When Beautiful Vida is still at her home, her longing eyes see the Promised Land far away from her modest, little world, but as soon as she leaves it her old home suddenly turns into the Promised Land, and she passes it onto the second and third generations.

Today there are many fewer Beautiful Vidas — emigrants from Slovenia — than in the past, and the number of Martin Krpans temporarily working abroad is decreasing too, due to the general economic crisis. There are, however, a great number of families, descendants of Beautiful Vidas of the past, who are scattered all over the world, but are still tied to the old home of their parents and grandparents by the mysterious thread of homesickness, which is sometimes hard to explain and even harder to comfort.

And yet it is our duty to preserve, as much as we can, this Promised Land of our fellow-countrymen, the native land of their ancestors, and their language, and to respond to love with love and to homesickness with understanding. For one-sided love is a melancholy thing, and unsatisfied homesickness leads to disappointment and despair. Every nation is like a human body, with different parts, each with a different task to perform, but together they all have one common goal — to ensure that the body as a whole will be healthy and strong. And the head, no matter how clever it is, cannot arbitrarily choose which limbs it will look after and which not. The same holds true of the body of a nation. It can

be healthy and well only if each of its limbs is healthy and well-supplied with blood.

Slovenes are, like many other nations, or even more so, used to unpleasant operations taking place on their national body. For many centuries we were only permitted to be a nation of servants, ruled by foreign masters. However, the more the idea of freedom and independence matured, the more we felt the pain if some part of our national body was arbitrarily and unmercifully hacked at, so that large parts of it passed into the hands of foreign rulers, where our people were unable to express themselves, particularly through their language, as a nation, but had to look back at their native-land with homesickness.

However, homesickness is not enough, since it is a one-sided love. If Matica is to act in a logical and humane way, then it must look after all its limbs, including the emigrant Beautiful Vidas and the Martin Krpans temporarily working abroad, as well as the members of Slovene ethnic communities in the neighbouring countries. By the administrative enforcement of unjustly fixed borders, by determining by means of regulations who is a member of the national body and who is not, by reducing our care (both with respect to language and otherwise) for our fellow-countrymen living outside Yugoslavia, and by limiting visits in both directions, we weaken the mutual links between individual parts of the national body. Such a policy can only be a short-term one, which must have negative consequences not only for us ourselves, but also for the health and strength of our national and state body.

Janko Moder

COOPERACION CON LA ASOCIACION EUROPEA DE LIBRE CAMBIO

En el marco de la gran feria de otoño de Zagreb a mediados de septiembre se celebró un seminario de tres días de duración sobre la cooperación económica entre Yugoslavia y la Asociación europea de libre cambio (EFTA). Más de cien delegados yugoslavos y representantes de cinco de los siete países miembros de EFTA, han discutido los medios de mejorar esta cooperación. El intercambio comercial yugoslavo con estos países está empeorando desde hace tiempo, de modo que en las importaciones totales de estos países Yugoslavia participa con sólo 0,3 por ciento y en las exportaciones con 1,3 por ciento. Por otra parte, los países de la Asociación europea de libre cambio participan en las exportaciones totales yugoslavas con el 3,7 por ciento y en las importaciones con un 7,9 por ciento.

El secretario general de la Asociación europea de libre cambio, Per Kleppe, dijo que la solución a largo plazo de esta situación se puede encontrar, antes que nada, en el aumento de las exportaciones de Yugoslavia, y añadió que existen las posibilidades extraordinarias para ello.

EXPORTACION DE MAQUINAS Y EQUIPO

La industria yugoslava de máquinas y equipos, o sea 1,300 fábricas más grandes, ha realizado hasta fines de agosto de este año las exportaciones por valor de dos mil 176 millones de dólares, lo que es un aumento del 4,7 por ciento en comparación con el mismo período del año pasado.

La mayor parte de productos se ha exportado a los mercados de los países en vías de desarrollo, donde los yugoslavos vendieron equipos y buques por valor de 697,5 millones de dólares, lo que representa un aumento de 8,8 por ciento en comparación con el valor de exportaciones a los países de África, Asia y América Latina en el mismo período del año pasado.

A los países de Europa occidental, Estados Unidos y Japón las fábricas yugoslavas han vendido este año equipos por valor de 451,1 millones de dólares, lo que constituye un aumento de 8,4 por ciento en comparación con el mismo período del año pasado.

página en español

RECUPERACION SELECTIVA DEL CRECIMIENTO ECONOMICO

El año 1984 será crucial para los yugoslavos en lo que se refiere a su disposición de persistir en la estabilización económica que fue apoyada este verano sin reservas. Por esta razón, los documentos que proponen

las condiciones y las tasas de crecimiento en el próximo año, se examinan este otoño con mucha cautela y con un sentido crítico. Según la proposición del Gobierno yugoslavo, el producto social del país debe aumentar un dos por ciento el próximo año.

Se prevé el crecimiento de la producción industrial del tres por ciento y un crecimiento del 17 por ciento de la exportación de bienes y servicios. La exportación de bienes y servicios a los países con moneda convertible aumentará 20 por ciento. Al mismo tiempo, las importaciones aumentarán un seis por ciento, mientras que las inversiones en los medios básicos de producción disminuirán en un 10 por ciento en comparación con el año pasado.

slovenija v mojem objektivu

Foto:
Ančka Tomšič

1
Vače pri Litiji

2
Rifengozd nad Savinjo pri Laškem

3
Jurklošter nad Laškim

4
Šmartno ob Paki, v ozadju Gora Oljka

5
Šentjakob ob Savi

Karantanski Slovenci postanejo frankovski podložniki

Medtem ko smo se podrobneje pomudili ob pomembnem staroslovenskem izročilu ustoličevanja karantanskih knezov, smo nekoliko pustili ob strani samo politično zgodovino svobodne Karantanije in njenega postopnega prehajanja v bavarsko-frankovsko okrilje. Vsekakor je bila prva slovanska sržava v zgodovini sprva dovolj močna, da je lahko igrala povsem enakovredno vlogo v merjenju sil v alpskem prostoru, v sosedstvu germanskih ljudstev na Bavarskem in v severni Italiji, konkretno **Bavarcev (Baiuwarov)** in Langobardov. Dokaz za to so številni medsebojni spopadi, ne da bi se skrajna zahodna slovenska etnična meja kaj bistveno spreminjala. Tudi prva tri desetletja 8. stoletja so bila torej v znamenju srditih spopadov med Slovenci in zahodnimi sosedi; šlo je v bistvu za pravo slovensko ofenzivo na zahod. Vendar pa se je okrog leta 730 položaj temeljito spremenil. Družbeni razvoj pri Karantancih je namreč že toliko napredoval, da zahodni sosedi kar na lepem niso bili več tako nevarni. Prišlo je do prekinitve sleherne sovražnosti, še več, Bavarci in Karantanci so ustanovili celo medsebojno zavezništvo. Da je bil paradoks večji, se je novo ustanovljena zveza dveh dotedanjih sovražnikov obrnila proti Vzhodu, proti Obrom in njim pridruženim **Panonskim Slovonom**, ki so prav tedaj začeli nevarno ogrožati Karantance. Resda je Karantanske Slovence pri naslonitvi na Zahod gnala trenutna stiska pred nadležnimi in vse bolj uničevalnimi napadi iz Panonije, žal zlasti Slovanov, ki jim združenim z Obri pravimo kar Avaroslovani, vendar se takrat karantanski knez verjetno ni zavedal daljnosežnih posledic svoje politične usmeritve. Karantanci so sicer ob svoji svobodi branili tudi lastno obliko evropske kulture, na tedanji začetni fevdalni stopnji resda bližje zahodnim germanskim sosedom, vendar so si z vojaško-politično naslonitvijo na Bavarce v bistvu zvezali roke. Sicer so se ubranili Avaroslovanov, zato pa so prišli v objem razvite zgodnjefevdalne državne ureditve, sprva Bavarcev in obenem njim nadrejenih Frankov. Poglejmo si, kako so potekali ti, za Slovence in njihovo tisočletno politično, versko, družbeno in gospodarsko usmeritev tako usodni dogodki.

V 40. letih 8. stoletja so Obri skupaj s Panonskimi Slovani ponovno z vso silo pritisnili na Karantance. Bavarcem pa je ravno tedaj vladal vojvoda **Odilo**, ki se je bil pravkar otesel frankovske nadoblasti in se je mrzlično oziral na vse strani, da bi si našel zaveznikov proti Frankom. Tako je med obriskim kladivom na eni strani in frankovskim nakovalom na drugi izginilo tradicionalno sovraštvo med Bavarci in Karantanci, nadaljni politični koraki obeh strani so pripeljali do ustanovitve bavarsko-slovenske zveze za boj proti Frankom in Avaroslovanom, nekako leta 740. Franki niso držali križem rok in so takoj vojaško ukrepali. Tako je leta 743 prišlo do velikega obračuna med frankovsko in združeno bavarsko-slovensko vojsko; Karantanci so namreč vzeli resno novo zavezništvo in so prišli pomagat Bavarcem v boju za njihovo neodvisnost. Bojna sreča se je zasukala Frankom v prid, bavarsko-slovenska vojska je bila težko poražena in Bavarci so poslej morali ponovno priznavati frankovskega vladarja in nadoblast Frankovske države. Za Karantance usodni poraz leta 743 sicer z zahodne smeri ni prinesel hujših posledic, toliko bolj pa je povzročal malodušje glas, ki je šel pred umikajočo se karantansko vojsko proti domovini in njenim vzhodnim mejam. Logično so za nesrečo izvedeli Obri in še bolj zagrizeno naskočili načeto karantansko politično strukturo. V hudi stiski si knez **Borut** ni vedel kaj, kot prositi za pomoč Germane na zahodu, in sicer ne Franke, vrhovne gospodarje Bavarke, ampak svoje dovcerajsnje zaveznike Bavarce. Germanski pisani vir o tej usodni odločitvi lapidarno poroča, da so se Bavarci takoj odzvali Borutovi prošnji, da so premagali Obre, to je Avaroslovane, in da so obenem podvrgli Karantance podložništvu frankovskega vladarja. Prav tako je pomenljiva podrobnost v opisu bavarske protiobrske kampanje okrog leta 745, da so Bavarci s seboj vzeli karantanske talce, ki naj bi jih vzgajili v krščanski veri. Tako je odšel na Bavarsko Borutov sin **Gorazd**, pridružil se mu je tudi bratranec **Hotimir**; zanimivo je, da naj bi po pisanem viru želel krščansko vzgajiti svoja krvna potomca sam knez Borut, kar očitno pomeni njegovo dolgoročno zavestno odločitev za zahodno kulturo in obe-

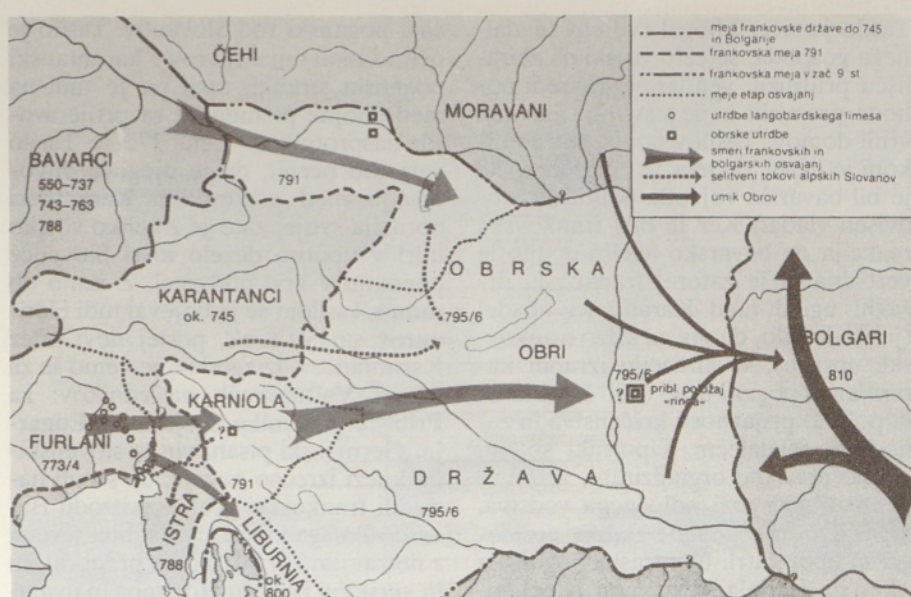
nem fevdalni družbeni red. Knez Borut je umrl v letih 748/749, nasledila sta ga sprva sin Gorazd (749–751) in nečak Hotimir (752–768).

Vključitev Karantanije v Frankovsko državo je bila vsekakor postopna, saj je slovenska kneževina tudi še poslej ohranila popolno notranjo samostojnost in tudi polfevdalno družbeno ureditev. Le cerkvene zadeve so bile tiste, v katere so se začeli sprva Bavarci in nato Franki kaj najodločneje vtikati; prav v zvezi s pokristijanjevanjem Slovencev so se namreč na široko odprla vrata zahodnim vplivom in zlasti cerkveni kulturi. Do izgube samostojnosti so bili Karantanci seveda pogani, ob verjetni prisotnosti podložnega staroselskega krščanskega prebivalstva. Z vključitvijo Karantanskih Slovencev v zahodne politične sfere pa so začeli v deželo organizirano prihajati tuji misijonarji; veliko pobudo pri pokristijanjevanju Slovencev je prevzela **Solnograška (Salzburška) škofija**. Zanimivo je, da je knez Borut sicer še ostal zvest stari tradicionalni (poganski) veri, krstiti pa je dal svojega sina Gorazda in nečaka Hotimira. Vendar je bila Karantanija formalno podrejena salzburškemu škofu, **Majoranu**, nečak Hotimirovega botra **Lupa**; tako se je začela širša misijonska akcija med poganskimi Karantanskimi Slovenci.

Preden spregovorimo o pokristijanjevanju Slovencev, si pogledajmo še zunanje in notranjepolitični položaj Karantancev. S priznavanjem frankovske nadoblasti je Karantanija torej ostala polsvobodna kneževina v frankovskem vzhodnem mejnem pasu; enak pravni status so namreč obdržala številna podjarmljena, pretežno germanska ljudstva, pa tudi Slovani, na širnem prostoru med Baltikom, Polabjem, Alpami in Jadranom. Frankovski vladarji so sicer odločali o imenovanju karantanskega kneza, in to je bilo v tej prvi fazi frankovske oblasti tudi vse, ob logičnem pobiranju davščin. Nasprotno pa so Bavarci, tudi sami frankovski podložniki, le ohranili bistveno vlogo pri odločanju o karantanskem političnem življenju. Tako so karantanski knezi tudi poslej bivali kot talci na Bavarskem. Zanimiva dvojnost karantansko-bavarskih odnosov se kaže

tudi v sočasnosti bavarskega upora proti Frankom leta 763 in prvega upora karantanskega ljudstva proti pokristijanjevanju. Zanimiva povezanost se kaže tudi v oslavitvi frankovske države po bavarskem uporu (Bavarci si za dvajset let priborijo neodvisnost) in velikem karantanskem uporu v letih 769–772, formalno naperjenem proti krščanstvu, dejansko pa proti Frankom. Seveda je bilo takšnih dvojnih naključij med Bavarci in Slovenci konec z doseženo bavarsko neodvisnostjo, čeprav kratkotrajno, saj poslej Karantanskim Slovincem neposredno vladajo bavarski sosed in jim seveda vsiljujejo lastno državno politiko. Tako je tudi veliki karantanski upor zažigal bavarski vojvoda **Tasilo**, ob pomoči dela Karantancev in njihovega kneza **Valtunka (Valjhuna)**. Tasilov padec leta 788 je naredil konec bavarski nadvladi nad Karantanijo, tako Bavarcem kot Karantancem ponovno zagospodujejo Franki. Poslej, vse do neuspelega upora **Ljudevita Posavskega**, ohrani Karantanija notranjo neodvisnost in njena družba se neodvisno in izvirno razvija na poti zgodnjega fevdalizma, kot smo o tem že spregovorili v prejšnjem nadaljevanju. Tako je bilo še leta 817, leto pred Ljudevitovim uporom; Karantanija se je ostro ločila od običajnih frankovskih pokrajin, kar lahko presodimo iz pisanih virov. Z uporom Panonskih, Kranjskih in dela Karantanskih Slovanov proti Frankom leta 819 se je sprožil proces, ki je pogojen s frankovsko maščevalnostjo pometel z vsemi izvirnimi družbenimi in političnimi tvorbami Alpskih Slovanov. Uprava je bila izročena v roke frankovskih mejnih grofov, zemljo so dobili frankovski fevdalni gospodje, med Slovenci se je naglo širilo podložništvo in v deželo so zeceli prihajati frankovski (nemški) kolonisti. Tako se je z usodnim Borutovim klicem na pomoč sprožil zgodovinski proces in se dejansko dopolnil s frankovsko kazensko ekspedicijo nad Kranjci in Karantanci leta 820; ta proces je prekinil organski slovenski razvoj v fevdalizem. Iz ljudstva svobodnjakov so Slovenci postali ljudstvo podložnikov.

Kot rečeno, je igralo pomembno vlogo pri prenašanju zahodnih vplivov med Karantance krščanstvo; jasno je, da se je nova vera lahko tako uspešno uveljavljala le ob močnem političnem pritisku fevdalne matice, vedno bolj bohotno rastočega Frankovskega imperija. Po drugi strani ne gre dvomiti, da je krščanstvo dobilo najmočnejšo oporo prav pri delu Karantancev samih; tu je šlo predvsem za kneza in večji del vladajoče elite. Seveda je bila med Karantanskimi Slovenci močna tudi protikrščanska stranka, kar bi sodili po pripravi dveh uporov, uperje-

Politična situacija v Vzhodnih Alpah, Panoniji in na Zahodnem Balkanu od sredine 8. do začetka 9. stoletja. Puščice z leve kažejo smeri frankovskih osvajanj, puščice z desne pa vdore Bolgarov. Slovenska Karantanija je bila natanko v smeri strateških frankovskih posegov proti Podonavju. Fotografska reprodukcija: Marjan Grm

nih tudi proti Hotimirovi politiki udi-
njanja tujcem. Po drugi strani pa dej-
stvo, da so krščanski Karantanci prva
dva poganska upora zažigali sami, do-
kazuje relativno šibkost in slabšo vo-
jaško organiziranost tradicionalne po-
ganske stranke, ki ji je morda načelo-
val le nepomemben del karantanskega
plemstva. Prav tako je verjetno, da je
zgodnjefevdalno krščanstvo (za razli-
ko od starega zgodnjega iz pozne rim-
ske dobe) našlo ugodna tla tudi pri
karantanskih sužnjih in sploh nesvo-
bodnjakih, katerih jedro so bili že od
časa slovanske naselitve naprej kr-
ščanski **Vlahi** (= delno romaniziran
iliro-keltski živelj). Zaradi očitne po-
drejenosti prvotnih prebivalcev Ka-
rantanije jim je krščanska vera pome-
nila tolažbo in notranjo uteho v vsak-
danjem trpljenju in ponižanju. Po
drugi strani pa je poganska stranka
uživala podporo zlasti svobodnih čla-
nov vaških skupnosti in delno pripa-
dnikov tistega dela domačega plem-
stva (v bistvu plemenskih starešin), ki
se je želelo dokopati knežje časti in je
zato trmasto vztrajalo na tradicijah
stare plemenske ureditve. Veliki ka-
rantanski upor po Hotimirovi smrti, ki
ga krščanska stranka ni mogla več za-
žigati sama in se je morala obrniti po
pomoč na Bavarce, dokazuje vztrajno
naraščanje popularnosti bojnikov za
karantanske starožitnosti med ljud-
stvom, kar je moč razumeti tudi kot
razočaranje preprostega slovenskega
človeka nad pridobitvami krščanske
zgodnjefevdalne družbe in kulture.

Vendar bi se verjetno krščanstvo ne
bilo tako hitro in trdno zasedrilo med
delom Karantancev, ko ne bi Salzbur-

ška škofija vodila misijonske politike
na izrazito spreten, diplomatski način.
Pobudnik takšne spravljive politike je
bil Irec, salzburški škof **Virgilij**. Pri
tem je bilo bistveno, da so Virgilovi
irski misijonarji karantanskemu ljud-
stvu širokogrudno dopuščali poganske
verske šege, hkrati pa so jim skušali že
dati novo krščansko vsebino. Po-
membno je, da so Irci upoštevali tudi
jezik ljudstva, to je karantansko slo-
venščino. Irski duhovni so sloveli tudi
po tem, da so za razliko od frankov-
skih stanovskih tovarišev iskali za-
slobo pri domačem vladajočem ka-
rantanskem sloju in ne pri tujem, vr-
hovnem političnem gospodarju. Tako
je vodil od približno leta 760 misijon-
sko akcijo v Karantaniji **Modest**, ki ga
je Virgilij povzdignil v pokrajinskega
škofa. Karantanija je tako dobila več-
jo cerkveno samostojnost, saj je bil
pokrajinski škof po položaju enak re-
dnemu škofu in je imel tudi enak na-
slov. Modest je imel tudi pooblastilo,
posvečati duhovnike in cerkve; v svoji
novi pokrajini je posvetil kar tri cerk-
ve, in sicer pri **Gospe Sveti**, v **Teurniji**
(= Liburniji, Sv. Petru v Brezni = St.
Peter in Holz) ob gornji Dravi in **Inge-
ringu** ob gornji Muri. Seveda so bile
Modestove akcije le skromen začetek,
saj je imel na voljo le malo duhovni-
kov, poganska večina pa se je začinja-
la uporno vesti in je čakala le še povoda
za reakcijo. Ko je leta 763 umrl
škof Modest (pokopan je v starodavni
stolni cerkvi pri Gospe Sveti), je prav
takrat frankovski kralj **Pipin Mali** po-
zval bavarskega vojvodo Tasila, naj se
udeleži kampanje proti nepokorjenim
Akvitancem na jugozahodu Galije.

Tasilo je sicer ubogal svojega fevdalnega gospoda, se celo vojski na zbirališču pridružil, vendar se je sredi pohoda premislil in se s svojimi Bavarci vrnil domov. Tasilov upor proti Frankom je uspel, do leta 781 oziroma 788 je bil bavarski vojvoda politično neodvisen vladar. Ker je bila frankovska reakcija na bavarsko akcijo očitno le verbalna in je zatorej frankovski državni ugled med Karantanci upadel (jasno je bilo, da gre za krizo frankovske uprave), so situacijo izrabili karantanski pogani in se uprli Hotimirovi politiki prijaznosti krščanstva in zahodnim fevdalcem. Uporniki so bili očitno preslabo organizirani, verjetno je manjkalo tudi odločnega vodstva, saj je Hotimir pogane zlahka premagal in upor zatrl. Uporniška poganska iskra pa je tlela skrita pod pepelom, po Hotimirovi smrti leta 769 se je razplamtela v še silnejši plamen. Začel se je veliki karantanski poganski upor, njegovo temeljno gibalno so bili prav svobodnjaki, jedro domačega plemiškega sloja. Upor je bil očitno dobro pripravljen, njegovo politično in vojaško vodstvo pa učinkovito, saj je nova poganska oblast suvereno obvladovala Karantanijo kar tri leta. Poražena krščanska stranka se je obrnila na Tasila, dotedanjega vrhovnega fevdalnega gospoda nad Karantanci. Bavarski vladar pa je bil sprva očitno prešibak, zato se je odločil za diplomacijo: leta 769 je ob karantanski meji ustanovil samostan v **Innichenu** ob gornji Dravi, v želji, da bi nova ustanova spreobra-

čala poganski rod Slovanov. Tasilo je očitno iskal omahljivcev v karantanski poganski stranki, upal pa je tudi na medsebojne plemenske razprtije svojih nasprotnikov. Leta 772 je Tasilo verjetno ocenil, da je njegova diplomacija med poganskimi Karantanci opravila svoje, zato je z veliko vojsko udril v uporno deželo in si Slovence ponovno v krvi podvrget. Z ramo ob rami s Tasilom se je bojeval tudi Hotimirov sin Valtunk, poslej novi knez Karantancev. Iz zgodovine vemo še za imena Valtunkovih naslednikov: za **Pribislava, Semika, Stojmira in Edgarja**. Germanski pisani vir za slovenski knezi izrecno navaja, da so jih nasledili frankovski grofje, po rodu Bavarci. Zmaga krščanstva je bila seveda z notranjim karantanskim preobratom in verskimi boji zagotovljena in uvajanje nove vere je poslej potekalo v glavnem mirno, v varstvu karantenske vladajoče elite in ob podpori frankovskega fevdalnega Zahoda. Kar zadeva karantansko ljudstvo, pa je šlo vselej skoraj zgolj za površinsko uveljavljanje krščanskega verouka. Vendar je uporna misel dela Karantancev še enkrat butnila na plan v času velikega Ljudevitovega upora proti Frankom (pri Alpkih Slovincih je šlo najbrž za privržence nekdanje poganske stranke), vendar je bila usoda Karantanije že zapečatená: kot bomo videli v naslednjem nadaljevanju, je postala nekdanja kneževina frankovski most za prodor v plodno Podonavje.

Davorin Vuga

rega. Na razstavi je bila lepo zastopana steklovina in keramika. Kot posebno muzejsko dediščino velja omeniti 91 predmetov sodobne umetne obrti, ki jih je leta 1908 s sredstvi iz fonda taks za dvorne naslove nakupil in deloma prejel v dar Deželni muzej za Kranjsko – današnji Narodni muzej. Akcija, ki jo je muzej tedaj začel, ne pa tudi nadaljeval, naj bi pripeljala do ureditve obrtnega oddelka v muzeju. V tem bi bila vzorčna zbirka domačih obrtnih in industrijskih izdelkov in zbirka predmetov iz tujine, ki bi domače izdelovalce seznanjala z novostmi na tujem, vzgajala pa tudi širše občestvo. Med predmeti sodobne umetnosti, ki jih je muzej dobil 1908, leta je bilo nekaj predmetov iz usnja, slonovine, nekaj grafik; 31 kosov je bilo steklovine in 30 keramičnih izdelkov. Ti zgovorno pričajo kot omenja Hanka Štularjeva v katalogu razstave »Secesija na Slovenskem«, o oblikovalskih prizadevanjih konec 19. in začetku 20. stoletja. Gre za elitne stvaritve tako po kvaliteti snovi kot zahtevnih tehnikah oblikovanja in krašenja, povsem v duhu dekadence faze nove umetnosti – umetnosti, ki je nosila ob prelomu stoletja več imen in imela več obrazov.

Domači in tuji mojstri

Skoraj vsak narod jo imenuje po svoje, ugotavlja Damjan Prelovšek v svojem prispevku o »Secesiji in Slovincih«. Neredko že same oznake, kot so Secesija ali Art Nouveau deklarativno izdajajo željo po pretrganju vezi s starim in iskanju novega. Vendar pa kakor so sprva različna imena označevala skupne reformatorske napore, danes z njimi spet močneje ločujemo deleže posameznih narodov. S Secesijo mislimo predvsem na avstrijsko, z Jugendstilom na nemško, z Art Nouveau na francosko ter belgijsko, z Modern Movement na angleško in z Liberty na italijansko različico nove umetnosti. Vsem tem umetnostnim gibanjem, ki jih je pogojilo neskladje med tradicionalnimi estetskimi predstavami in izredno hitrim razvojem industrijske družbe ob koncu prejšnjega stoletja, je bilo skupno prizadevanje po temeljiti prenovi vseh ravni življenja. Sprememb pa, kot vemo, čez noč ni moč doseči.

Kot za steklovino velja tudi za keramiko ugotovitev, da domača produkcija ni zadoščala ne po količini ne po kvaliteti porabnikom v Sloveniji. Zato je večina porcelana, navadnega in boljšega prihajala k nam iz čeških obratov. Je pa bilo med domačimi obrati, ki so izdelovali keramično posodo in dekorativno keramiko tudi nekaj uspešnih, izdelki teh pa so bili predstavljeni na razstavi »Secesija na Slovenskem«.

korenine

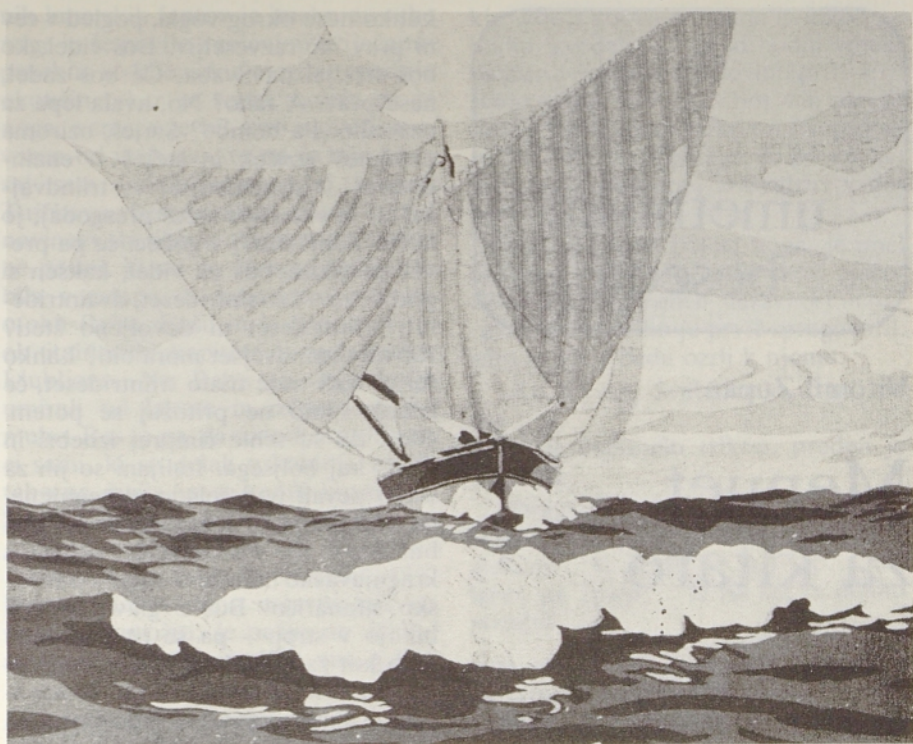
Delček ljubljanske preteklosti

Razstava »Secesija na Slovenskem«, ki je bila na ogled februarja in marca v razstavišču Arkade v Ljubljani, je razveselila mnoge obiskovalce. Odprla je namreč vrata v čas ob koncu

prejšnjega in začetku tega stoletja, odkrila delček iz Ljubljane včeraj, V presojo je ponudila več kot 700 izdelkov domačih in tujih mojstrov, ki jim pritiče oznaka secesija. Razstava je nastala kot rezultat raziskovalne naloge, ki jo je Narodni muzej v Ljubljani leta 1974 prijavil pri Raziskovalni skupnosti Slovenije. Pri tej so sodelovali delavci kulturnozgodovinskega in zgodovinskega oddelka Narodnega muzeja, Pokrajinskega muzeja Maribor, Muzeja Kamnik, Mestnega muzeja Ljubljana in Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Iz bogate kulturne bere, še posebej na likovnem področju, ki jo je čas na prelomu stoletij zapustil, so raziskave zajele samo uporabno umetnost in določene pojave iz obrtne in industrijske proizvodnje, zato se je tudi razstava omejila le na to.

Večji del predmetov je prišel na razstavo iz rok zasebnikov, kar kaže, da so marsikje secesijsko oblikovani predmeti še v rabi oziroma, da ti še niso utonili v pozabo ali se povsem izgubili v zbirke številnih zbiralcev sta-

Dobro je bilo na tej razstavi zastopano pohištvo. Izkazalo se je, da se je pri nas v primerjavi z drugimi evropskimi deželami razvilo secesijsko pojmovanje v bolj zadržani in umirjeni obliki in z bolj omejenimi oblikovnimi značilnostmi. Mizarska ustvarjalnost je bila v Sloveniji ob prelomnici tega stoletja, kot ugotavlja Vesna Bučič, ena od sodelujočih v raziskavi in pri razstavi, mnogovrstna. V naših krajih so delovali številni večji in manjši mizarski obrati. Že leta 1860 je lepo število ljubljanskih mizarjev delalo pohištvo za tuje trgovce. Leta 1900 je bila v Ljubljani na pobudo šentviških in vižmarskih mizarskih mojstrov ustanovljena prva Kranjska mizarska zadruha. Le-ta je štela leta 1902 – 28 članov. Kljub številnim naročilom pa so se šentviški mizarji kot posamezniki začeli uveljavljati šele z razstavami svojega pohištva na ljubljanskem velesejmu in z obrtno razstavo leta 1934 v Šentvidu. To je obiskalo kar 11 000 obiskovalcev. Približno toliko si jih je ogledalo tudi razstavo »Secesija na Slovenskem« v razstavišču Arkade v Ljubljani.

Stenska preproga »Jadrnica«, izdelana v Kranjskem zavodu za umetniško tkanje, leta 1903–1904.

Tapiserije in fotografije

Pa si poglejmo še nekaj predmetov s te privlačne razstave. Razstavljene tapiserije so bile izdelane v ljubljanski tkalnici, ali točneje v Kranjskem zavodu za umetniško tkanje. Ta je deloval v Ljubljani od 1898 do maja 1909. leta, ko je prišel dan razprodaje surovin, gotovih izdelkov, opreme in inventarja. Prvi tečaj tkanja je Kranjski zavod za umetniško tkanje pripravil januarja 1899 leta, obiskovalo pa ga je najprej deset, pozneje 18 učenk. V načrtih zavoda je bilo, da se število učenk povzpne celo na 100. A se načrti niso uresničili, številni razlogi so botrovali propadu zavoda. Zavoda, v katerem so učenke izdelovale po skromno ohranjenih podatkih kar 59 različnih izdelkov, od tapiserij, sobnih zaslonov, blazin, prtov, pregrinjal, torb do kuponov za opremljanje stolov in foteljev. Vse te so izdelovali bodisi kot unikate ali v manjših serijah.

Kot posebnost razstave lahko omenimo nakit. Na Slovenskem se je ohranilo zelo skromno število okrasnih predmetov iz plemenitih kovin iz obdobja secesije. Zato jih je bilo, nekaj teh, veselo pogledati, hkrati pa osnutke za nakit in uporabne predmete, ki jih je leta 1906 narisala slikarka in kiparka Elza Kastl pl. Traunstett Obeigner na svojem potovanju po Italiji v Benetkah. Po svoje zgovorna je morda, ki je bila na razstavi predstavljena z nekaj oblačili, čevlji in pokrivali iz Pokrajinskega muzeja v Mariboru.

Pozornost obiskovalcev so pritegnile tudi čipke-vzorci klekljanih čipk iz Idrije in vezenine ter učni program vezanja iz petletne dekliške zasebne šole v Šmihelu pri Novem mestu.

Svoje mesto je na razstavi »Secesija na Slovenskem« dobila tudi knjižna ilustracija in knjižna oprema. Tudi tu je bilo moč spoznati, v koliki meri so se različni avtorji obračali za secesijo in tej primerno barvali svoja dela. Razstavljena je bila tudi mala uporabna grafika: razglednice, vizitke, diplome, zaščitne nalepke...

Poleg ostalega lahko govorimo tudi o slovenski fotografski secesiji, pravi Mirko Kambič, eden sodelujočih na razstavi. Kajti secesijski časovni okvir je dal izdelkom poklicnih fotografov in njihovemu delovnemu okolju nekatere značilnosti. Secesijska posebnost so bili na primer formati portretnih slik, značilna je bila tudi hrbtna stran slik, kjer je bilo navedeno ime ateljeja sredi raznolikega rastlinskega okrasja, itd.

Omalovažujoč odnos do stroke in fenomena secesija je kriv, da smo prišli do raziskave »Secesija na Slovenskem« sorazmerno pozno. Zato je bila omenjena razstava kot rezultat dodanijh izsledkov raziskovalcev še toliko pomembnejša. Namen te pa je bil tudi: spodbuditi strokovno in širšo javnost k sodelovanju oziroma razkrivanju tega, kar je iz obdobja ob koncu 19. stoletja in začetka 20. stoletja ostalo nerazkritega. Da bi tudi na ta način poskušali rešiti ostanke dediščine, ki je bila nekoč bistveno bogatejša.

Darinka Kladnik

Fabianijeva vrnitev v Kobdilj

V februarju letos so na pobudo svojcev prepeljali posmrtno ostanke slovitega arhitekta Maksa Fabianija s pokopališča v Gorici v družinsko grobnico v Kobdilju pri Štanjelu. Tam je bil Maks Fabiani tudi rojen kot sin sodnika in tržaške plemkinje. Za priložnostno slovesnost sta poskrbeli goriška zbornica arhitektov in zveza društev arhitektov Slovenije. Hkrati so v kobdiljskem stolpu odprli tudi manjšo razstavo Fabianijevih načrtov in realizacijo za Štanjel in Kobdilj.

Nekaj dni pred tem dogodkom je številnemu občinstvu v Gorici predaval o Fabianiju profesor zgodovine arhitekture na tržaški univerzi dr. Marko Pozzetto. Poudaril je zlasti njegov delež k razvoju tako italijanske kakor tudi slovenske arhitekture. Na predavanju so bile prikazane tudi najpomembnejše Fabianijeve stvaritve iz Ljubljane. Maks Fabiani je bil tudi po mnenju novjših zgodovinarjev eden izmed največjih arhitektov velikega avstroogrškega cesarstva, predvsem pa je še danes pojem tistega, čemur pravimo tudi v arhitekturi secesija.

umetniška beseda

Vitomil Zupan

Menuet za kitaro

Vitomil Zupan (roj. 1914) se je v povojni slovenski književnosti uveljavil kot eden izmed najbolj izvirnih oblikovalcev snovi iz narodnoosvobodilne vojne. Najbolj prepričljivo je to tematiko izrazil v romanu Menuet za kitaro (na petindvajset strelov), ki je prvič izšel leta 1973, pozneje pa še v več ponatisih. Ta roman velja za eno najboljših del z vojno tematiko v jugoslovanskih književnostih.

Letos je prejel Vitomil Zupan najvišjo slovensko nagrado za svoje književno delo – s posebnim poudarkom na romanu Menuet za kitaro. Objavljamo kratek odlomek iz obširnega, vendar vseskozi napetega in zanimivega branja.

»V brigado« smo prispeli, kakor bi bili naročeni za večerno menažo. Prvič sem jedel s »svojo« žlico iz »svoje« menažke belo polento, zalito s krepkim golažem. Komanda brigade je ležala v idilični vasi med dvema gričkoma. Iz daljave je bilo slišati ropotanje strojníc kot zamolklo, neenakomerno udarjanje letve ob vrteče se kolo. Star kmet pa je počasi, neprizadeto peljal gnoj na polje. In spet znani vrvež prihajajočih in odhajajočih partizanov.

Trije smo dobili orožje, se pravi puške (italijanske karabinke, s priloženim trirobim bajonetom, dokaj kratko, nezanesljivo orožje) in po dve italijanski paradajzarici (precej hrupne ofenzivke). Tujčko in molčeči fant v ozkih pumparicah pa nič. Koliko šaržerjev municije? Po tri, recimo; hočeš štiri? Saj je tega v bataljonu ko smeti. Torej odhajamo v »bataljon«? Kam pa? V gorsko mornarico! Ja, pa puško je treba preizkusiti. V naselju ni dovoljeno streljati, pa tudi po poti ne, to je jasno, ne? Kako pa naj vem, ali puška dela? Potakni cev v gnoj in počí. Aha. A kako naj preizkusim, kam nese?

Lahko nese okrogvogla, pogled v cev ni prav nič razveseljiv. Boš videl, ko boš streljal na švaba. Če boš zadel, nese prav. A tako? No, hvala lepa za navodilo. Pa bombe? Šteješ, oziroma potegneš jeziček in šteješ... enaindvajset... dvaindvajset... triindvajset... in vržeš; če vržeš prezgodaj, jo lahko dobiš nazaj v gobec, če pa preveč počakaš, boš pa videl, kakšen si pod kožo. A enaintrideset, dvaintrideset, triintrideset ni dovoljeno šteti? Ravno enaindvajset mora biti? Lahko šteješ tudi tisoč tristo triintrideset, če hočeš, samo ne pritožuj se potem. Glej, da se tehle čimprej iznebiš in dobiš kaj boljšega. Italijani so jih za stavo devali pod čelado, potegnjene, pa sedli na pleh: samo počilo je in ga butnilo v rit. Pa poizkusi to isto s kragujevačko narezano ali pa s francosko sifonarico! Boš z glavo naredil luknjo v strop – pa še rit boš dobil tako kot zajčji gobec. Koliko pa nese tale karabinka? Navzdol več ko navzgor, za škatlo cigaret se ti postavim na petdeset metrov, na dvajset pa za dve škatli.

Šel sem v hlev in vtaknil cev v gnoj; pritisnil sem in oddal prvi strel kot pripadnik narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov Slovenije (NOV in POS). Ko sem prišel iz štale, me je vprašal Tujčko: »A si zadel gnoj?«

Včasih je dobro, da človek ne vidi v človeško dušo. Kako bi se mi smejali stari partizani; občutek, da držim orožje v roki, je bila velika sprostitev neke čudne more; nekaj slovesnega me je obhajalo in tiha, a močna želja, da pridem čimprej do boljšega orožja. Hitler: come on box! Kaj se to dogaja v meni? sem se vpraševal. Ali se prebujajo vojaški predniki? S sramom sem pomislil na izvrstno Remarquovo knjigo »Na zahodu nič novega«; oprostí mi, Erich, saj nisem sam kriv. V začetku knjige praviš: to noče biti obtožba ne izpoved, to je samo poizkus poročila o generaciji, ki jo je uničila vojna, tudi če je ušla njenim granatam; v zadnjem poglavju pa zaključiš tako: nepotrebni smo samim sebi... nekateri se bodo prilagodili, drugi se ne bodo uklonili, in veliko jih ne bo vedelo, ne kam ne kako... meseci in leta bodo pretekli in mi ne bodo vzeli ničesar več, nič mi ne morejo več vzeti... Tvoja knjiga je izšla leta 1929 (vsaj moja izdaja je bila iz tega leta), enajst let po vojni. Štirinajst let potem stojim tu in držim v rokah staro, bedno flinto, kakršno bi vrgel v smeti vsak tvojih vojnih tovarišev, in sem poln nekakšnega romantičnega navdih, fej! Ali pa moram podati tudi jaz neko poročilo. Ne vem. Poln sem strasti in vere v srečo, manjka mi pa vera v potrebno poročilo. Pravzaprav sem samo ena izmed travnih bilk, ki rastejo

tu pri ogradi za privezovanje konj, bilka, ki nosi na ramenu karabinersko flinto. Bomo videli, kaj bom mislil leto osorej? Zdaj odhajamo v bataljon, trije novinci in en sprevednik; ta je nov, dobili smo ga v brigadi. Tujčko in tisti v pumparicah gledata za nami. Tujčko nekaj kriči, oni drugi je pa videti prav zamišljen.

Tri debelejšje kmetice srednjih let hodijo pred nami. Tako so vajene vojske, da se za nas sploh ne menijo. Pogovarjajo se na glas. V neki vinograd je baje padla granata, naravnost v zidanico, vino je teklo iz sodov. Čutim njihovo kožo in meso; odbijajo me, take, samozadovoljne in zamaščne. Pri neki hiši da sprevednik znamenje, naj se ustavimo. Ženske odhlačajo, odratajo naprej, ne da bi opazile, da moški več ne hodimo za njimi.

Priključi se nam še pet fantov, štirje bolj kmetske zunanosti, ti imajo podobne puške ko mi, eden, ki je videti prava mestna grinta v prevelikih škornjih, ima pa zavidanja vredno vojaško puško starojugoslovanske izdelave, z zdravim kopitom in cevjo iz dobrega jekla. Kako malo takih pušk je počilo za Veliko noč 1941. leta, ko so Nemci drdrali skozi Jugoslavijo na sprehod v Grčijo (k izvirom helenske omike). Tedaj smo begali po zagrebški kasarni in spraševali, kje je fronta? Baje teče nekje južno od Zagreba? Baje skozi Bosno? Hrvaški oficir je kadil cigareto, ki jo je izbrano držal med iztegnjenima prstoma, nasmehnil se je in ironično rekel: »Ne brinite, Kranjci; za sat ili dva će vam biti sve jasno; vrijeme radi za vas.« In res: ni minila ura, ko so pridrdrali nemški tanki skozi široko odprta vrata vojašnice. Beg čez zid, na ulico, po ulici, kam? Še zdaj imam pred očmi enega najbolj mučnih prizorov, kar sem jih videl v življenju: kako so se iz neke mlekarne (ali je bil to bife?) pognali civilisti za vojakom v (naši) uniformi – nemara je kaj rekel – in ga dobesečno z rokami raztrgali, ubili, divje kriče nekaj o preklelih Srbih; vidim ga, kako se je zaman otepal napadalcev, kako je utonil v podivjani gručí, ki je bila zdaj z rokami in nogami, potem pa samo še z nogami. Tekli so tudi za menoj, a jaz sem imel čisto dober čas na 800 metrov; kmalu so se naveličali teči za menoj; tisti, ki so mi prihajali nasproti, pa tudi niso bili kdo ve kaj spretni. Ko sem se iznebil tekmovalcev, sem smuknil v majhen lokal: imate telefon? Ja, tamle je. Halo, halo, ali si ti, Vojo? Ali lahko pridem k tebi? Nujno. Aha. Daj mi naslov. Golovičeva sedem? Takoj pridem. Vprašam starega točaja za šankom, kje bi bila ta ulica? No, to je ulica, v kateri ste. Tu je številka devet, ja, Grkovičeva devet. Sedem je zraven. Preoblekel sem se v Vojovo obleko, dal mi je tudi

površnik in klobuk; sprehodila sva se po mestu. Prvič sem si ogledal od blizu nemške tanke in tankiste v črnih uniformah. Zagrebška dekleta so jim bila čisto všeč, oni pa – očitno – tudi njim. Vsaj tistim, ki so se jim tedaj nastavljale. Ja, pravzaprav sem pri tem spominu pomislil na nekaj drugega; kako sem v isti skodelici dobil hkrati dvojno pijačo – kakšna neverjetna sreča, da je Vojo stanoval v hiši zraven – in kakšna strahota, kakšna črna nesreča – poraz, nečasten poraz, in sužnost, okupacija, brez vsake možnosti odpora (kakor sem mislil tedaj); čemu so nas tedaj 23 let futrali z domovinskimi publicami; čemu smo že otroci čekali o »narodih, ki so nepremagljivi, če ljubijo svojo zemljo«, o jeklenih prsih slovanskih junakov, ki so pripravljeni kot zid braniti domovino... smej se, pajac, »naj ti počí srce«. Srčna hvala, Vojo, za obleko, ki ti je nisem utegnil vrniti: Vam, gospodje Karadorđevići, Stojadinovići, Cvetkovići, Kulovci, in kakor ste se že pisali, pa tudi hvala za vse lepe besede; vračam vam jih nepoškodovane in kar naprej uporabne. Tiste, s katerimi ste obdarovali mene, vam bodo posebno prišle prav. Še zdaj vidim tistega vojaka: ena roka sega po njegovih laseh, druga mu trga uho, tretja ga grabi za nos. On bi šel v fronto, jaz tudi, in bogve koliko je še bilo takih. A kaj je delala vlada v tem času? Kakšne skrbi so imeli generali? Kje so bili voditelji tega ljudstva? Brezglavo so bežali, to je njihova zgodovina. Zmeraj me zgrabi jeza, ko si predstavljam te debele riti samoljubne, kako bašejo zlato in dragocenosti v kovčke in aktovke, kako frlijo na letališča, da se jim kiklje riti ne dotikajo – in – ko priletijo kam na varno – niti ne počakajo, da bi se jim ogrel ritni špeh; že spet čakajo. Po Ljubljani me pa lovijo njihovi opričniki v nemški službi, gospodje »črnorokci«; radi bi mi povedali, da sem izdal domovino, ker se pajdašim (kot nekdanji Sokol) – s komunisti. Častna beseda: oni sodelujejo z gestapom samo taktično, jaz pa s komunisti zares! Njih bodo Angleži in Amerikanci posebej nagradili za trpljenje, ki jima ga je povzročalo bratenje z Benitom in z Adolfom; jaz bom prišel pa na vislice (obljubili so meni, in podobnim »izdajalcem«, da bomo viseli na Kongresnem trgu; nekatere so pa »ugrabili«, jih zvezali z žico in utopili v Savi; ker nisem bil zraven, raje ne povem, kar sem izvedel o masazi pred kopeljo). Nekako laže prenesem odkrite kvizlinge tipa Pavelić in njegove ustaše – kakor take politično nenadarjene šviga-švage. No, bomo videli, kako se bo ta igra končala.

Ta, čigar puško opevamo tako široko, je imel za pasom nemško ročno bombo, štilerco Eden prostoduš-

nih kmetskih fantov je imel prav suhe noge in še povite z zelenimi ovijačami; posebno so bile vidne njegove spodnje okončine, ker je šepal, bolela ga je noga, nemara je bil zato najbolj zgovoren od vseh nas; to mi je bilo všeč, saj sem nekoliko pogrešal hrupno Tujčkovo besedovanje. Dva izmed novincev sta tiho in ubrano pela različne pesmi, ki sta se jih naučila, ko sta bila v campu di concentramento na otoku Rabu. Rešil ju je župnik, ki je ob italijanski kapitulaciji pobegnil v Ljubljano. Na Rabu so naši ljudje umirali od lakote in izčrpanosti ko muhe. Res je pa, da so tudi interniranci sami, ki so delali v kuhinji, kradli taborna živila in se redili ko svinje. Sama radost nas je.

Hodimo, hodimo.

Usodno hodimo po neznani volji. Ničesar ne moremo ustaviti, nič ne moremo sprožiti, še puške ne. Nekje so se verjetno pomenili o nas, a kaj,

kje, kdo s kom – ne vemo in nikoli ne bomo izvedeli. Tako so hodili vojaki tisočerih armad v zgodovini; prišli so v svojo enoto, šli z njo v boj – in zdaj se otroci v šoli učijo: bitko pri Rmpmpm je leta tega in tega. In potem sta šla Dante in Vergil k Beatrici v nebesa.

Tisti, ki ga je bolela noga, je imel tak glas, ko da bi prihajal skozi ojačevalec, globok, doneč, naravnost neneraven glas. Že ko je prvič spregovoril, smo se vsi v čudu ozrli k njemu.

»Ko bi vsaj Švabi malo užgali po nas...«

Tako je zadonelo trikrat, preden je pojasnil:

»Dobiš tako lahke nog'ce, če imaš Švabe za ritjo... te nič več ne boli gleženj... te čevlji ne žuli več... nisi lačen ne žejen... še na ata in mamo pozabiš...«

(odlomek)

Na Kobanskem (foto: Ančka Tomšič)

vaše zgodbe

Starši

Ko sem bil star dve leti, smo živeli v majhnem kraju v Baški grapi tik nad cesto. Hišica je bila skromna, last bližnjega posestnika in gostilničarja. Od bivališča je pot peljala navkreber do nekoliko odmaknjenega stoga, zgradbe, sestoječe iz dveh med seboj razmaknjenih kozolcev, povezanih s streho. Tudi ta ni bil naš, prišel pa je očetu prav za razna dela.

Imel sem skoraj dve leti starejšo sestro. Nekega popoldneva sva sedela na kamniti klopi pred gostilno z drugimi otroki. Še se spominjam igre, ki smo se je igrali. Nekdo je štel naše gole noge in ob tem recitiral meni neznane besede. Ko je opravil svoje brbljanje, mu je roka obstala na otroškem kolenu. Lastnik tega je moral »za kazen« trikrat teči okoli hiše.

Bilo je že popoldne, toplo popoldne v tesni baški grapi, in sonce se je nagibalo k hribu. Zaslišal sem glas svoje mame, ki je sestro in mene klicala k zgodnji večerji. Pogledal sem proti majhnemu domu, ki je stal na vzpetini ob cesti.

Stala je na vratih, na rokah pa ji je sedel najmlajši bratec Vinko, star komaj kakšen mesec. Lase si je bila spletla v kite, le-te je potem ovila okoli glave. Bila je visoka in lepa. (Mnogo let pozneje sem včasih postajal pred poročno sliko v spalnici ter se čudil, da se je mama tako spremenila. Toda slike so gledale tiste oči, ki so mi ostale v spominu iz leta 1932, pa obraz mame, stoječe na pragu z bratcem v naročju.)

Ko sva s sestro zaslišala njen glas, sva pustila igro in prijatelje in stekla po poti navzgor. Ne spominjam se, kaj smo večerjali. Od majhne kuhinje, ki je bila obenem jedilnica, mi je v spominu ostala le njena pravokotna oblika.

Prvi spomini na očeta so po vsej verjetnosti tudi že iz leta 1932. Bila je zima in veliko snega. Vidim tata, kako v stogu dela sani – vlake zame in za sestro. Zatem se že peljeva po snežni poti do ceste, kjer se sani same ustavijo pred velikim znamenjem, kapelo tik ob Bači.

O teh saneh se splača povedati, da so še v letih po drugi svetovni vojni služile svojemu namenu. Tata je vanje vložil ves svoj trud in znanje pa dosti časa. Ta čas! Pozimi ga je imel dovolj. Nihče ga ni rabil, zaslužka je bilo malo.

Sedim v topli kuhinji na očetovem kolenu. Igra na orglice precej spretno. Melodija je poskočna, vesela. V te radostne zvoke se vpletajo otožni glasovi bosenske lesene piščalke. Zares je prišla iz tiste dežele, kjer je oče zagledal luč sveta. Rodil se je v gozdni koči pri kraju Ključ, nedaleč od Bihača v letu 1898. Tam si je služil kruh moj ded.

Toda očeta se iz tistih časov ne spominjam kot osebe, raje po stvarih, predmetih, kot so sani, piščalka, orglice. Bil pa je postaven človek, »več kot šest čevljev visok«, kot je rad povedal, miščast, dobro razvit in pravilne telesne teže. Lase je imel svetle in rahlo kodraste.

Taki fantje v družbi izstopajo. Ni ga motilo, da je bil drugače grobo iztesan, debelih, močnih, skoraj okornih kosti. Širok nos in navzven štrleča ušesa, pa še marsikaj je bilo značilnega na njem.

Dedoval sem po njem ter bil vse-skozi prepričan, da sta me starša »naredila postavnega«.

Ko sem bil star dve leti, sem bil pač premlad, da bi se zavedal trdih ter včasih krutih zakonov življenja. Le kako naj bi takrat vedel, da se oče in mati nista povsem samostojno odločila za življenje v majhnem domu ob cesti. Nesreča ju je pripeljala nazaj v bližino materinega rojstnega kraja. On je pred tem delal na železnici nekje v osrednji Italiji. Njega in mamo je močno zdelala malarija. Izgubil je služek, star komaj 31 let. To je bil čas svetovne gospodarske krize. Umaknila sta se v Baško grapo, kjer dela tudi ni bilo, a bila sta doma, kar je tudi nekaj pomenilo.

Iz teh časov mi je pred očmi tovrnjak nedoločene barve, kosi pohištva, frfotanje in glasno kokodakanje pa piščeta, kokoši in piščanci. Selili smo se v Podmelec, dvanajst kilometrov stran, kjer je oče podedoval dom na klancu po umrlem dedu. Kot v megli vidim več žensk, ki se objemajo in jokajo. Šele v poznejših letih sem zvedel, da so bile te »jokajoče ženske« moje tete. Šli smo zelo daleč stran, bilo je hudo in žalostno.

Res zelo daleč!

Polni dve uri hoda. To je bilo leta 1933.

Tista hišica, moj prvi dom, še vedno stoji. Bežno sem si jo ogledal, ko me je pot zanesla mimo leta 1979. Še ne dolgo od tega je bilo življenje v njej. Spomini nanjo so prešibki, da bi se ogrel v njeni notranjosti. Zdela se mi

je hladna. Le obraz moje mame sem še vedno videl v podbojih, ko sem stopil iz avtomobila ob cesti ter uprl pogled navzgor... Tako kot pred mnogimi leti.

Na vrhu stopnic, pred spalnico (kamro) v hiši na klancu stojim sam, v januarju 1951. Pomerjam si suknjo, pravzaprav kratek plašč iz svetlo rjavega blaga. Tam v Ljubljani sem šel skozi prvi del zime. Sam mraz ni bil kriv, da sem si zaželel nekaj dragega za tiste čase – plašč. V omari je visel očetov. Ne vem, kaj me je prišlo, da sem si ga začel pomerjati. Prav dobro sem vedel, da je pri krojaču v delu moj lastni, tričetrtinski, nov, čisto nov plašč. Misel, da moram nazaj v Ljubljano brez zimskega plašča, mi nikakor ni šla v glavo. Pa vendar mraza nisem občutil, še danes nimam težav po tej strani.

Po stopnicah je prišla mati in me čudno pogledala. Vse sem razumel. »Saj to je vendar očetov!« je hotela reči, vendar ni izustila besede. Prepustila mi je odločitev. Odšel sem z njim in potem živel na trnjih vsak dan tja do pusta. V ulico Komenskega, kjer sem takrat živel, je prišla mama z novim suknjičem. Tako vesel sem bil, da je s seboj odnesla očetovega.

Kadar imam na voljo več časa, se skušam znebiti kosmate brade s pomočjo britve. Nikdar prej mi ni prišlo na misel kaj takega! Čudno sicer ni; najprej moraš imeti orodje, potem pa lahko poskusiš. Poznam ga, ki se tega ne bi lotil, čeprav ima v omari lepo izdelano rezilo. Slednje pride skoraj zmeraj k hiši kot darilo, morda za božič ali rojstni dan.

Britje samega sebe kaj šele drugih, ni preprosto opravilo. Slekoprej lahko roka trzne in kdove kaj se potem zgodi. Čim starejši si, toliko težavnejša je vaja.

Striženje las pride pri meni v poštev le štirikrat na leto. Še takrat mi ni prijetno, ne toliko zaradi škarij kot zaradi tistega rezila, ki teče po vratu, kaj šele po obrazu. Le čemu je potrebna pri striženju tudi britev! Čuden »nož« je to...

Prvič v življenju jo imam pri hiši. Vsakovrstne predstave so povezane s to napravo in skoraj vse prinašajo v spomin očetove navade. Največkrat ga vidim, kako se pripravlja v nedeljo zjutraj: stol na mizi, na stolu prav majhna stolica in na njej ogledalo. Potem napihuje zdaj desno, zdaj levo lice ter pri tem prav pridno reže koci-ne. Taki spomini so izpred 25 let.

Z istimi napravami skušam tudi sam, bolj za šalo, da bom vedel, kako to izgleda. Stare so te njegove britve! Nekdo jim je vrezal letnici 1888 in 1890. Prav gotovo ni bil oče.

»Rezila« (troje) sem ob zadnjem obisku v Sloveniji pobral na podstreš-

Ko dan zaspi

V topli štalici dremav teliček
se k potrpežljivi kravici prižema...
Pojema plamen v kmečki peči,
z burkljami lopar se vkup tišči,
žrmlje z moko se objema,
sklednik z žličnikom molči.
Urna brenta in golida v temi žde,
drže se zida srp in kosa –
za jutrišnji dan vsak kot se blešči.

Blagostanje

Tam daleč na žametnem gričku
ždi koča pod slamnatim krovom,
vsem zlobnim vremenskim bogovom
je kos.
Nos viha pred njo se ošabni gospodi.
Kot sneg vsepovsodi znotraj se beli,
veseli otroci odrasčajo v njej.
Brez razkošja življenje ji teče,
in zdravje ji peče njej vsakdanji kruh.

Nokturno

Pesnik
kot mesec v gluhoti noči
sam
v prostranostih Muze
tava.
Sam in tuj doma.
Sam in tuj na tujem.
Sam in tuj v deželi tujcev.
Sam in tuj sam v sebi
Sam ponoči zaživi.

Vse spi.
Le on se dviga
v višave poezije –
v nedrih njene melodije,
sam po ljubezni vpije,
izliva svoje elegije –
sam sam sam
bedi...

Pavla Gruden (Avstralija)

Avstralija

Avstralija, zemlja osamljena,
ti nimaš stezic iz moje mladosti,
ne spomenikov, ne herojev zame.
Ti ponujaš bodočnost mojim sinovom,
a moja dediščina je zate
etniška preteklost,
ker številke niso na moji strani.
Iskala sem tvojo resnico
in izgubila svojo.
Opravičujem se,
ker ti nisem bolj podobna.
Vzela sem Dickensa in Shakespeara
in pozabila na Prešerna
in na heroje,
ki so govorili zame.
vse to za sinove
in njih družine,
ki bodo morda verjeli
v lepšo bodočnost v novi domovini.

Umiranje

Zapisan si v moji knjigi
spominov,
zato boš malo umrl
z menoj.
Prižgal si lučke
v mojih očeh,
zato boš malo ugasnil z menoj.
Šepetal si mi skrivnosti
v temnih večerih
in tudi te norosti
bodo zaspale z menoj.
Veliko vas je,
ki boste umirali
z menoj,
da ne bom sama.

Prijatelj

Le v soncu hočeva noči,
samo ko najine poti
vzporedno tečejo,
o srečanju sanjava...
Kot mesec z zvezdo jutranjico
varno hodiva,
kot sonce le v svojem krogu sveti,
tako midva
sva luč vsak svojega sveta.
Morda ne bova se razšla.

Cilka Zagar,
Lightning Ridge, NSW, Avstralija

PREGOVORI IN REKI NA SLOVENSKEM

Majhen otrok – majhna
skrb.

Materina kletev
otrokom hišo podira.

Mati, ko krega hčer,
nevesto svari.

Ne snubi se nevesta za
deklo, ampak za
gospodinjko.

Kar skupaj leži, skupaj
drži.

Kdor nima hčeric,
nima solzice.

Kdor v tujo barko cveke
zabija, nima jih za svojo.

Krotkih ovac gre veliko
v en hlev.

Naj se ne masti brada,
kadar veš, da sosed
strada.

Po slabi tovarišiji rada
glava boli.

Prijatelja je lažje najti
ko obdržati.

Sam najbolje veš, kje se
ti je treba praskati.

Sebi človek najmanj
svéta ve.

S sejma grede se je lah-
ko meniti.

Trikrat mora imeti člo-
vek pomoč: ko se rodi,
ko se ženi in ko umrje.

V španoviji še pes crkne.

Vino ni rado samo.

V slogi bo takrat svet,
ko se bo hodila muha s
pajkom na sonce gret.

Zložneje ideš, dalej pri-
deš.

Žlahta je raztrgana pla-
hta, ki se pa ne da zašiti.

ju nove hiše. »Za spomin,« sem dejal.
To je edini njegov predmet v moji
lasti.

Danijel J. Božič, Doll. des Ormeaux, P. Q., Ka-
nada

mladim po srcu

Ureja: Miha Matè

Riše: Marjanca Jemec-Božič

Slovenska ljudska pravljica

Sedem laži

Bila je žena, ki je imela tako lepo hčer, da ji v vsem kraju ni bilo para, pa so ji čuda v ogledi hodili. Žena pa je rekla:

– Kdor hoče dobiti mojo hčer, mora tako dolgo z menoj govoriti, da bom rekla: to je laž!

Neki gospod je imel tri hlapce. Najmlajšega med njimi sta druga dva imela za norca. Nekoč so peljali tri vozove gnoja mimo tiste žene. Zjutraj je rekel starejši hlapec:

– Danes bomo peljali gnoj mimo tiste žene. Danes bomo z njo govorili in pripravili, da bo rekla: to je laž!

– Tudi jaz bom govoril z njo, reče najmlajši.

Zdaj reče starejši hlapec:

– Dobro jutro bog daj, mati. Kaj delate, mati?

– Zelje plevem, reče žena.

Zdaj dalje hlapec ne ve, kaj z njo govoriti, da bi žena rekla: to je laž.

Zatem pripelje srednji hlapec in reče:

– Dobro jutro bogdaj, mati. Kaj delate, mati?

– Zelje plevem, mu reče žena.

Zdaj tudi on ne ve, kaj z njo govoriti, da bi žena rekla: to je laž.

Zdaj pripelje najmlajši hlapec in reče:

– Dobro jutro bog daj, mati! Kaj delate, mati?

– Zelje plevem, reče žena.

Ona pa ji reče:

– Mi smo ga že dolgo devet kadi narezali.

– To je dobro, reče žena.

A hlapec reče:

– Ni dobro, ker nam je vse segnilo.

– To je slabo, reče žena.

– Ni slabo, smo ga zvozili na njivo in je zraslo debelo hrastje.

– To je dobro.

– Ni dobro, hrastje je bilo vse votlo.

- To je slabo.
- Ni slabo, ker je bilo polno medu.
- To je dobro.

Ni dobro. Prišel je medved in vsega pojedel.

– To je slabo, reče žena.

– Ni slabo, reče hlapec. Smo dobili medveda, pa smo devet kadi iz njega iztisnili.

– To je sakramenska laž, reče žena.

Tedaj je najmlajši hlapec dobil hčer, čeprav sta ga starejša dva imela za norca.

Zapisal Matija Valjavec

Štručka

V naš pust domek je prinesla koš veselja živa lučka. Ni strahu, da bi strohnela od brezdelja naša stara pručka.

Na njej se pelje z babico v svet upov živa štručka. Čez leto pa bo pručka živ konjiček vnučka.

Pavla Gruden... (Avstralija)

Zaspanec

Zjutraj pride v sobo mama in reče sinu:

»Vstani, sinko, petelin je že odpel!«

Sin: »To ne velja zame, saj nisem kokoš!«

Slon in miška

Miška in slon hodita po puščavi. Miška je v senci slona in mu reče:

»Dragi slonček, ko ti bo prevroče, lahko zamenjava.«

Banane

V daljni Afriki prebiva
opica srebrno siva.

Vsako jutro zgodaj vstane
in obirat gre banane.

Nekaj jih za zajtrk zmelje,
druge v pristanišče pelje.

Ko prispe do bele ladje,
ki prevaža južno sadje,

brž povpraša kapitana,
ali ve, kje je Ljubljana.

Ko dobi pošten odgovor,
izroči mu sladki tovor

in še spremni list sestavi
v lepi opičji pisavi.

Ladja iz dežele tuje,
čez velika morja pluje.

Tedne traja, da obišče
spet domače pristanišče.

Zdaj zabojev cela reka
izpod palube priteka.

Naložijo jih na vlake,
na velike tovrnjake

in kolona se odmaje
v majhne in velike kraje.

Velik koš s pisavo znano,
pa namenjen je v Ljubljano.

JURIJ na košari piše
in številka naše hiše.

Zdaj je konec druge hrane:
jesti moramo banane!

Jemo sveže in pečene,
kuhane in prekajene

in da spraznimo košaro
naredimo še obaro.

Že smo siti kakor bobni,
polni luni smo podobni

in banan si ne želimo
jesti več pred drugo zimo.

Zdaj darilo znanki mali
v Afriko bomo poslali.

Kaj poreče, ko zagleda
poln hladilnik sladoleda.

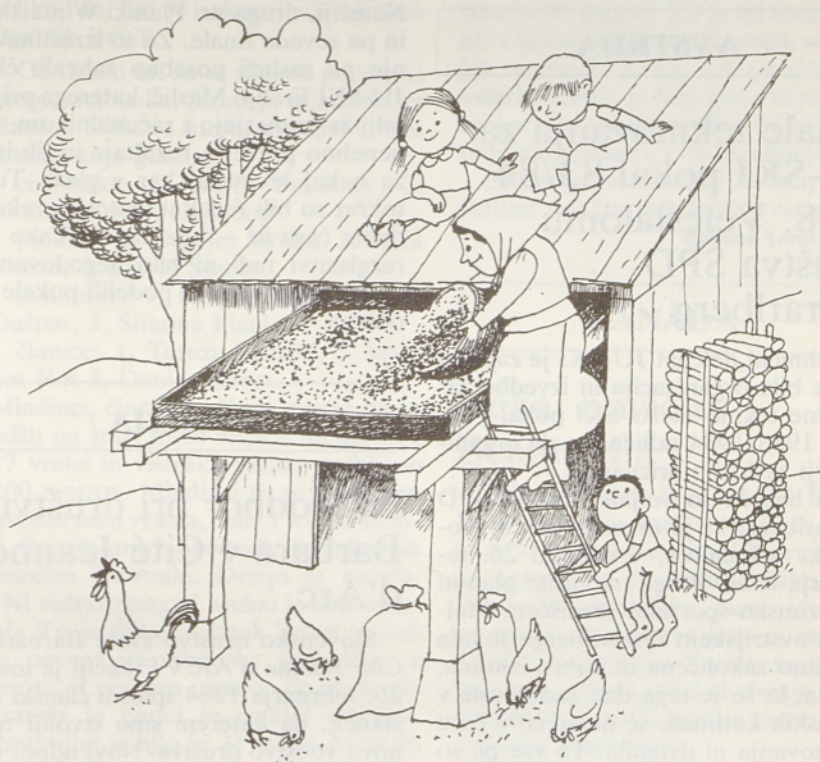
Če ga v tednu dni pospravi,
naj takoj nam brzojavi.

in potem za pasje dni
tri zaboje še dobi.

Kmečka abeceda

Dera

Jedilnik naših prednikov ni bil podoben današnjemu. Le redko je prišlo na mizo meso, pojedli pa so mnogo kaše, ki je večina mestnih otrok danes niti ne pozna. Stare matere še vedó za izrek: **Kaša je otroška paša.** Zares je najbolj teknila otrokom, posebej mlečna.

Kašo pridobivajo iz prosa, ki so ga v Sloveniji dosti sejali še po drugi svetovni vojni. Proseni zrna so v mlinu v stopah oluščili in tako dobili pšeno ali kašo.

Seveda je bilo treba proso pripraviti, preden so ga odpeljali v mlin. Na njivi so ga poželi, a ga potlej niso mlatili kakor druga žita. Proso so meli. Že Valvasor nam opisuje metev prosa v okolici Mengša pred tristo leti. Teptali so ga z nogami ali pa so gonili živino, da je hodila po nasajenih snopih. Meli so le ponoči, najraje mladi fantje in dekleta. V delo so vpletali šale, zato je metev zmeraj spremljal smeh.

Ometo zrnje je bilo treba posušiti. Še danes sušijo proso na derah. Lesena naprava je še najbolj podobna velikemu pravokotnemu predalu. Kadar jo uporabljajo, jo najraje položijo čez enega ali čez dva voza.

V preteklosti, ko so bile dere bolj v rabi, so bile največkrat pritrjene kar pod ostrešje gospodarskega poslopja, navadno šupe. Takšne dere so bile kakih šest metrov dolge in kake štiri široke. Spodaj so imele pritrjena kolesa, ki so tekla po dveh hrastovih tramovih. Tako so kmetje dero ob lepem vremenu zlahka potegnili izpod ostrešja in jo ob slabem spet umaknili pod streho.

Marija Makarovič

Nesreča

Mihec priteče ves nesrečen domov in nagovori mamo:

»Mamica, potreboval bi deset jurjev. Nekdo je razbil okno in sosed me je ujel.

naši po svetu

AVSTRIJA

Finale tekmovanja za JU-SKI pokal 83/84 na 8. Veleslalomu društva SPD Vorarlberg

Tehnični delegat JU-SKI je zapisal, da je bila organizacija in izvedba za ključne tekme za JU-SKI pokal v sezoni 1983/1984 odlična in da organizatorji zaslužijo priznanje.

Te besede so veljale društvu SPD Vorarlberg, ki je organiziralo 8. slovenski veleslalom, v nedeljo 26. februarja letos. Proga na visoki planoti nad zimsko-športnim središčem Mellau v avstrijskem Predarlbergu je bila pravilno zakoličena in dobro izbrana, megla, ki se je tega dne zadrževala v nižinskih kotlinah, se na srečo v času tekmovanja ni dvignila. To vse pa so nadvse ugodni pogoji za smučarje, pa tudi za številne gledalce. Okrog dvesto ljudi se je pripeljalo celo iz najoddaljenejših krajev, saj se je v okviru tega veleslaloma odvijala tudi zaključna tekma za JU-SKI pokal v sezoni 1983/1984, te pa so se udeležili tekmovalci vseh enajstih društev iz Švice,

Avstrije in Zvezne republike Nemčije, ki so vključena v JU-SKI.

Finale je bil seveda sila napet, tako kot vsi tovrstni dogodki, vendar napekost ni trajala dolgo, saj so se tekmovalci začela ob napovedanem času in so potekala brez vsakršnih zastojev.

Merjenje je bilo elektronsko, zanj je poskrbel organizator, izračunavanje rezultatov pa je imel JU-SKI posebej, saj je bilo treba upoštevati vse tri tekme za letošnji JU-SKI pokal, prvo, ki jo je organiziral Triglav iz Münchna v Nemčiji, drugo pri Planiki Winterthur in pa seveda finale. Za to izračunavanje pa zasluži posebno zahvalo član JU-SKI Franjo Maslič, katerega prijatelji že primerjajo z računalnikom, saj nenehno preverja rezultate in jih ima za nekaj let nazaj kar v glavi. Tudi tokrat so bili rezultati gotovi v rekordnem času in – brez napak. Tako ob razglasitvi tudi ni bilo negotovanja, ko so zmagovalcem podelili pokale in odličja.

FRANCIJA

Nov odbor pri društvu Barbara v Cité Jeanne d'Arc

Slovensko društvo svete Barbare v Cité Jeanne d'Arc v Franciji je imelo 26. februarja 1984 splošni članski sestanek, na katerem smo izvolili tudi novo vodstvo društva. Novi odbor sestavljajo: predsednik Vili Mlakar, podpredsednik Rudi Bračun, sekretar Ivan Redek, podsekretar Alojz Grčar, blagajnik Danilo Tušar, drugi blagajnik Matija Jerbič, člani odbora pa so še: Poldi Vretič, Maks Kozole, Franc Čeplak in Dominik Čufer.

Za letošnje leto si je društvo dalo v

program organizacijo proslave dneva žena, društveni izlet 23. junija, društveni piknik 3. junija in 9. septembra, družinski večer bomo imeli 1. decembra. Seja odbora bo vsako zadnjo soboto v mesecu.

»K starim mamam na obisk«

Francosko-jugoslovansko društvo v Parizu (Amicale internationale Franco-Yougoslave) organizira vsakoletno akcijo »K starim mamam na obisk«, katere namen je, da med šolskimi poročnicami mladina obiše svoje sorodnike in spozna domovino svojih staršev. Teh izletov se po navadi udeleži prek 500 otrok jugoslovanskih izseljencev hkrati, med njimi pa so tudi nekateri francoski otroci.

Letošnji izlet v domovino prednikov začnemo naši otroci iz Francije 30. junija. Z vlakom se bodo odpeljali do Postojne, tam pa jih bodo čakali udobni avtobusi, ki jih bodo popeljali tako na ogled Postojnske jame kakor tudi drugih zanimivih slovenskih krajev, kot npr. Bled, Rogaška Slatina idr. Zatem bodo odpotovali v druge jugoslovanske republike. Izlet traja tri tedne.

Ob smrti Matije Pučka

Minilo je že leto in pol od smrti Matije Pučka, znanega slovenskega rojaka iz Metza v Franciji, ki je bil ves čas zaveden Slovenec in je imel ogromno prijateljev v širšem okolišju. Zlasti v povojnih letih se je z vsemi svojimi močmi zavzemal za pomoč Jugoslaviji.

Matija Pucko je bil rojen leta 1897 v Ormožu in je zapustil domovino leta 1920, živel tri leta v Budimpešti, leta 1923 pa se je preselil v Metz, kjer je živel vse do smrti. Naročnik Rodne grude je bil vse od začetka njenega izhajanja, redno pa je, dokler mu je zdravje dopuščalo, prihajal na obiske v domovino.

ŠVICA

Delo nam je v veselje

SD Soča v Schaffhausnu je resnično lahko ponosna na svoje članice in članke. Nežni spol se je že takoj ob ustanovitvi izkazal kot nepogrešljiv. Na vsaki njihovi zabavi se na mizah bohotijo vanilijevi kifeljci, sladice v obliki breskve, razni zavitki in celo potice vseh vrst. Preje so se pred zabavo Ančka, Marija, Danica, Anica, Tere-

REZULTATI TEKMOVANJA ZA JU-SKI POKAL V SEZONI 1983/1984

POSAMIČ

ŽENSKÉ:

1. Aleksandra Rampre
2. Urška Celar
3. Marija Skudnik **

MOŠKI:

1. Metod Čop
2. Janko Halič
3. Jože Skudnik **

EKIPNO

ŽENSKÉ EKIPE:

1. SPD Vorarlberg – dobili tudi prehodni pokal
2. Triglav München
3. Planinka Ravensburg

MOŠKE EKIPE:

1. Triglav Sindelfingen – dobili tudi prehodni pokal
2. SPD Vorarlberg
3. Planika Winterthur

Pokale za zmagovalce in zmagovalne ekipe JU-SKI so darovali:

Obrtna zadruga, Metlika
Novoteks, Novo Mesto
Smučarska Zveza Slovenije
Elan, Begunje

** zakonca

Breda Stepič-Cechich

za, Marička, Darja (mogoče sem še katero pozabila – naj mi oprosti) med seboj domenile, kaj bo vsaka spekla. Sedaj pa, po tolikih letih, dogovor ni več potreben. Vsaka namreč že vè, kaj in kako mora speči, da bodo sladokusci zadovoljni. Lahko bi rekli, da pečemo kar nepretrgoma. Poleg štiridesetletnikov so praznovali tudi že Abrahama. Miha je kot »strela« skočil iz svojega naslonjača, ko je začel podoknico pevskega zbora. Ko je kasneje prišel v društvene prostore, je bilo presenečenje zanj še večje. Gostje so mu čestitali in nosili darila. Vse to je Marija napravila vestno in potihoma. Pekla je pri prijateljicah, da v stanovanju ne bi dišalo po vaniliji, ker bi sicer Miha lahko kaj »zavohal«. Isto se je zgodilo tudi Marku.

Moški spol ni hotel biti zapostavljen in je počasi začel razmišljati, kako in na kakšen način bi se še oni uveljavili. Po kratkem premisleku so se domenili, da bodo napravili pečenice. Rečeno, storjeno! Dela so se lotili kot že izurjeni mesarji. Jože si je oblekel čisto bel predpasnik z volanci, Oto v čepici ga je ostro nadzoroval, kajti klobase morajo biti boljše od tistih, katere kupiš pri mesarju. Zaključno delo sta opravila Marica in Stanko tako, kot da bi že leta in leta delala v tej dejavnosti.

Poleg vseh teh kulinarčnih dejavnosti pa se Sočani lahko pohvalijo tudi s smučarji, saj so Drago, Iztok in Roman vedno med prvimi. Jadranka in Danica poskrbita s podrtimi keglji, da so kegljavke med prvimi v ligi. Nena zadnje k slovesu Soče prispevajo svoj delež ubrani glasovi moškega pevskega zbora. Slednji je, kot slaščice, vedno prisoten na vsaki zabavi. Brez tega zadnjega pri Soči pač ne gre.

Barbara Turk-Smrekar

Poslednje smučine

Zjutraj 18. marca se je marsikomu zazdelo, da bo čudovito vreme. Vsi navdušeni smučarji so prihiteli v Ebnat-Kappel. SD Soča je skupaj z najmlajšim in najmanjšim slovenskim društvom v Švici, SKK Slovenijo, priredilo društveno smučarsko prvenstvo. Člani SD Planike in SPD Triglava so tudi pravočasno izvedeli novico in se kot gostje udeležili tekmovanja. Na Sočino presenečenje jih je prišlo toliko, da jim je »skoraj zmanjkalo« štartnih števil.

Ob deseti uri so se spustili po kratki progi, cicibanke, pionirji, mladinke in članice. Njihova mesta so se na koncu tekmovanja g!asila:

cicibanke: 1. Karin Bešovnik, 2. Monika Kac 3, Laja Šop
pionirji: 1. Danijel Strnad, 2. Robi Kučan, 3. David Smole
mladinke: 1. Katja Rot, 2. Uršula Gašpar, 3. Simona Planko

članice: 1. Tereza Stančič, 2. Marlies Rot 3, Danica Zabel.

Mladinci, člani I in II ter gostje pa so odšli na štart malo višje – na progno z 27 vratci in višinsko razliko približno 200 metrov. Mladinci so se zagrizeno spustili med vrata, člani I so jim sledili. Opazili smo lahko tudi, da so Sočani resnični športniki. Držijo se načela: »Ni važno zmagati, važno je sodelovati!« To je dokazal Iztok Zabel. Hotel je posnemati vrhunske športnike, a mu to ni povsem uspelo. Že pri šestih vratih je padel in izgubil smučko. Pred njim je bilo še 21 vrat. Ni se jih ustrašil. Z eno smučko je pogumno nadaljeval vožnjo in kljub dvema vmesnima padcema prispel v cilj. Vse je izgledalo tako, kot da druge smučke ne potrebuje več. »To je športno!« so vsi vsklikali in ploskanju ni in ni bilo konca.

V hotelu Ochsen je predsednik

Skupina smučarjev na »Poslednjih smučinah«

smučarske sekcije Drago Strnad prebral izide:

mladinci: 1. Grega Smrekar, 2. Roman Zabel, 3. Mihael Rot

člani I: 1. Franc Pečovnik, 2. Peter Smole, 3. Martin Podgoršek

člani II: Drago Strnad, 2. Boris Rot, 3. Marko Udovič

gosti: 1. Robi Rajhman, 2. Marjan Fon, 3. Anton Faletič.

Prehodni pokal za najhitrejši čas na progi je prejel Strnad Drago.

Tekmovanja se je udeležilo 18 gostov in 95 članov. To je bil torej letošnji »labodji spev« slovenskih smučarjev v Švici. Slovo od smučarije in »starke zime« je bilo nad vse prijetno, za kar sta poskrbela s svojimi šalami tudi stara znanca Oto in »Fuci«.

Za drugo leto Sočani že vedo: »Pre-skrbeti več štartnih števil za goste«!

Barbara Turk-Smrekar

KANADA

Nekaj novic iz Beamsvilla

Odsek Planica št. 13 VPZ Bled iz Beamsvilla je imel v zadnjih nekaj letih vrsto izredno uspešnih prireditev, na katerih se je zbralo veliko naših članov in prijateljev. Novo leto smo pričakali v izredno prijetnem razpoloženju z ansamblom Gorički fantje. 15. januarja so nas obiskali fantje iz ansambla Toneta Žagarja s humoristom celjskim Poldekom.

Odsek je imel redno občni zbor 21. januarja. Vodili smo 4 nove odbornike, katerim je potekel mandat. To so: Jože Žalec, Zlatko Radman, Jože Bajec in Jože Špilar. V imenu članov se jim zahvaljujemo za njihovo požrtvovalno delo v odboru društva.

Na novo izvoljeni odborniki so: Tom Miklavčič, Jože Žalec, ponovno, Gvido Grizani in Ivan Krušič. Na sestanku novega odbora so oblikovali nov odbor takole: predsednik Ivan Krušič, podpredsednik Jože Gimpelj, blagajnik Jože Kuzmič, mladinski vodja Matjaž Nedeljko, prosvetno-športni referent Frane Marič, ostali člani odbora pa so še: Franc Stadler, Janez Hočevnar, Frank Gimpelj, Ivan Mavec, Gvido Grizani, Tom Miklavčič, Aldo Cesen. Nadzorni odbor: Jože Špilar, Zlatko Radman in Egidij Kodarin.

Na volitvah in tudi sicer posvečamo posebno pozornost mladinskim kandidatom in zdaj imamo v odboru že dva, zato upamo, da bosta pritegnila k sodelovanju še ostale mladince, da bi več pomgali pri društvenem delu.

Kaj naj bi bilo naše poslanstvo v Kanadi?

Obdržati narodno zavest, skrbeti za

Slovenski alpinist med izseljenci

V začetku marca je obiskal Združene države Amerike eden izmed najbolj znanih slovenskih alpinistov Viki Grošelj. V Clevelandu, Chicagu in v Milwaukee je v organizaciji tamkajšnjih slovenskih združenj pripravil vrsto predavanj z naslovom »Slovenske Alpe in Himalaja«. Njegova predavanja, ki so jih spremljali tudi številni izredno lepi in zanimivi diapozitivi, so bila povsod izredno lepo sprejeta in so naletela na širok odmev v tamkajšnjih slovenskih skupnostih. Organizatorjem, med katerimi je bil poleg jugoslovanskega generalnega konzulata v Clevelandu oziroma generalnega konzula Zofke Klemen-Krek tudi predstavnik Slovenijalesa Tomaž Špendal, je uspelo pripraviti sedem izredno uspešnih razgovorov.

Čudoviti diapozitivi in plastično povedovanje o domačih gorah in pozneje tudi o himalajskih dosežkih slovenskih alpinistov, kar je pričaral Viki Grošelj v slovenskem in angleškem jeziku, je pritegnilo tudi številne potomce naših izseljencev, ki so doslej le malo poznali to plat slovenskega življenja v domovini. Pri vseh je bilo čutiti veliko ljubezen do domovine svojih prednikov. Sam Viki Grošelj nam je po vrnitvi v domovino dejal, da tako hvaležne publike na svojih predavanjih že dolgo ni imel.

Viki Grošelj je imel v Chicagu predavanje tudi v Ameriško-jugoslovanskem kulturnem centru, povabili so ga na jugoslovanski TV program, kjer je na kanalu 26 predstavil slovenski alpinizem tudi širši ameriški javnosti. Prav tako je sodeloval tudi v oddaji slovensko-ameriškega radijskega kluba v Chicagu.

Ann Opeka – žena leta

Direktorij Slovenskega narodnega doma na St. Clair Ave. v Clevelandu je sporočil, da je bila na banketu federacije slovenskih narodnih domov v Clevelandu izbrana za »Slovensko ženo leta« Ann Opeka, članica direktorija omenjenega doma. To imenovanje je obenem tudi priznanje za njeno dolgoletno delo za napredek in dobrobit tako Slovenskega narodnega doma na aveniji St. Clair kakor tudi celotne slovenske skupnosti v Clevelandu.

Ann Opeka je bila rojena na sent-klerškem območju, kjer je skupaj s sestro Sophie tudi živela ves čas vse do pred dveh let, ko sta se preselili v Euclid. Že njuni starši, ki so se v Ame-

riko priselili z Notranjske, so bili vneti podporniki zidave Slovenskega narodnega doma, njihovo delo pa z vztrajnim delom nadaljujejo tudi otroci. Že od rane mladosti je Ann Opeka članica društva Spartans 198 SSPZ, ki se je pozneje združilo z društvom št. 576 SNPJ. Aktivno je sodelovala pri vseh društvenih akcijah, dolga leta je bila v odboru društva in pomagala pri številnih društvenih akcijah ter akcijah splošnega pomena za slovensko skupnost v Clevelandu.

Ob imenovanju za »slovensko ženo leta« v Clevelandu Anni Opeka iskreno čestitamo!

AVSTRALIJA

Slovenščina samo v Bankstownu

Za pouk slovenščine na državni šoli, vpisovanje je bilo 4. februarja, se je vpisalo nad 50 dijakov, od teh 8 začetnikov. Ker je bilo število prijav večje v Bankstownu, smo se odločili, da bomo imeli pouk samo v Bankstownu (lani je bil tudi na državni šoli v Ashfieldu) in sicer v treh razredih: nižji razred poučuje Olga Lah, srednji Miriam Sušnik in višji jaz. Letos bo maturiralo iz slovenščine samo pet dijakov, za prihodnje leto pa se je že prijavilo osem dijakov.

Mariza Ličan, Bass Hill, NSW, Avstralija

Slovenski radijski odbor v Brisbanu

Slovenski radijski odbor, ki skrbi za reden potek slovenskih oddaj na multikulturni radijski postaji 4EB, je zadnje čase precej oslavljen, vendar pa si prizadeva pritegniti nove sodelavce iz vrst mladih Slovencev v Brisbanu ozi-

Praznovanje očetovskega dneva – rojakinji Marič in Stadler

boljše življenje v sedanosti in delati za bodočnost. Našo narodno zavest bomo obdržali, če bomo gojili slovenske narodne tradicije, slovenske pesmi in običaje. Kanadski širši javnosti moramo tudi predstavljati slovensko kulturo po naših močeh.

Življenje v sedanosti – prilagajati se moramo kanadskim življenjskim razmeram, ki so zelo ugodne in nam dopuščajo ter nas spodbujajo k narodnemu delu.

Delamo za bodočnost ter za ohranjanje slovenskih navad in običajev v Kanadi. Brez podpore kanadske javnosti bi nam bilo to zelo onemogočeno. Tudi naše slovenske navade in običaji so delček kanadskega mozaika, katerega delček smo tudi Slovenci, raztreseni po raznih koncih Kanade.

Naše društvo neguje tesne stike z vsemi progresivnimi društvi v južnem Ontariu in si zelo želi čim tesnejših stikov tudi z našo matico in celotno slovensko skupnostjo po vsem svetu. Podpiramo pozitivna stremjenja vse slovenske skupnosti.

Ob tej priložnosti bi radi čestitali vsej jugoslovanski skupnosti za tako lepo organizirane zimske olimpijske igre, ki so pustile nepozaben pečat tudi med našimi izseljenci in v vsej kanadski javnosti. Slovenskim športnikom pa iskreno čestitamo za dosežene lepe uspehe. Vidimo se čez štiri leta v Kanadi!

Za odbor društva Planica-Bled:
Egidij Kodarin

roma njegovi okolici. Tesneje sodelujejo tudi z avstralsko-slovenskim društvom »Planinka« – predvsem z namenom, da bi združili svoje moči, ki jih zaradi malostevilnosti že tako in tako ni veliko.

Poleg rednega programa, ki je dvakrat tedensko, in na popolnoma amaterski osnovi, je radijski odbor v zadnjem času priredil tudi dve izredno uspešni prireditvi – lani so organizirali koncert ansambla »Planšarji«, ki je bil na turneji po Avstraliji, letos 8. februarja pa so priredili tradicionalni piknik slovenskega radia, na katerem je bilo občinstvo izredno zadovoljno. Tudi obisk je presegel vsa pričakovanja. To je bila velika spodbuda za nadaljnje delo radijskega odbora in seveda tako potrditev dosedanje usmeritve.

Doslej je dobro potekalo tudi sodelovanje z radiom Ljubljana in Slovensko izseljensko matico. Poleg tiskane materiala, ki ga prejemamo, so nam izredno dobrodošle tudi novejša plošče s posnetki slovenskih narodnih in ljudskih pesmi kakor tudi slovenskih popevk. Vendar pa pri tem ne moremo v skrajnost, saj poslušalci ne želijo poslušati tistih hrupnih, »premodernih« skladb, ki jih imajo dovolj tudi tukaj.

Za slovensko oddajo: Janez Picelj

Slovenska radijska oddaja v Perthu

Pred nedavnim je začela z delom slovenska radijska oddaja na radiu 6NR v Perthu. Kot smo izvedeli, so slovenske oddaje na sporedu vsak petek od 20. do 20.30 ure.

Radijska postaja 6NR v Perthu že skoraj osem let oddaja jugoslovanske programe v hrvatskem, srbskem in makedonskem jeziku. Oddaje potekajo na srednjevalovnem oddajniku moči 2 KW in na frekvenci 927 khz.

Sonce in sence slovenske dediščine

Slovensko-avstralski literarno-umetniški krožek v Sydneyu je razpisal literarni natečaj za mladino slovenskega porekla z naslovom »Sonce in sence slovenske dediščine«. Organizatorji so k sodelovanju na natečaju povabili slovensko mladino v starosti od 12. do 20. leta, ki imajo vsaj enega slovenskega prednika, da v največ tisoč besedah napišejo, kaj jim od slovenske dediščine v avstralskem življenju koristi, kaj jih razveseljuje in kaj mislijo, da jih ovira. Udeleženci so lahko oddali besedila – tako v prozi kot poeziji – v slovenskem ali angleškem jeziku. Prispevke je bilo treba poslati do 8. maja na naslov omenje-

nega krožka. Imena nagrajencev bodo objavljena tudi v Rodni grudi.

ARGENTINA

Umrli je Franc Birsar

V Buenos Airesu je 16. januarja 1984 umrl ugledni slovenski društveni delavec Franc Birsar, ki je v zadnjih letih veliko pomagal tudi pri distribuciji naše revije prek slovensko-jugoslovanskega društva Triglav.

Franc Birsar je bil rojen 18. novembra 1909 na Gradišču ob Soči. Starša sta mu umrla v času 1. svetovne vojne in kot vojna sirota je preživel mladost v notranjosti Italije. Po končani vojni se je vrnil v rojstni kraj in se preživljal z majhno vojaško podporo. Pozneje je bil trgovski pomočnik v Gorici, za tem pa se je preselil v Šturje pri Ajdovščini. Leta 1928 je zaradi gospodarske krize kot 18-letni fant skupaj s številnimi drugimi Primorci odpotoval v Argentino. V Buenos Airesu je prispel 20. oktobra 1928, kjer se je hitro vključil k društvu Ljudski oder, kjer je postal knjižničar, nato blagajnik in pozneje tudi podpredsednik društva. Sodeloval je tudi v dramski sekciji. Na splošno je bil izredno aktiven pri društvu.

Po končani 2. svetovni vojni je bil skoraj desetletje zaposlen na jugoslovanski ambasadi, zatem pa je delal kot knjigovodja v manjših podjetjih.

Poglavje zase je bilo njegovo sodelovanje pri naprednem tisku, tako pri »Delavskem glasu«, ki ga je izdajal Ljudski oder do prepovedi leta 1934, hkrati pa tudi pri ilegalnem mesečniku Borba.

Odbor za proslavo 100-letnice rojstva Simona Gregorčiča v Buenos Airesu, 15. oktobra 1944. Kot urednik »Pravice« je bil član tega odbora tudi Franc Birsar, na sliki drugi z leve v drugi vrsti.

Leta 1943 se je udeležil vseslovenskega kongresa, ki je bil v Montevideu skupno z drugimi tovariši »Svobodne Jugoslavije«, zastopal pa je Ljudski oder. Istega leta je bil tudi sourednik koledarja, ki smo ga izdali ob 25-letnici smrti Ivana Cankarja. Pri reviji Njiva, ki je izhajala redno sedem let, je zamenjal takrat obolelega urednika in jo vodil do prepovedi. Pozneje je sodeloval pri Glasniku, pri odboru za praznovanje 29. novembra. Leta 1981 je sodeloval tudi pri zgodovinskem spisu o delovanju Ljudskega odra v knjigi Triglav – historia y realidad. Zadnje čase je bil vesten odbornik pri Triglavu.

Franc Birsar je zapustil ženo Milko Alojzijo, hčerko Sonjo in sina Danila ter pet vnukov, katerim izrekamo iskreno sožalje.

Jože Drašček

od porabja do čedada

Če jezik propade, propade tudi slovenstvo

Na skrajnem zahodu slovenskega narodnostnega prostora vlada zadnje mesece vzdušje nestrpnega pričakovanja ob hkratni nepopustljivosti do teženj, da bi Beneško Slovenijo, Rezijo in Kanalsko dolino narodnostno ločili od tržaške in goriške pokrajine. Kakšen bo končen odgovor strank in parlamenta na upe in zahteve, da bi zaščitili celotno slovensko narodnostno skupnost v deželi?

»Za Slovence v videmski pokrajini se resnično postavlja vprašanje zaščite drugače kot v Trstu in Gorici. Prvič v zgodovini mora oblast uradno priznati, da v nadiških dolinah, v Terski dolini, Reziji in v Kanalski dolini živijo Slovenci na svoji zemlji. Gre za povsem obratno opredelitev, kot jo je zagovarjala država v 118-letih svoje zgodovine in tudi v 36-letih republikanske demokracije,« meni vodja čedadske podružnice Slovenskega raziskovalnega inštituta Ferruccio Clavora in dodaja: »Mi pa smo prepričani, da gre tokrat zares za zadnjo priliko. Naše prepričanje temelji na dveh dejstvih: dolg proces asimilacije kljub trdovratni navezanosti naših ljudi na lasten jezik in kulturo spodkopava njihovo zavest o identiteti, načrtovana emigracija, ki je že hudo prizadela vitalnost naše skupnosti, grozi z njenim popolnim fizičnim uničenjem.«

Politika krščanske demokracije, ki je po vojni z monopoliziranjem občinskih vrhov videla rešitev narodnostnih problemov severovzhodnega dela videmske pokrajine z načrtnim odseljivanjem prebivalstva in tako onemogočala vsakršno krajevno gospodarsko pobudo, doživlja v zadnjem desetletju neuspeh za neuspehom. To je zlasti opazno v sestavi novih krajevnih uprav. Še pred sedmimi leti so v večini 21 občin v odgovorih na posebno anketo za potrebe rimske vlade župani sprejeli sugestije krščansko-demo-

kratskih veljakov iz Vidma, da govorniki njihovi ljudje posebna narečja in gojijo specifično kulturo, ki je drugačna od italijanske, ne da bi se upali priznati, da gre za narečja slovenskega knjižnega jezika in za kulturni izraz, ki je po svoji vsebini tipično slovenski.

»Nacionalisti nas še naprej opredeljujejo za skupnost, ki nima ničesar opraviti z ostalimi Slovenci,« razmišlja o izjavah nekaterih politikov znani kulturni delavec Viljem Černo. »Njihovi načrti so drugačni: z različnimi izjavami skušajo vzbuditi v ljudeh oportunizem in podrejenost, češ, priznati je treba narečje, samo da ne bi bili prisiljeni priznati jezika. Manipulacije so očitne: celo ustavno priznano odporništvo je v Beneški Sloveniji predstavljeno kot izdajstvo. Mi vsi se zavedamo: če jezik propade, propade tudi naše slovenstvo. Zato ne bomo nikoli odstopili od naših zahtev po pravični zaščiti in emigraciji s Slovenci na Tržaškem in Goriškem.«

NARODNOSTNA IZČRPANOST

Beneška Slovenija je z Rezijo in Kanalsko dolino zdaj prostorsko in narodnostno izčrpana. Čeprav so bili na deželni ravni sprejeti nekateri ukrepi za spodbujanje gospodarskega napredka na mejnem področju videmske pokrajine, ne rojevajo pričakova-

»Slovencev Videmske pokrajine niso oddaljili od ostalih Slovencev niti pritiski niti ukrepi, ki so bili takoj po priključitvi sprejeti zato, da bi se čimprej asimilirali. Ustanovljene so bile šole za italijanskim učnim jezikom, dana so bila uradna navodila in takratni časniki so odkrito pisali, da je treba slovensko prebivalstvo v teh krajih čimprej asimilirati, prepovedano je bilo slovensko bogoslužje in zaplenjeni slovenski katekizmi, po drugi svetovni vojni pa so preganjali tiste, ki so zahtevali priznanje narodnostnih pravic.

Tudi v manjših krajih so v času velikega preganjanja, ki je bil vzrok za množično izseljevanje, na gosto posejali po slovenskih vaseh Videmske pokrajine italijanske otroške vrte in šole, zato da bi otroci čimprej pozabili jezik, ki so ga govorili doma,« je zapisano v posebni resoluciji, ki so jo sprejeli v Čedadu na skupnem zasedanju enotne slovenske delegacije in slovenskih kulturnih in javnih delavcev iz Videmske pokrajine.

nih rezultatov. Kaže, da bo zdravljene razmer dolgotrajno. Poglejmo nekaj števil, ki jih je zbrala čedadska podružnica Slovenskega raziskovalnega inštituta. V desetih občinah vzhodne Beneške Slovenije se je med 1961. in 1971. letom zmanjšalo število prebivalstva za nič manj kot 35 odstotkov, v naslednjem desetletju pa za nadaljnjih 18 odstotkov. Pred petimi leti je bilo v teh občinah 24,50 odstotka prebivalstva starejšega od 60 let in samo 5,8 odstotka pod šestimi leti starosti.

Beneški Slovenci so se tudi ob podpori nekaterih političnih sil lotili med prvimi uveljavljanja gospodarskega dela osimske pogodbe. Zasnovali so nekaj mešanih podjetij skupaj z organizacijami združenega dela iz Slovenije, nekatera druga njihova podjetja pa so vzpostavila dolgoročne oblike sodelovanja s slovenskimi organizacijami združenega dela. Zalet je bil dokaj obetajoč, ustvarjenih je bilo nekaj sto novih delovnih mest. Toda kmalu se je pokazalo, da je bilo več zanesenosti in dobre volje kot pa gospodarske podlage za resnično prenovo nadiških dolin. Finančne obljube deželne uprave so zdaj pozabljene. Ob tovarnah bi bilo treba zgraditi stanovanja, razvijati druge gospodarske dejavnosti, vendarle pa so zdaj možnosti izčrpane. Nemara je prav iz sedanjih zadreg zrasel zakonski osnutek, ki ga namerava KP Italije predložiti parlamentu v odobritev. Po njem naj bi v duhu osimskega sporazuma sprejela država ukrepe za zasnovano več industrijskih jeder ob meji videmske pokrajine, kjer naj bi se italijanski in jugoslovanski kapital oplajala z izdelki za trge tretjih držav. Kakorkoli, brez posebnih ugodnosti je težko verjeti v gospodarsko prenovo, ki naj bi spremenila tudi narodnostne razmere. Kapital pač najde boljše pogoje v furlanski nižini.

Odhajanje ljudi iz Beneške Slovenije v Furlansko nižino na delo pa pomeni že tudi odtujevanje njihovemu okolju, narodnosti in kulturni biti.

Lojze Kante

V Štmavru so štruklji

S sv. Valentinom so tudi letos na Goriškem odprli sezono vaških praznikov, v priredbi društva Sabotin iz Štmavra pa je bil v tej vasi ob obronkih Sabotina tradicionalni praznik štrukljev.

Praznik, kot vedo povedati domačini, je stara tradicija na vasi. Prvo nedeljo po prazniku sv. Valentina (14. februarja) so namreč »na borjaču pri Drejevih« odprli osmico, ki jo je obiskalo veliko število ljudi iz Brd in gori-

Peče (Pöckau), slovenska vas v Ziljski dolini na Koroškem (Foto: Ančka Tomšič)

ške okolice. Za to priložnost se je cela vas pripravljala in uredila veliko miz in klopi, tako da je na najboljši način ugodila številnim gostom. Seveda ni manjkalo jedače in pijače, izstopali pa so seveda štruklji, ki so jih skrbne štmavrske gospodinje pripravljale že teden dni pred praznikom.

Sredi sedemdesetih let so gostilno pri Drejevih zaprli in za nekaj let se je tudi nehal tradicionalni praznik na nedeljo po sv. Valentinu. Z njim pa so pričeli pred petimi leti, ko je vaška mladina obnovila star običaj in pripravila praznik štrukljev.

nove knjige

PAPEŽ WOJTYLA

Doslej edini poglavar katoliške cerkve, papež Karol Wojtyła še vedno priteguje pozornost svetovne javnosti in tudi številnih časnikarjev in biografov. Med slednje se je uvrstil tudi znan slovenski novinar, strokovnjak za zunanjepolitična vprašanja in zadnja leta dopisnik Dela v Rimu Andrej Novak. O papežu Janez Pavlu II. je napisal zanimivo knjigo, ki tudi slovenski javnosti približuje to izjemno zanimivo svetovno osebnost. V uvodnih poglavjih nam pisec nakazuje nekatera zgodovinska dejstva, predvsem v zvezi s predhodniki dosedanjega papeža, na kratko se loti strukture katoliške cerkve, njenega razvoja in današnjih razmer, osrednja pozornost pa je vendar-

le posvečena Karolu Wojtyli, ki je z njegovim prihodom v Vatikan v maršičem zavel drugačen veter.

Knjigo je izdala Cankarjeva založba v Ljubljani, njena cena pa je 690 dinarjev.

KUHAJMO PO DOMAČE

Ta »kuharica« je ena od novejših tovrstnih del na slovenskem knjižnem trgu, ki je skorajda »preplavljen« z raznovrstnim kuharskimi priročniki, od pokrajinskih do mednarodnih. No, skoraj nalašč za izseljenske vrste, kjer gospodinje kaj rade pripravijo nekaj takega, kar so kuhale njihove mame, je priročnik Kuhajmo po domače, ki ga je pripravila znana strokovnjakinja Kristina Merc-Matjašič, pomagale pa so ji številne kmečke gospodinje z različnih koncev Slovenije. Tako najdemo v knjigi vrsto uporabnih receptov iz vseh slovenskih pokrajin, od Primorske do Prekmurja in od Gorenjske do Dolenjske. To so tiste prave domače jedi, ki so tudi svojstven del naše narodopisne in folklorne dediščine. Posebna zanimivost te knjige je njena vsestranska praktična uporabnost, saj si bodo tiste, ki nimajo na voljo tehničar ali pa so bolj vajene anglosaških utežnih mer, lahko pomagale s priročnimi merili – žlicami, čajnimi skodelicami, ščepci idr.

Res bi lahko rekli, da je to knjiga, ki bi spadala v vsako slovensko gospodinjstvo na tujem. Izdala jo je Mladinska knjiga, cena pa je 890 dinarjev.

KRKA PA TEČE NAPREJ

Na naših bralnih straneh ste se v prejšnji številki že lahko seznanili z odlomkom iz najnovejše knjige pisatelja Jožeta Dularja z naslovom Krka pa teče dalje. Ta odlomek je sicer značilen, vendar pa še vedno ne more prikazati celotne podobe te izredno zanimive knjige.

Jože Dular je bil doslej v slovenski književnosti znan predvsem po zbirki ljudskih povesti Ljudje ob Krki in romanu Krka umira, ki sta izšli že pred več kot štiridesetimi leti. V te kraje ob Krki, kot nam pove že naslov, se vrača tudi v svoji zadnji knjigi. Ta roman je nekakšna kronika Štularjeve družine, premožnih kmetov v okolici Novega mesta, ob tem pa spoznavamo celo vrsto izredno plastično prikazanih likov pa tudi krajev, običajev, opravil, skratka, spoznavamo nekdanje življenje idilične dolenjske pokrajine z vsemi podrobnostmi. Dular je kot pisatelj izrazil realist, zato je branje te knjige privlačno, napeto, vsem razumljivo, na visoki ravni pravih ljudskih povesti.

Roman Krka pa teče naprej je izdala založba Mladinska knjiga, cena 780 dinarjev.

NOVA ZBIRKA – LIŠČKI

Zbirka Liščki mladinskega knjižnega programa revije Kurirček pri založbi Borec v Ljubljani prihaja letos prvič med slovenske bralce. Vse njene štiri knjige so zelo bogato ilustrirane, imajo priročen format in so vezane v italijanski vezavi.

V zbirki zgodb s skupnim naslovom **SREČNI ŠČUREK** nam pisatelj **JOŽE SNOJ** skuša razkriti nekatere skrivnosti iz sveta, ki pogosto zamika doraščajočega otroka. Kje je pravzaprav daljna Afrika? Kako živi sloviti Prešernov povodni mož s svojo ugrabljeno Urško? Kako gleda na svet ščurek iz svoje luknjice? Pripoved je igriva, polna humorja, jezik je bogat in blizu otroku.

Pesmi **NIKA GRAFENAUERJA** v zbirki **SKRIVNOSTI** so otroške po prijemu in hkrati dozorele po teži doživetij in spoznanj; brez primere lepe otroške pesmi za doraščajočo mladino.

Zgodbe **MARJANCE ŠEMETOVE BILA SEM PARTIZANSKA UČITELJICA** so preproste, kratke, anekdotične, napisane iskreno in dobro odražajo čas, ko se je na Primorskem v šolah po dolgem času spet oglasila slovenska beseda.

O knjigi **BERTE GOLOBOVE** z naslovom **SKRINJA IZ BABIČINE BALE**, ki govori predvsem o našem, slovenskem izročilu, o stvareh, ki so v še ne tako davni preteklosti predstavljale vsakdanjik slehernega Slovenca, pa smo že poročali.

Nedvomno so vse štiri omenjene knjige založbe Borec izredno dobrodošle tudi tistemu slovenskemu otroku, ki živi zunaj domovine.

Naslovna stran ene izmed knjig nove zbirke založbe Borec za mladino – Liščki

materinščina

Tudi jezik se spreminja

Ko se vrnete v domači kraj, dragi rojaki, in mislite, da boste kar mižé lahko našli domov, se dostikrat pokaže, da je bila pot v mislih – torej res mižé – lažja in preprostejša, kakor je v resnici: ceste so se namreč medtem vsaj razširile in modernizirale, če nič drugega, ob njih so zrastle drugačne stavbe.

Podobno je tudi z jezikom. Kdor je z znanjem slovenščine odšel od doma in ostal dolga leta na tujem, ob vrnitvi domov opazi presenetljive spremembe: časopise in knjige v marsičem teže razume, celo v pogovoru opaža razlike med svojo govorico in govorico svojih sobesednikov. In pri tem ne gre samo za nove neznane besede, gre tudi za oblikovanje stavkov, gre za izreko, melodijo...

Potem začne seveda premišljevat: Kako je s tem? Kdo se je spremenil? On ali slovenščina? Kdo je ostal zvest jeziku? On ali njegovi domači?

Vsakdo je po svoje najbolje poučen o sebi. Spremlja in opazuje se vsak dan in ve, kdaj je kupil novo obleko, kdaj se je preselil, kdaj je dobil ta in ta obrunek. Tudi glede jezika marsikaj ve: kako dolga leta nanj sploh ni pomislil in kako se je v poznejših, zavestnejših letih naučil številnih izrazov iz strok, ki jih kot otrok sploh ni poznal, kako je s tem besedjem in s tem znanjem odšel na tuje in kako je imel srečo, da vsaj v družini še naprej lahko govori slovensko. Ponosen je sam nase, da je tako zasidran v materinščini, da mu ta tudi na tujem teče brez zatikljev in zadreg in da jo nespremenjeno, neoslabljeno prenaša tudi na otroka, rojena že na tujem. Z veseljem jima pripoveduje, ko se odpravljajo na obisk v staro domovino, kako se bodo v jeziku počutili kakor doma. In vendar se nekaj časa ne počutijo tako.

Od kod torej razlike v jeziku?

Naš rojak gre znova vase in v miru ugotavlja, da je pred dvajsetimi leti, ko je odšel od doma, vzel s seboj pač tisto besedje, ki ga je takrat srečeval pri delu in v siceršnjem okolju. Nekaj teh izrazov je medtem celo pozabil,

ker jih v novem svetu ni potreboval. Zdaj se mu medlo vračajo v spomin. Nekaj izrazov pa je popolnoma novih. Narekuje jih pač razvoj življenja. Za take je moral v novem svetu uporabiti kar tujke. Zdaj sliši, da jih v domovini izgovarjajo drugače ali pa imajo zanje čisto druge besede. S tem se hitro sprijazni in zna opaženo razliko razložiti tudi otrokoma: Kakor je ta in ta stavba in tovarna zrasla tu medtem, ko mene ni bilo doma, tako je tudi ta in ta beseda zame nova. Jezik pač spremlja vse spremembe, ljudje sproti poimenujejo nove predmete in dejanja in s tem bogatijo in spreminjajo svoje izražanje.

Na take spremembe v jeziku je človek kar pripravljen. Teže pa si razloži bolj prikrit in po svoje globlje spremembe, ki pa nanj delujejo ravno tako presenetljivo in ga še bolj prizadevajo, ker sodijo zanj še bolj v območje zvestobe izročilu, koreninam, zavesti.

Dokler je naš rojak na tujem samo v svojem družinskem okolju, se razlik v materinščini pravzaprav niti ne zaveda. Z ženo, z otrokoma se vsak dan pogovarjajo o vsem, kar prinaša čas. Po slovensko. Zmeraj enako. Nespremenjeno. Zvesto izročilo od doma. Če kdaj pride v družbo z drugimi rojaki, ugotavlja, da govorijo vsak malo drugače, v drugem domačem narečju ali tudi brez posebnih narečnih melodij in barv. In sam pri sebi hvali tudi njihovo zvestobo jeziku, kakršnega so prinesli s seboj na tuje ali si ga pridobili v novi domovini.

Srečuje se tudi z branjem. S časopisi iz novega sveta in s kakšno knjigo od doma. Pri branju se sicer nikoli ni posebno dobro počutil, vendar se tudi ni nikoli podrobneje ustavljal ob tem. Časopis in knjiga sta mu bila že od nekdaj poglavje zase, saj se tudi pri pisanju nekako ne znajde prav. Ve, kaj hoče v pismu povedati, ko pa sede k pisanju, se mu vsakdanji pogovorni jezik čudno krotoviči. Redko se mu kaj zapiše tako, da je tudi pri branju zadovoljen, češ da je zadel natanko tisto in tako, kar in kakor je hotel povedati. Zato tudi pri branju časopisov in knjig ne zna prav presoditi, kaj je samo razlika med govorjenjem in pisanjem, kaj pa resnična razlika v jeziku, ki jo opaža ob vrnitvi v domovino.

Mogoče ste tudi vi, dragi rojaki, že doživljali take razlike v jeziku, ampak treba vam je bilo ostati na obisku le kratkih štirinajst dni in že niste več občutili tako rekoč nobenih razlik med svojo govorico in govorico okolja v domovini. Ste se že ujeli in jezik vas ni več odtuževal, temveč povezoval. Tedaj ste se znova zavedali dragocenosti materinščine. Ta in predvsem ta daje med jeziki človeku tisto notranjo moč in zavest, zaradi katere lahko hodi

vzravan in mu je prijetno pri duši. Ena od človekovih značilnosti je namreč tudi ta, da želi in mora imeti v čem trdne korenine, da laže vzdrži v menjavah življenja.

Kako dvakrat prijetno nam je, če je taka stalnica lahko materinščina. Stalnica z nujno potrebnimi življenjskimi spremembami, dopolnitvami in prilagoditvami, ki pričajo o njeni gibčnosti in živosti.

Janko Moder

ŠVICA

Prof. dr. V. Klemenčič pri Slovencih v Švici

Na povabilo društva Pro Cultura Slovenica se je 24. in 25. februarja letos mudil pri Slovencih v Švici univerzitetni profesor dr. V. Klemenčič. »Slovenci v zamejstvu« je bil naslov predavanja, s katerim je najprej obiskal društvo Soča v Schaffhausnu, dan zatem pa je predaval v Untersiggenthalu.

Predavanje je strnilo v celoto niz informacij, ki so se nabrale ob večletnem prebiranju časopisov in revij, profesor Klemenčič jih je obogatil z vrsto znanstvenih ugotovitev in statističnih podatkov, številčnim pregledom slovenskih etničnih skupin v svetu in nadrobnostmi o življenju Slovencev v zamejstvu, v Evropi in na ostalih celinah.

Tako kot v Schaffhausnu je predavanje naletelo na živo zanimanje tudi v Untersiggenthalu. Poslušalci so si ustvarili jasno podobo o tem kdaj, zakaj, kako in kam so se razseljevali Slovenci v času od konca preteklega stoletja pa vse do današnjih dni, izvedli pa so tudi, da je slovenskih etničnih skupin, ki so uspele ohraniti lastno identiteto v svetu več, kot pa si jo marsikdo predstavljal. In pa, da je bilo in bo glavno vodilo ohranitve teh skupin nenehno razvijanje kulturnih dejavnosti, šolanje v materinem jeziku in prilagajanje programov mlajšim generacijam.

Gmotne razmere so bile že od nekdaj povod razseljevanju in preseljevanju, dandanes pa se v gospodarskih težavah ni znašla le domovina, temveč kar ves svet.

Tudi Slovenci v Švici se z njimi srečujejo vsak dan. Nenehne gospodarske spremembe in prestrukturiranje so na dnevnem redu, drastične ukrepe pa je marsikdo okusil že na lastni koži. Vse ostrejša borba za delovna mesta narekuje budnost, nenehno pripravljenost in dobro informiranost. Zato Slovenci v Švici že dolgo več ne črpajo informacij zgolj iz domačih časopisov

in revij, temveč sledijo tudi novicam švicarskih časopisov in televizije.

Dolgotrajne diskusije, ki so sledile obema predavanjema so pokazale da so ljudje dobro poučeni in da budno spremljajo dogajanja po svetu in doma.

Ker so na domovino močno navezani – sicer ne bi vsakokrat, ko se snidejo, o njej burno debatirali – žele, da bi se čimprej izkopala iz gospodarskih težav, rešitve pa seveda iščejo pri vzorcih precizno organiziranega sistema, v katerem žive in delajo.

Še prav posebej pa se je pogovor razvnel, ko je bilo sproženo vprašanje naše zemlje – ob ostrih ukrepih v zvezi s prestopom meje je marsikdo izmed njih prav gotovo že občutil kanček tiste izoliranosti, ki vzbuja strah.

Kako pomembna pa je odprtost meje za ohranitev in razvoj etničnih skupin na tujem in kako pomembno je pretakanje kulturnih in gospodarskih tokov, o tem se niso pogovarjali. In prav tako neizgovorjeno je ostalo vprašanje ali smo Slovenci v Švici še zdomci ali že izseljenci. Ležalo pa je v zraku. In morda se ga bodo dotaknili v enem prihodnjih predavanj, ki jih, upamo, že pripravljajo. Do tedaj pa gre zahvala društvu Pro Cultura Slovenica, ki je to prvo predavanje omogočilo in ki po vsej verjetnosti stopa v drugo fazo razvoja, ko se bo posvetilo vse večjim potrebam naših ljudi, ki žive in delajo v Švici. Kajti računalništvo ne obeta rožnate prihodnosti!

Breda Stepič-Cechich

Deseta obletnica

Jugoslovanske dopolnilne šole v Švici so vse bolj številne. Marsikatera so se ustanovile že pred desetimi leti. Ena izmed njih je Stojanovič N. Tatko v Effretikonu. Pred štirimi leti se je srbohrvaškemu oddelku pridružil še slovenski, katerega vodi Marinka Currić. Samo učenci, marveč tudi starši, so bili tega zelo veseli. Do tedaj so se morali namreč voziti vsako sredo k dopolnilnemu pouku v Winterthur.

Letošnjega marca, ob deseti obletnici obstoja šole, je šolski odbor s pomočjo učiteljic priredil proslavo. V uvodnem govoru je ravnateljica šole Milka Drinovac pozdravila novinarje, učiteljice, Iva Padjena, konzula za šolstvo ter goste iz Sarajeva. Po izzvenelih zvokih himne so otroci v slovenskem, srbohrvaškem, nemškem, turškem, italijanskem in grškem jeziku pozdravili navzoče. Program so pričeli otroci slovenskega oddelka. Vmesni recital je vseskozi povezoval recitacije in narodne pesmi ob spremljavi harmonike. Otroci ostalih oddelkov so storili ravno tako. Ob koncu so zaplesali še kolo. Trud vseh učiteljic je bil resnično poplačan. To je v svojem go-

voru poudaril tudi tov. Padjen. Program je popestril še kvartet »Kranjci« iz Oltena. Vsebina njihovih pesmi je bila pestra, saj je vsebovala narodne pesmi vse od Triglava pa do Gevgelije. Milka Drinovac je na koncu programa na kratko opisala prehojeno pot učenec, učiteljev in šolskega odbora. Okoli tristo gostov je nato lahko občudovalo folklorno skupino iz Sarajeva, pri čemer so si lahko v spomin priklicali dogodke XIV. zimskih olimpijskih iger.

Gostje so ob vsem tem resnično lahko ugotovili, da pripadajo Titovi Jugoslaviji.

Barbara Turk-Smrekar

Oktet Soča

Šest let je že minilo, odkar se enkrat tedensko srečujejo »fantje« na pevskih vajah. Nobenemu ni žal žrtvovati večera, četudi nekateri od njih prevozijo po 100 km. Kljub maloštevilnim vajam je uspeh viden. Novi zborovodja Stane Zalar je nadomestil Leopolda Klančarja, ki jih je za stalno zapustil in odšel v svoj rodni kraj. Stane ni vedno prisoten, vendar je oktetu vseeno uspelo, po njegovih navodilih, »staliti« mrzla švicarska srca. V teh letih so spoznali vso globino naše narodne pesmi. Zato ni nič čudnega, če jih včasih povabijo na svoje koncerte.

Ko je oktet »Lesna« iz Slovenj Gradca praznoval svojo peto obletnico obstoja, jih je povabil na svoj koncert. V petek zvečer so se z vlakom odpeljali v Ljubljano, od tam pa s pomočjo uslužbencev »Našega delavca« popoldne prispeli v Slovenj Gradec. Sprejem je bil topel in prisrčen, kar ni čudno, saj so že stari znanci in prijatelji.

Po kosilu so se začeli razgovori med tajnikom SZDL Slovenj Gradec Antonom Matvozom in predsednikom Soče Ivanom Vicmanom, ki se je v prvi vrsti zahvalil za gostoljubnost in za pokroviteljstvo na kegljaškem turnirju. Na kratko je prebral Sočin letošnji program. Dotaknili so se tudi vprašanja ansamblov. Ugotovili so, da so zgolj dogovori premalo. Pogovarjali so se tudi o kulturnem življenju v občini. Tudi med zboroma je prišlo do živahne razprave o medsebojnem sodelovanju. Ker »Lesna« gmotno ne stoji na »dobri nogi«, si denar služi s koncerti. To pa je velika razlika v primerjavi s Sočani. Z veseljem sledijo vsakemu povabilu. So pač popolni amaterji, kar jim še posebno štejemo v čast.

Na koncertu so bili naši pevci za svoj trud poplačani z burnim aplavzom. Pripomniti je treba, da je bilo zanimanje za Sočin oktet tako veliko, da je bila dvorana razprodana. Kon-

certa se je udeležil tudi prejšnji generalni konzul v Zürichu Gustav Kranjc s soprogo, kateri jim je, v času svojega delovanja v Švici, stal vedno ob strani. Krona koncerta je bil zaključni del. Oba zbora sta zapela njim prirejeno pesem »Pobratimija«. Tako so, ne samo z besedami in s papirjem, tudi s pesmijo dokazali, da so si bratje.

Barbara Turk-Smrekar

mislimo na glas

Govorica srca

Ko je prvokrat po dolgem času prišel na obisk, je pripeljal s seboj svojo mlado ženo, da jo predstavi domačim. Ta pa je bila vsa zbegana. Zdelo se ji je, kot da se je znašla v čisto drugem svetu. Vse je bilo tako drugačno – zanje tako tuje – dežela, ljudje in njihova govorica, ki je bila v narečju še bolj drugačna kakor moževa. Bila je prepričana, da ji kljub vljudnim nasmehom niso posebno naklonjeni, saj ji je mož povedal, da so pričakovali, da si bo našel ženo doma. Ona pa je zanje tujka. Tujka! Vse to jo je grizlo, ko je tako sedela med njimi in zardevala od zadrege in tesnobe. Vseprek so govorili in se smejali, ona pa je sedela med njimi vsa tiha in se počutila tako sama in odveč. Celo njen mladi mož je v tej veseli zmešnjavi pozabil nanjo. Kar pobegnili bi in se nekam skrila, če bi to ne bilo nevljudno. Pravzaprav si je morala priznati, da so bili vsi kar dobri z njo. Zdaj ta zdaj oni, za katerega ni prav vedela ali je bratranec ali brat, sestrična ali sestra od njenega moža, saj ji jih je mož tako bežno predstavil, je pristopil in ji hotel napolniti kozarec, ki pa je bil še skoraj poln, ali ji vljudno primaknil krožnik s pečenjem in spet odhitel, kakor da se boji pogovora z njo, ker drug drugega ne bi razumela. Še nikoli v vsem svojem življenju se ni počutila tako sama kakor tistikrat sredi vseh tistih veselih ljudi.

Tedaj pa se je od nekd vzela majhna, vsa okrogla, stara ženička, podob-

na jabolku gambovčku na spomlad, ko je že uležan in zguban, a še ves sočen in dišeč. Vsi so se zgrnili okrog nje, ona pa se jih je prijazno otresla, pokimala in stopila k njenemu možu. Objela ga je in ga nagajivo pocuknila za uho, se zasukala in že je bila pri njej. Poljubili sta se, zatem pa se je zagledala vanjo s svojimi dobrimi plavimi očmi, ki so, tako je čutila, zmogle pogledati zelo globoko. Tako sta se gledali trenutek, dva, saj se ne spominja kako dolgo. Potem jo je pokrižala in stisnila k sebi toplo, materinsko. Druga drugi sta se potem nasmehnili sproščeno, kakor da se že dolgo poznata. Z nje pa je splahnela vsa teža, vsa negotovost, vsa zadrega. Nenadoma je bilo vse drugače. Ona je bila drugačna in tudi ljudje okrog nje so bili drugačni. Jedla, pila in smejala se je z njimi in oni so se smejali z njo. Govorili so in ona je govorila, prava reč, če se niso razumeli. Še celo zapeti je poskušala čeprav je težko ujela napev, besedila pa sploh ni poznala.

Ti si pa punca in pol, – ji je pozneje, ko sta bila sama, priznal mož. – Nisem mislil, da se boš tako hitro udomačila. Vse si pridobila.

Res, z vsem srcem je čutila, da ni med njimi več tujka. Babica je odprla vrata. Skoznje se je približala ostalim.

Preden sta odpotovala so se skupaj fotografirali. Babico v košatih krilih, so posadili spredaj v sredo, vso nasmejano. Fotografijo sta dala povečati in jo obesila na steno v spalnici.

Dedovanje otrok, ki so v tujini

Zanima me, kako je z ev. dediščino otrok, ki so bili rojeni v Sloveniji, zdaj pa živijo v Ameriki. Njihov oče je ločen in ponovno poročen ter živi v Sloveniji z novo ženo in njenimi otroki. Ali v primeru njegove smrti pripada dediščina po njem tudi otrokom iz prvega zakona? Po kakšnem deležu?

M. S., Pennsylvania, ZDA

Otroci dedujejo po svojih starših ne glede na to, kje živijo. Imajo pravico do enakega deleža kot otroci iz drugega zakona, torej po enakih deležih, in sicer v primeru, če zapustnik ne naredi oporoke. Če pa zapustnik napravi oporoko in prezre otroke iz prvega zakona, bi imeli ti otroci vseeno pravico do nujnega deleža, ki znaša polovico zakonitega deleža (torej tistega deleža, ki bi jim pripadal, ako ne bi bilo oporoke).

Dr. Lev Svetek

In potem? Je življenje pač steklo po svoji vsakdanji poti. Mož je hodil na delo v rudnik in ona je doma gospodinjila. Dobila sta sinka. Kasneje še hčerko. Dopisovali so si z domačimi. Največkrat je pisal brat in vselej je spodaj kaj pripisala še babica s svojimi širokimi nerodnimi črkami. Morda so se še srečali. Morda je babica še spoznala njenega sinka. Morda je takrat prinesla babici čebulice rdečih tulipánov, tistih tako čudovitih, ki so ponos

njene dežele. Morda. Babice že dolgo ni več. Pa še marsikoga s tiste stare fotografije, ki visi v nekem slovenskem domu tam v Holandiji.

Zdaj je ona sama babica, spomin na njene dvome in stiske ob prvem obisku moževih domačih pa je še ves živ. Saj vse več ljudi v današnjem svetu doživlja takšne in drugačne stiske osamljenosti, a vse redkejši so tisti, ki razumejo govorico srca, čeprav je včasih tako preprosto razumeti sočloveka.

INA

filatelija

Ob dnevu žena 8. marcu je Skupnost jugoslovanskih PTT izdala serijo priložnostnih poštih znamk »Žene – narodni heroji Jugoslavije«. Sestavljena je iz osmih posameznih znamk v nominalni vrednosti po 5,00 din. Vseh 8 znamk je natisnjenih v poli v tehniki večbarvnega ofseta. Pola ima na robovih priložnostna besedila v jezikih narodov in narodnosti v Jugoslaviji. V sredini je namesto znamke risba s motivom reda narodnega heroja Jugoslavije brez nominalne vrednosti.

Na znamkah so v medaljonih prikazane podobe narodnih herojev Jugoslavije in sicer:

Marije Bursac iz Bosne in Hercegovine
Jelene Cetković iz Črne Gore
Nade Dimić iz Hrvatske
Elpide Karamandi študentke iz Grčije
Tončke Čech Olge iz Slovenije
Spasenije Babović Cane iz Srbije
Jovanke Radivojević Kice iz Kosova
Sonje Marinković iz Hrvatske

Likovna obdelava je delo akademskega slikarja Dušana Lučića iz Beograda.

Dne 12. marca leta 1944 pa je bil s sklepom Slovenskega narodoosvobodilnega sveta ustanovljen Denarni zavod Slovenije pri Predsedstvu SNOS, ki je opravljal v težkih vojnih razmerah funkcijo banke, saj je izdajal par-

izanski denar, sprejemal hranilne vloge, dovoljeval kredite in podobno. To je tudi edinstveni primer v svetu, da je med bojem za osvoboditev delovala bančna ustanova z vsemi bančnimi funkcijami. Na znamki je upodobljena obveznica 3% posojila narodne osvoboditve za 20 RM, slovenski plačilni bon za 5 lir iz prve serije izdan koncem septembra 1944 in žig Denarnega zavoda Slovenije.

Grafično je znamko izdelal akademski slikar Dimitrije Čudov iz Beograda, natisnjena pa je v tehniki dvojne ofseta na polah po 25 znamk.

Jugomarka je izdala v obeh primerih tudi priložnostne ovitke prvega dne.

slovenski lonec

ŽGANCI IN PEČENJAKI

GOZDARSKI ŽGANCI

60 dag koruzne ali ajdove moke, gorjenjska zaseka, $\frac{3}{4}$ l soljenega kropa.

Koruzno ali ajdovo moko pražimo na suho v železni posodi nad žerjavico; pražimo jo tako dolgo, da postane svetlo rjava. Nato jo zalivamo s slanim kropom in nenehno mešamo, da nastanejo drobni žganci. Pokrijemo in pustimo, da se še napnejo.

Medtem segrejemo prekajeno zaseko, stresemo nanjo žgance in jih med mešanjem potrpežljivo pečemo še 15 minut.

ZDROBOVI ŽGANCI PO KOROŠKO

60 dag pšeničnega zdroba, 10 dag masla ali domače masti, 1 liter slanega kropa.

V kozici razpustimo maslo ali mast in ko zadiši, vsujemo vanjo zdrob. Segrevamo in mešamo, dokler tudi zdrob ne zadiši in ne začne rahlo rumeneti.

Med neprestanim mešanjem zdrobu počasi prilivamo krop in mešamo, dokler se ne začno delati drobni žganci. Če želimo, da bodo žganci bolj suhi, ni treba doliti vse vode. Nato žgance za 10 minut pokrijemo, da se zdrob napne, in zmanjšamo vročino.

JURJEVA KAPA (Gorenjska)

0,5 kg ajdove moke, 4 jajca, 10 dag masti z ocvirki ali zaseke, 1 liter slanega kropa.

V slan krop vsujemo moko, kuhamo 5–10 minut in nato kupček prebodem, da se moka dobro prekuha. Žganci naj vrejo še 15 minut. Nato polovico žgančevke odlijemo in jo prihranimo, če jo bomo morali še priliti k žgancem. Mešamo z dvorogelnimi vilicami in zabelimo že v loncu.

Drobne žgance stresemo v skledo v kopo in jih pokrijemo s stepenimi pečenimi jajci.

Jurjevo kapo so pripravljali na Jurjevo, praznik pastirjev, petja, veselja in pomladi.

KORUZNI PEČENJAK Z JABOLKI (Bizelsko)

1 liter vrelega mleka, 30 dag koruznega zdroba, 15 dag koruzne moke, 15 dag masla, 2 jajci, 1 kg jabolk, 10 dag sladkorja, 2 dcl kisle smetane, za nožev konico cimeta, 0,5 vrečke pecilnega praška.

Zdrob in moko pomešamo, poparimo in ohladimo. Medtem olupimo jabolka, jih narežemo na tanke lističe, posujemo s sladkorjem, cimetom in vaniljo ter premešamo. Nato iz poparka, masla, jajc in pecilnega praška umesimo testo. Da laže mesimo, potresemo testo z belo moko. Dobro obdelano testo razdelimo v dva hlebčka in oba hlebčka razvaljamo. Z mastjo ali maslom namažemo primeren pekač in en del razvaljanega testa položimo na dno pekača. Nanj potresemo jabolka, nanje pa položimo drugi del razvaljanega testa. Nato pečenjak prelijemo s smetano in ga pečemo eno uro na zmerni vročini.

vaš kotiček

Želim si dopisovati z rojaki po svetu. Živim z očetom v Brazilu že precej let. Želim spoznati Slovenca, saj sem samska in ne bi rada pozabila slovenskega jezika. Moj naslov: Erika Božiček, Av. Parobé No. 3836, Scharlan, 93000 Sao Leopoldo, Rio Gr. do Sul, Brasil.

Komfortno, skoraj novo 4-sobno stanovanje (93 m²) s telefonom in garažo v Šiški v Ljubljani prodam za gotovino. Ponudbe na naslov: Igor Švagelj, Očesna klinika, Zaloška 2, 61000 Ljubljana.

V Adlešičih v Beli krajini, na mirnem kraju, 200 metrov od glavne ceste in en kilometer od Kolpe, prodam nedograjeno stanovanjsko hišo, staro 35 let, z gospodarskim poslopjem in 1600 m² velikim vrtom. Hiša je vseljiva, vendar so predhodno potrebna še manjša gradbena dela. Pisne ponudbe pošljite na upravo Rodne grude pod oznako »Adlešiči 2 M«.

IŠČEM SORODNIKE V AMERIKI

Iščem brata mojega deda Johana Okleshena, rojenega leta 1890 v Pra-pročah pri Novem mestu. V Ameriko je odšel leta 1930, nakar se je redno oglašal. Med zadnjo vojno so bili stiki začasno prekinjeni, naslov pa je bil izgubljen. Leta 1946 se je ponovno oglasil, pisal, da se ima lepo in da ima tri otroke. Stara mama pa je pismo nekje založila, vendar si je prepisala naslov, ki pa je bil, kot smo ugotovili pozneje, netočen. Ta naslov je bil: JOHAN OKLESHEN, B.a./152 Mammath, North Amerika. Na ta naslov smo potem večkrat pisali, vendar se je vsa pošta vračala. Verjetno naš sorodnik ni več živ, ima pa otroke, s katerimi bi radi navezali stike.

Morda kdo izmed bralcev Rodne grude kaj ve o njem oziroma njegovih otrocih kaj več, in nam bo pomagal. Za vsako informacijo se že vnaprej zahvaljujem. Moj naslov: prof. Boris Okleščen, Pod Trško goro 38, 68000 Novo mesto.

Na Trški gori na Dolenjskem prodam zidanico. Možno stalno bivanje. Od Novega mesta je oddaljena 3 km. Dovoz asfaltiran. Ponudbe na naslov: Franc Vrščaj, Vaška pot 29, 61260 Ljubljana-Polje.

Na Bledu prodam novo opremljeno komfortno stanovanje, takoj vseljivo. Informacije po telefonu 061 578-782.

Prodajam novogradnjo v širši okolici Kopra, vseljiva, opremljena, možna obrt (lokal). Ponudbe na tel.: 066 23-675.

Svobodna Karantanija in obred ustoličevanja karantanskih knezov

(nadaljevanje poglavja iz prejšnje številke)

Ta pisani vir navaja, da so po smrti starega vojvode kosezi na zborih svojih koseških sodišč izbrali in zaprisegli svoje zaupnike; ti so nato najbrž med seboj izvolili »sodnika dežele« in pod njegovim vodstvom so nato kot deželni zastopniki sklepali o sprejemu novega vojvode. Ljudstvo se je nato odpravilo na Gosposvetsko polje, kjer so ob Knežjem kamnu pri Krnskem gradu izročili novemu vojvodi oblast v deželi. Vojvodo so opravili po kmečko, ga posadili na kobilo in trikrat peljali okoli Knežjega kamna, ljudstvo pa je pelo slovensko hvalnico »Čest i hvala Bogu vsemogočnemu.« Vojvoda je v obredu sprejel vse svoje pravice, kolikor mu jih je mogla podeliti Koroška sama. Med deželnimi pravicami je bila očitno pomembna prav zasledba Knežjega kamna, dejansko sodnega stola in tako simbola vojvodske oblasti. Prav obred, zapisan v Švabskem ogledalu, je pozneje postal osrednja predstava dajanja deželne oblasti na prostoru Krnskega gradu in Gosposvetskega polja.

Seveda je potekal obred v času svobodne Karantanije mnogo preprosteje. Pred letom 754 je moral po smrti vsakega kneza zbor velikašev in kosezov izbrati iz vrst knežje dinastije novega kneza. Ob prisotnosti ljudstva je bila knezu izročena vsa oblast s simboličnim umeščanjem na Knežjem ka-

mnu, ki je stal na dvorišču Krnskega gradu, sicer knežje prestolnice. Ko je okrog leta 745 Karantanija izgubila samostojnost in prišla kot vazalna kneževina pod okrilje Frankovske države, so Karantanci smeli še naprej voliti svojega kneza; vendar pa je pred podelitvijo oblasti moral izvolitev potrditi še frankovski kralj. Naposled se je moral vsaj po letu 788 novo izvoljeni knez še sam pokloniti frankovskemu kralju, po letu 800 cesarju.

Zanimivo je, da obred ustoličevanja ni propadel z uvedbo frankovskih grofov leta 820 in s kasnejšim nastopom karantanskih vojvod, ampak se je v prilagojeni obliki ohranjal naprej: ljudstvo so nadomestili kosezi kot simbolični predstavniki nekdanje svobodne večine karantanske družbe. Po drugi strani prav tradicionalnost obreda (tako izjemnega za fevdalno miselnost srednjeveške Evrope) odraža željo nemškega vladarja in vladajočega nemškega plemstva, da si ne bi odtujili slovenskih podanikov v Vzhodnih Alpah. Seveda se je mogel obred ohraniti tudi s specifičnimi družbenimi premiki staroslovenske karantanske družbe ob nastopu fevdalizma. Sam razvoj kneževine je že nakazoval neko zgodnjefevdalno, izbirno domačo obliko, nakar so bile razvitejše fevdalne oblike siloma prinesene od drugod, z Zahoda. Frankovski vodilni sloj je prekril nastajajočo plast karantanskega plemstva, s čemer se sicer niso spremenile pravice kosezov, pač pa se je bistveno spremenila njihova dejanska

vloga v družbi. Njihov samostojni razvoj je bil nekako na silo pretrgan, zato pa so ostali specifična družbena skupina, tako tuja za običajne fevdalne odnose drugod po Srednji in Zahodni Evropi. Prav ohranitev svobodnjaškega stanu je doprinesla, da se je nemško plemstvo čutilo primorano, gojiti staro slovensko tradicijo, povezano z najstarejšo slovensko državnostjo. Tu bi veljalo opozoriti, da je karantanski razvoj sploh prehiteval druga slovenska ljudstva, kar je bilo najbrž zaradi tesnega sosedstva družbeno višje razvitih ljudstev in držav na severu, severozahodu in jugozahodu. Zato lahko vidimo v Karantaniji najstarejšo pravo slovansko državno tvorbo z utečenim mehanizmom volitve in umeščanja knezov.

Seveda se je zgodovina kruto poigrala tako s Karantanci kot tudi z obema reliktoima staroslovenske državnosti. Z neuspehim uporom Ljudevita Posavskega so Karantanci izginili iz zgodovine kot politični dejavnik. Proces germanizacije v Vzhodnih Alpah je slovensko etnično mejo do konca 15. stoletja zreduciral na črto severno nad Celovcem in Gospo Sveto. Zlasti v drugi polovici prejšnjega in v našem stoletju pa se je etična podoba Koroške še bolj spremenila v škodo Slovencev. Vojvodski prestol, Gospa Sveta in Krnski grad so dejansko že na germaniziranem ozemlju, sam Knežji kamen pa hrani izrazita nemška kulturna ustanova, Deželni muzej (Landesmuseum) v Celovcu.

JUGOTEKSTIL

Impex

ZUNANJA TRGOVINA p. o.

61001 LJUBLJANA – TITOVA 1–3

Telefon 218-142 (10 linij), Telex: 31393 YU JTX LJ.

Dejavnost:

- I. Izvozno-uvozni posli v tekstilni industriji, posebno za tekstilne surovine, polproizvode, finalne proizvode, barve, laki, kemikalije, kavčuk, usnje in usnjeni izdelki, papir in papirna konfekcija
- II. Posredovanje v zunanjetrgovinskem prometu
- III. Zastopanje inozemskih firm
- IV. Trgovina na veliko z neprehrambenimi proizvodi

**GOLD MERCURY
INTERNATIONAL AWARD**

Activities:

- I. Export-import of products of textile industry, especially of textile raw materials, semi-finished goods, finished goods, dyestuffs, varnishes, chemicals, caoutchouc, leather and leather articles, paper and paper articles.
- II. Mediation in foreign trade.
- III. Agency of foreign firms.
- IV. Wholesale of non-nutritive products.

Mlaj postavljajo... (foto: Miško Kranjec)

The fastest way to Ljubljana
with

YOUR TRAVEL AGENT:

DC-10

MODONNELL DOUGLAS

Yugoslav Airlines
61000 Ljubljana, Miklošičeva 34
JAT offices in:

AMSTERDAM
FRANKFURT
LOS ANGELES
LYON
LONDON
MALTA
NEW YORK
MADRID
PARIS
MELBOURNE

ZÜRICH
MILAN
AMMAN
MOSCOW
ATHENS
MUNICH
OSLO
BAGHDAD
BERLIN GDR
PERTH
BERLIN WEST

PRAGUE
BIRMINGHAM
ROME
BRUSSELS
SINGAPORE
BUDAPEST
CLEVELAND
STUTTGART
CHICAGO
STOCKHOLM
CAIRO
SYDNEY

COPENHAGEN
DAMASCUS
TOKYO
DETROIT
DÜSSELDORF
TORONTO
GOTHENGURG
TRIPOLI
HAMBURG
VIENNA
ISTANBUL

XIV zimske
olimpijske igre
Sarajevo 1984

XIV Olympic
Winter Games
Sarajevo 1984

XIVèmes jeux
olympiques d'hiver
Sarajevo 1984

Official Olympic Carrier